

У нумары:

Доўгага веку старажылам!

Лаўрэат Спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — Цэнтр культуры і народнай творчасці вёскі Вулька-1 Лунінецкага раёна.

Стар. 4

Лёсавызначальнае «Слова...»

Сярод нашых сучаснікаў-навукоўцаў — сапраўды легендарныя асобы.

Стар. 6

Гульні, памяць і веснавая вада

Пісьменнік Сяргей Трахімёнак шмат ведае пра кожны прадмет, персанаж, месца, якія наносіць на сваю карту-тэкст.

Стар. 7

Не сячыце, мужыкі!

Пасля навагодніх і калядных святаў лясныя прыгажуні ператварыліся ў высахлая шкілеты і нагадваюць пра нядаўнюю весялоць.

Стар. 12

Адвечны голас зямлі

«...ёсць такая тайна прыроды, закон яе, па якім толькі той мовай можаш валодаць у дасканаласці, з якой нарадзіўся...»

Стар. 15

ІДЗЕ ПАПІСКА на I паўгоддзе 2010 года

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 8150 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 11070 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5460 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 8660 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

У павільёне Нацыянальнага выставачнага цэнтру «БелЭКСПА» праходзіць XVII Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш «Кнігі Беларусі-2010». Свята доўжыцца пяць дзён: з 10 па 14 лютага. Адметна, што гэта, бадай, адзіны кніжны форум у свеце, уваход на які для наведвальнікаў бясплатны.

І кніга — жыве!

На ўрачыстым адкрыцці міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Алег Праляскоўскі зазначыў, што выстаўка-кірмаш садзейнічае збліжэнню кнігавыдаўцоў і тых, для каго працуюць кнігавытворцы, — чытачоў. Асабліва свец у тым, што яна адкрывае календар міжнародных выставак. Алег Вітольдвіч падкрэсліў, што нягледзячы на імклівае развіццё інфармацыйных тэхналогій, колькасць прадстаўленых тут краін сведчыць: кніга — жыве.

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Францыі ў Беларусі Мішэль Рэнэры выказаў гонар і задавальненне тым, што краіна на выстаўцы прадстаўлена як ганаровы гасць. Паводле слоў сп. Рэнэры, кніжнае свята набывае новы сэнс, таму што з'яўляецца першым культурным мерапрыемствам Францыі ў Беларусі пасля падпісання ў Парыжы 20 студзеня дамовы аб супрацоўніцтве паміж нашымі краінамі ў галіне культуры, адукацыі, навукі, тэхнікі і сродкаў масавай інфармацыі.

Удзельнікаў і гасцей таксама павіталі выконваючы абавязкі старшыні Дзяржаўнага камітэта тэлебачання і радыёвяшчання Украіны Алег Налівайка, міністр адукацыі Беларусі Аляксандр Радзькоў і старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец.

Сёлета ў беларускім кніжным форуме бяруць удзел 619 экспанентаў з 26 краін: Украіны, Расіі, Арменіі, Таджыкістана, Азербайджана, Туркменістана, Германіі, Кітая, Карэі, Кубы, Ірана, Казахстана, ЗША, Грузіі, Балгарыі, Венесуэлы, Швецыі... Па традыцыі, ёсць і ганаровы гасць — Францыя. У свой час такі статус мелі Расія, Украіна, Ізраіль і Казахстан. Французскі стэнд, арыгінальны па сваёй задуме і афармленні, дэманструе кніжную прадукцыю рознай тэматыкі і на розны густ выдучы выдавецтваў

краіны. Французскія пісьменнікі і спецыялісты ў галіне літаратуры і кніжнай справы Ан-Мары Польш, П'ер Карнюэль, Давід Франкінос, Крысціян Гарсэн, Жан-Поль Кале, Эрык Вінь, Катрын Міле, Цьеры Ленц запрашаюць усіх жадаючых на літаратурныя сустрэчы, аўтограф-сесіі, майстар-класы, «круглыя сталы». Акрамя ўсяго іншага, наведвальнікаў чакаюць прыемныя сюрпрызы: сярод тых, хто набудзе літаратуру на стэндзе Францыі, заўтра будуць

Наведвальнікам свята кнігі прапануецца азнаёміцца са спецыяльнымі выстаўкамі: «Кнігі-лаўрэаты Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі-2009», «Кнігі беларускіх выдавецтваў — лаўрэаты VI Міжнароднага конкурсу «Мастацтва кнігі» краін-удзельніц СНД, «Сусвет душою беларуса» — рукапісныя кнігі старшага навуковага супрацоўніка Гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Заслаўе» Юрася Малаша, «Шпацыр па горадзе» — фотаработы Вадзіма Качана, выстаў-

разыграны два білеты на канцэрт Патрысіі Каас. А ў нядзелю французскае пасольства ўручыць прэмію маладому беларускаму літаратару-франкафону, імя якога стане вядома толькі ў дзень закрыцця выстаўкі-кірмашу.

Гэтымі днямі і іншыя краіны-удзельніцы ладзяць прэзентацыі кніг, сустрэчы з аўтарамі, выдаўцамі, мастакамі, разнастайныя акцыі. Улічваючы тое, што ганаровым гасцем кірмашу з'яўляецца Францыя, беларускія выдаўцы як гаспадары кніжнага форуму таксама падрыхтавалі сюрпрыз: учора адбылася прэзентацыя рамана французскага пісьменніка Мішэля Дэона «Вышэйшае кола», які выпускаўся рэдакцыйна-выдавецкай ўстановай «Літаратура і Мастацтва» ў серыі «Бібліятэка сусветнай літаратуры».

ка дзіцячых малюнкаў... Цікаўных запрашае спецыялізаваная выстаўка-кірмаш «Канцылярская справа-2010». Таксама ў межах кірмашу — бібліятэчны дзень, галоўная падзея якога — «Круглы стол» «Электронная кніга — кніга дня сённяшняга і будучага». На Дзень ведаў запрашаюцца школьнікі, студэнты, выкладчыкі, увогуле, усе жадаючыя. Наведвальнікаў каля сваіх стэндаў чакаюць выдаўцы, якія выпускаюць літаратуру для самых розных навучальных устаноў, а таксама дашкольнікаў, выхавальцаў і бацькоў.

Традыцыйнай выстаўкі-кірмашу стала правядзенне міжнароднага «круглага стала» па пытаннях узаемаўзбагачэння літаратуры і ўзаемных перакладаў. Тэма сёлета мерапрыемства — «Мастацкае слова — шлях да ўзаемаразумен-

ня», арганізатарамі якога выступілі Саюз пісьменнікаў Беларусі і РВУ «Літаратура і Мастацтва». А ўдзел у ім узялі літаратары нашай краіны, Таджыкістана, Францыі, Літвы ды Украіны.

Сярод іншых акцый — урачыстыя перадачы калекцый кніг у дарунак шэрагу універсітэтаў і абласных бібліятэк Беларусі Пасольствам Германіі ў нашай краіне, ад імя ўрада Масквы — Дому Масквы ў Мінску, з экспазіцыі Саратаўскай вобласці Расіі і расійскіх выдавецтваў — Міністэрству інфармацыі і бібліятэкам Беларусі.

У сваім памкненні пастаянна падтрымліваць міжнародны статус, прыцягваючы да ўдзелу ў мінскіх кніжных выстаўках-кірмашах новых партнёраў па міжнароднай кніжнай супольнасці, беларускі кніжны форум заўсёды быў і застаецца мерапрыемствам, якое шырока прапагандуе нацыянальнае кнігавыданне. У межах кірмашу ў агульным шэрагу шматлікай калекцыйнай кніжнай экспазіцыі кнігі беларускіх выдавецтваў натуральным чынам уваходзяць у кантэкст сучаснага кнігавыдання, якое прадастаўляюць краіны-экспаненты. Шмат у чым якасна новая і неардынарная кніжная прадукцыя, ва ўсіх яе тэматычных і відавых ракурсах, стварае станоўчы імідж беларускай кнігі.

Практычны бок пытання — бачанне і вызначэнне арыенціраў, новых тэндэнцый у развіцці і ўдасканаленні выдавецкай справы і выпуску запатрабаванай літаратуры, умацаванне і наладжанне прафесійных кантактаў і сувязей, неабходных для практычнай работы і далейшага ўзаемадзеяння.

Такім чынам, Мінская кніжная выстаўка-кірмаш для выдавецтваў і кнігараспаўсюджвальнікаў Беларусі — яшчэ адна падстава для таго, каб заявіць пра сваю кампетэнтнасць, канкурэнтаздольнасць, мабільнасць, а таксама гатоўнасць быць дастойным удзельнікам агульнасусветнага кнігавыдавецкага працэсу.

Арганізатарамі кніжнага форуму выступілі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, а таксама кніганаддэляе прадрыва «Белкніга» і выдавецтва «Макбел». А ў наступным годзе ганаровым гасцем чарговай выстаўкі-кірмашу будзе Германія — адзін з лідэраў сусветнага кнігавыдання.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Алег Праляскоўскі і Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Францыі ў Беларусі Мішэль Рэнэры адкрываюць кніжны форум; ля стэнда РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Фота Кастуся Дробава

Пункцірам

Музей гісторыі горада Мінска плануецца стварыць у ста-ліцы ў першыя кварталы гэтага года. Новую ўстанову мяркуецца размясціць у некалькіх будынках па вуліцы Рэвалюцыйнай. Асноўная задача супрацоўнікаў новага музея — праца над стварэннем экспазіцыі і падрыхтоўка да ўводу значных культурна-турызтычных аб'ектаў: Мінскага замчышча, Лошыцкага сядзібна-паркавага комплексу, частковая музей-фікацыя помніка архітэктуры XVII — XVIII стагоддзяў па вуліцы Кірылы і Мяфодзія.

Акцыя "Кніга аб Перамозе — ветэрану Вялікай Айчыннай вайны", арганізаваная Аршанскім гарадскім камітэтам БРСМ і Саветам ветэранаў і прысвечаная 65-годдзю Перамогі беларускага народа над нямецка-фашысцкімі захопнікамі, стартавала ў Оршы ў снежні мінулага года. Актыўныя прывічак БРСМ, створаных у навучальных установах і працоўных калектывах горада, а таксама ўсе жадаючыя адбіраюць са сваіх хатніх бібліятэк выданні пра гераічныя падзеі, каб падараваць іх Рэспубліканскаму шпіталю інвалідаў Вялікай Айчыннай вайны, які размешчаны ў вёсцы Юрцава Аршанскага раёна. Урачыстая перадача адбудзецца 23 лютага, у Дзень абаронцаў Айчыны.

Зацверджана папярэдняя праграма падрыхтоўкі горада Ліды да правядзення рэспубліканскага фестывалю працаўнікоў вёскі "Дажынкi-2010", вызначаны асноўныя аб'екты будаўніцтва і добраўпарадкавання, падлічана, колькі на гэта спатрэбіцца сродкаў. Прынамсі, у планах — рэканструкцыя Лідскага замка. Планаўецца аднавіць разбураную сцяну і паўднёва-заходнюю вежу, уладкаваць інжынерныя сеткі і ўнутраны збудаванні замка Гедыміна. Усяго ў праграму падрыхтоўкі да "Дажынак" уключана больш як 200 будаўнічых аб'ектаў.

Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны запрашае наведаць выстаўку "Усе лёсы ў адным пяднаны" (Уладзімір Высоцкі пра вайну). Гэта першы сумесны праект музея з Маскоўскім дзяржаўным культурным цэнтрам-музеям У. Высоцкага "Дом Высоцкага на Таганцы", які прадставіў на выстаўцы прадметны і аўдыёвізуальны рад. Экспазіцыя прысвечана тэме Вялікай Айчыннай вайны ў творчасці акцёра, цэнтральнай фігурай герояў якога выступае просты чалавек са сваімі праблемамі, светаўспрыманням, надзеямі... Канцэпцыя выстаўкі не прадугледжвае цэласнага расповеда пра падзеі вайны. Яе мэта — даць магчымасць сучаснаму наведвальніку далучыцца да паэзіі У. Высоцкага.

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы працягвае серыю музычна-паэтычных вечарын, якія ладзяцца ў межках акцыі "Вечар у музеі". Так, 15 лютага музычны клуб "Спроба актавы", які дзейнічае пры гэтай установе культуры, запрашае наведвальнікаў на адмысловы канцэрт, прысвечаны Дню святога Валянціна. У ім бяруць удзел фолк-рок гурты "ZnaROCK", "Хорціца" і "Alta Mente". Падчас канцэрта будзе праводзіцца гульня на вызначэнне лепшага купалазнаўцы, а ўсе тыя, хто прыйдзе на вечарыну ў пары, змогуць атрымаць падарунак ад святога Валянціна. Да слова, падарункі таксама атрымаюць усе наведвальнікі з імем Валянціна і Валянціны.

Падрыхтавалі
Бажэна СТРОК і Віктар ЗАЯЦ

Прынятыя ў Саюз пісьменнікаў Беларусі

ПІРГЕЛЬ Сяргей Мікалаевіч.
Драматург.

Нарадзіўся 19 снежня 1976 года ў Мінску. Скончыў гістарычны факультэт БДУ, Беларускую дзяржаўную акадэмію мастацтваў па спецыяльнасці "рэжысура драмы".

Аўтар шэрага п'ес — "Жизнь и смерть Квентина Тарантино", "Зигмунд Фрейд и его деревянные солдаты", "Москва Радикальная", "Я — ОНА — ОНО", "Казнить нельзя помиловать", "Золотая мама", "Пельмешки", а таксама кінасцэнарыяў — "Слепая ярость Такеши Китано", "Этюд Черни", "Делюга", "Семь сопок", "Чудеса", "По первому снегу".

КАЛАШНИКАВА Марына Мікалаеўна.
Празаік.

Нарадзілася 6 кастрычніка 1966 года ў горадзе Орша Віцебскай вобласці. Скончыла фізічны факультэт БДУ. З 2001 года жыве ў Аўстрыі, дзе ўзначальвае Саюз рускамоўных літаратараў Аўстрыі.

Аўтар кніг "Венские прогулки" (2007), "Волшебный кармашек" (2008), "А может я придумаю тебя..." (2008), асобныя апавяданні друкаваліся ў часопісах і газетах Аўстрыі, Германіі, Чэхіі, Канады, ЗША, Расіі.

ПРАХІНА Алена Мікалаеўна.
Паэтка.

Нарадзілася 4 сакавіка 1960 года ў ваенным лётным гарадку каля г. Андзіжан Уз-

бекскай ССР. Па адукацыі — музычны педагог, працуе настаўнікам музыкі і спеваў.

Піша вершы і музыку да сваіх твораў. Друкавалася ў часопісах "Пралеска", "Рюкзачок", "Качели", а таксама ў калектывных зборніках "З музыкой і песняй: Вершы і музыка", "В стране цветочных фей", у падручніках па спевах для 3-га і 4-га класаў (Эстонія).

ШЧАГЛОЎ Гардзеі Эдвардавіч.
Празаік.

Нарадзіўся 10 студзеня 1969 года ў Мінску. Скончыў Мінскую духоўную семінарыю і Мінскую духоўную акадэмію. Магістр царкоўнай гісторыі.

Аўтар кніг "Степан Григорьевич Рункевич (1867 — 1924). Жизнь и служение на переломе эпох" (2008), "Светильник Христов" (2008), "Сказание о Ельской (Васковской) чудотворной иконе Божией Матери" (2008) і інш.

ЭЙПУР Аляксандр Уладзіміравіч.
Празаік.

Нарадзіўся 24 сакавіка 1955 года ў Мінску. Скончыў Мінскае гарадское прафесіянальна-тэхнічнае вучылішча № 23.

Аўтар фантастычных апавяданняў, якія друкаваліся ў часопісах "Парус", "Мега", у калектывных зборніках "Листья времени", "Люстэрка сусвету".

Прэс-канферэнцыі

Прэс-канферэнцыя "Аб адкрыцці XVII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу" адбылася напярэдадні кніжнага форуму ў Прэс-цэнтры Дома прэсы. Распачынаючы яе, намеснік міністра інфармацыі Беларусі Ігар Лапцэнка распавёў пра дэталі правядзення свята кнігі, пра культурныя праграмы. Асабліва ўвага выступоўцы надавалася айчынным выдавецтвам і ганароваму госцю — Францыі, аднаму з вядучых кнігавыдаўцоў Еўропы. Да слова, сёлета ў выстаўцы-кірмашу бяруць удзел 619 экспанентаў з 26 краін свету.

Прыярытэтныя напрамкі

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец зазначыў, што ў творчым саюзе першачарговае значэнне мае выданне кніг. Так, у 2008 годзе ў дзяржаўных і прыватных выдавецтвах іх выдадзена 180, у мінулым — 250. Таксама вялікая ўвага надаецца маладым літаратарам: па выніках літаратурных конкурсаў у гэтым годзе пабачыць свет 3 — 4 кнігі маладых аўтараў — пераможцаў творчых спаборніцтваў. Таксама па 1 — 2 такія кнігі мяркуецца выдаць у кожнай з абласцей краіны. Усе гэтыя робіцца для таго, каб прыцягнуць у літаратуру маладыя таленавітыя сілы.

Мікалай Іванавіч падкрэсліў, што сёлета год — юбілейны: святкуецца 65-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. А сярод членаў пісьменніцкай суполкі — 21 удзельнік той жудаснай вайны. У СПБ створана спецыяльная мемарыяльная зала з фотаздымкамі ўсіх пісьменнікаў-ветэранаў Вялікай Айчыннай, каб прыцягнуць увагу наведвальнікаў да тых, хто змагаўся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Адметна, што ў мінулым годзе і сёлета да святкавання Дня Перамогі запланавалі выдаць кнігі ўсіх жывых пісьменнікаў-ветэранаў — на сёння выдадзена ўжо 18 кніг.

Значная ўвага надаецца дзіцячай літаратуры: выйшлі кнігі Уладзіміра Ліпскага, Алеся Савіцкага, Валянціна Лукшы ды іншых. Беларускія творцы актыўна ўдзельнічаюць у выстаўцы-кірмашы. СПБ ладзіць шматлікія прэзентацыі выданняў саюза, сустрачы з пісьменнікамі... Мікалай Іванавіч упэўнены, што сёлета кніжны форум адрозніваецца ад папярэдніх большай насычанасцю мерапрыемстваў і паспрыяе далейшаму развіццю не толькі айчыннай, але і сусветнай літаратуры.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота Кастуся Дробава

Зорны паход Не прымус, а лад жыцця!

Вось ужо ў сорок пяты раз Зорны паход па традыцыі ў канцы другога зیمовага месяца сабраў студэнтаў-актывістаў БДПУ імя М. Танка, каб правесці іх па месцах баявой і працоўнай славы беларускага народа. Студэнты, больш як 200 чалавек, прайшлі па Барысаўскім, Крупскім, Пухавіцкім, Стаўбцоўскім, Мядзельскім раёнах, а некаторыя завіталі ў Жодзіна. Яны наведвалі школы, дзіцячыя сады, мемарыяльныя комплексы, сустрачаліся з ветэранамі і прадставілі свае канцэртныя праграмы.

Па добрай традыцыі Зорны паход адкрыў урачысты мітынг з удзелам міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандра Радзькова, рэктара БДПУ імя М. Танка Пятра Кухарчыка, іншых прадстаўнікоў універсітэта і цэнтральнага камітэта БРСМ. Адстойваць гонар свайго alma mater, раска-заць пра яе традыцыі, перапытаць педагогічны вопыт настаўнікаў — вось толькі некаторыя з тых пажаданняў, якія атрымалі "зорнікі". І заўсёды ў такіх моманты ўзнікае пытанне: чаму маладыя людзі ў час зімовых канікул даюць згоду на ўдзел у такім мерапрыемстве? Адкаж, аднак, тут вельмі проста. Зорны паход — гэта не прымус, гэта своеасаблівы лад жыцця, той рухавік, які накіроўвае да добрачыннасці.

Наталля ПЯТРОЎСКАЯ

Праекты 3 аўтографамі пісьменнікаў

Падведзены вынікі творчага праекта "Кнігі з аўтографамі пісьменнікаў Беларусі — у бібліятэкі краіны" для Цэнтралізаваных бібліятэчных сістэм (ЦБС) краіны. Мэтай праекта было — вызначэнне ЦБС, дзе найлепш арганізавана падпіска на газету творчай інтэлігенцыі Беларусі "Літаратура і мастацтва".

Паводле вынікаў падпіскі на "ЛіМ" на I паўгоддзе 2010 года, найбольш плённымі падпісчыя кампаніі аказаліся ў наступных ЦБС (па кожнай вобласці асобна):

Брэсцкая — Пінская раённая ЦБС, Віцебская — Наваполацкая гарадская ЦБС, Гомельская — Буда-Кашалёўская раённая ЦБС, Гродзенская — Ваўкавыская раённая ЦБС, Магілёўская — Крычаўская раённая ЦБС, Мінская — Лагойская раённая ЦБС і Салігорская раённая ЦБС.

Усе згаданыя ЦБС-пераможцы ў лютым-сакавіку гэтага года атрымаюць ад рэдакцыі "ЛіМа" унікальныя прызы — па 100 асобнікаў кніг з аўтографамі беларускіх пісьменнікаў (па Мінскай вобласці — дзве ЦБС-пераможцы — па 50 асобнікаў).

"ЛіМ" шчыра віншуе пераможцаў, зычыць усім супрацоўнікам ЦБС краіны прафесійнага ды жыццёвага натхнення.

Увага: конкурс!

Вялікай Перамозе прысвячаецца

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі праводзіць Міжнародны літаратурны конкурс сярод юных літаратараў на лепшы твор, прысвечаны 65-годдзю Вялікай Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Конкурс арганізаваны сумесна з Камітэтам па адукацыі Мінгарвыканкама, Мінскім гарадскім інстытутам развіцця адукацыі, Мінскім гарадскім аддзяленнем Беларускага рэспубліканскага Саюза моладзі. У аргкамітэт конкурсу ўвайшлі як прадстаўнікі беларускіх арганізацый, так і замежных.

Узроставыя катэгорыі ўдзельнікаў конкурсу: 14 — 18 гадоў і 19 — 25 гадоў. Вызначаны намінацыі: *верш; апавяданне; нарыс; артыкул*.

Творы на беларускай або на рускай мове павінны быць прысвечаны ваенна-патрыятычнай тэматыцы, апяваць подзвіг савецкіх воінаў, партызан, мужнасць народа, працаўнікоў тылу, канкрэтных удзельнікаў баявых падзей, дружбу і духоўнае яднанне народаў, якія перамаглі фашызм.

Адзін і той жа ўдзельнік конкурсу можа прадставіць некалькі твораў і ў розных намінацыях.

Работы, набраныя на камп'ютэры, дасылаюцца ўстановамі, арганізацыямі або непасрэдна ўдзельнікам конкурсу на адрас: 220034, Мінск, вул. Фрунзе, 5. Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі. Кабінет 309. З пазнакай "На конкурс". Апошні тэрмін адпраўкі — 15 красавіка 2010 года. Аўтары паведамляюць прозвішча, імя, імя па бацьку, дакладны адрас, дату нараджэння, месца вучобы або працы, кантактныя тэлефоны.

Да разгляду прымаюцца і работы юных літаратараў з Расіі, Украіны, Літвы і Латвіі.

Прафесіянальнае журы вызначыць пераможцаў. Падвадзены вынікі конкурсу адбудзецца ў Мінску ў вялікай зале Дома літаратара на літаратурным свяце. Лаўрэаты і пераможцы конкурсу атрымаюць дыпломы і каштоўныя падарункі. Лепшыя творы будуць прапанаваны да друку.

Міхась Пазнякоў,
старшыня Мінскага
гарадскага аддзялення СПБ

Літ-абсягі

Гэтымі днямі ў час правядзення XVII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу наладжана прэзентацыя выданняў выдавецтва, у тым ліку і гэтай энцыклапедыі.

Са слоў Ларысы Языковіч, загадчыка рэдакцыі навуковага і літаратурнага кантролю, у мінулым годзе выпушчана шмат энцыклапедычных выданняў, сярод якіх і "Гісторыя беларускай кнігі", якое пабачыла свет перад самым Новым годам. У ёй М.Нікалаеў даследуе гісторыю беларускай кнігі на тэрыторыі ВКЛ, пачынаючы са старадаўніх часоў, і ўплыву Кіеўскай Русі, распавядае пра друкарні і выдаўцоў... У выданні пададзены вельмі добры ілюстрацыйны матэрыял, які паказвае эвалюцыю мастацкай аздобы беларускай кнігі. Ён збіраўся аўтарам на працягу больш як дзесяці гадоў. Здымкі і сканаванне зроблены ў кнігасховішчах і бібліятэках Санкт-Пецярбурга, Прагі, Вільні, Мінска, Кракава, Кіева, Масквы. У працяг першага тома сёлета плануецца выданне другога, дзе будзе адлюстравана, як развівалася кнігадрукаванне

І гісторыкам, і краязнаўцам

Кніга дзіцячая, мастацкая, даведачная... Спіс можна доўжыць. Але спынімся на кнізе навуковай. Так, героем рубрыкі сёння будзе адметная энцыклапедыя "Гісторыя беларускай кнігі". А адметнасць яе ў тым, што ўпершыню ў такім фармаце выйшла кніга, прабачце за таўталогію, пра кнігу ў гістарычным аспекце. Аўтар яе — наш зямляк, доктар філагічных навук Мікалай Нікалаеў, а пабачыла свет яна ў выдавецтве "Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі" па заказе і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі нашай краіны. Гэта першы з двух тамоў, які прысвечаны кніжнай культуры Вялікага княства Літоўскага за ўвесь перыяд існавання гэтай дзяржавы.

на тэрыторыі Беларусі пасля ўваходжання ў склад Расійскай імперыі, а потым у складзе СССР.

Якзначае ў прадмове М.Нікалаеў, з усіх помнікаў, што засталіся ад ВКЛ, кнігі найбольш шматлікія і рухомыя. Падобная ўласцівасць спрыяла іх захаванню далёка ад месца стварэння і бытавання, часта тады, калі былі зруйнаваны храмы, для якіх гэтыя кнігі пісаліся, разбураны замкі, манастыры і палацы, у чых бібліятэках

гэтыя кнігі знаходзіліся. Аднак раскіданыя па музеях і архівах усяго свету рукапісныя помнікі ВКЛ, на жаль, не маюць зводнага каталога. Адсутнасць іх апісанняў — адна з самых вострых праблем сучаснай археаграфіі. Гэтая акалічнасць замінае і вывучэнню кніжнасці як гістарычна-культурнага працэсу, таксама як і вывучэнню дзейнасці асобных кнігапісных майстэрняў і друкарняў...

"Гісторыя беларускай кнігі" складаецца з трох асноўных

раздзелаў: "Спадчына Кіеўскай Русі (XIII — XV стст.)", "Уздым і крах літоўскай культуры (1501 — 1648 гг.)" і "Культурная перыферыя Рэчы Паспалітай (1648 — 1795 гг.)".

Выданне будзе карысным для студэнтаў і выкладчыкаў ВУНУ, гісторыкаў, філалагаў, краязнаўцаў, усіх, хто цікавіцца пытаннямі гісторыі беларускай культуры.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Арт-лінія

Тое, што адбывалася 9 лютага ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі, можна было б назваць прэм'ерай, але... Опера Д. Вердзі "Макбет" папоўніла рэпертуар яшчэ ў мінулым сезоне і ўжо была прадстаўлена публіцы: прэм'ера прайшла ў Віцебску. Прычым — у канцэртным выкананні. Днямі "Макбет" у тым жа абліччы паўстаў перад сталічнай публікай. Паказ абноўленай версіі опернага спектакля "Рыгалега", адаптаванай да сучасных сцэнічных умоў, адбудзецца 20 лютага. А далей?

ра" імя Я. Колабава), з удзелам замежных зорак.

Наперадзе — грандыёзная і карпатлівая праца па адаптацыі да новай сцэны старых спектакляў ("Аіда", "Хаваншчына", "Царская нявеста") і пастановачна аблегчаных, "гастрольных" ("Набука"), падрыхтоўка прэм'ер: "Шапэніяна"; "Снягурка" М.Рымскага-Корсакава; балет "Шчыгрынавая скура" А.Мдзівані; аднаактовая опера С.Картэса "Мядзведзь". Дарэчы, да юбілею С.Картэса, аднаго са сваіх самых актыўных аўтараў, тэатр на чале з галоўным дырыжорам В.Пласкінам і маэстра В.Чарнухам рыхтуе вялікі вечар: у праграме... "Юбілей" (аднаактовы оперны спектакль паводле А.Чэхава) і разнажанравае канцэртнае аддзяленне.

У вялікіх планах тэатра ёсць і гастролі: Эстонія, Нідэрланды, Іспанія, Германія, Паўднёвая Карэя, Кітай, Кіпр...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: намеснік генеральнага дырэктара НАВТ оперы і балета Беларусі Валеры Гейроіц і народны артыст Беларусі кампазітар Сяргей Картэс падчас прэсканферэнцыі.

Фота Віктара Кавалёва

Вялікія планы Вялікага

Пра планы Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі гаварылася на нядаўняй прэсканферэнцыі. 2010 год абяцае цікавае жыццё і для саміх артыстаў, і для прыхільнікаў музычна-тэатральнага жанраў. Намеснік генеральнага дырэктара НАВТ оперы і балета Беларусі В.Гейроіц нагадаў, што месяц таму, напярэдадні Старога новага года, у тэатры ўпершыню прайшоў вялікі баль (музычны кіраўнік В.Чарнуха (Воліч), рэжысёр Г.Галкоўская). Вынік эксперыменту станоўчы: захопленыя глядачы вы-

казвалі не толькі падзякі, але і пажаданне зрабіць "Вялікі баль у Вялікім тэатры" традыцыйным праектам. Так, мабыць, і будзе, але на чарзе — новыя праекты. Дырыжор В.Чарнуха і артыст В.Скорабагатаў у якасці рэжысёра працуюць над падрыхтоўкай Першага летняга беларускага опернага фестывалю ў Нясвіжы. У замкавым дворыку плануецца паказаць спектакль "Чужое багацце нікому не служыць" — аднароджаную оперу Я.Голанда, створаную два з паловай стагоддзі таму ў тэатры Радзівілаў. У ратушы адбудзецца

канцэрт. Наогул, прадугледжаны прэм'еры духоўнага твора В.Казлоўскага "Те Деум", а таксама балета "Шапэніяна" — у азнаменаванне 200-годдзя з дня нараджэння класіка польскай музыкі і ў памяць пра сяброўства, якое звязвала Ф.Шапэна і А.Радзівіла. Напамінам пра добрыя стасункі А.Радзівіла і Л.ван Бетховена прагучыць Сімфонія № 5 вялікага кампазітара. У снежны чакаецца Міжнародны оперны фестываль з паказам нашых спектакляў "Кармэн" і "Набука", работ запрошаных тэатраў з Латвіі ды Расіі ("Новая опе-

Повязі

Сярод галоўных рэдактараў літаратурна-мастацкага, культуралагічнага выдання — А.Дэльвіг, Ф.Коні, А.Фадзееў, К.Сіманаў, А.Чакоўскі. Цяпер — Юрый Міхайлавіч Палкоў, вядомы рускі пісьменнік, драматург. Гісторыя "Літаратурнай газеты" — сама гісторыя рускай, сусветнай літаратуры. І, зразумела ж, без звароту да старонак "ЛГ" далёка не поўнымі былі б старонкі творчых біяграфій Янкі Купалы, Якуба Коласа, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Алеся Адамовіча, Васіля Быкава... У памяці — вострыя, палемічныя артыкулы ў "ЛГ" 1980 — 1990-х Анатоля Казловіча.

У ладзе і згодзе

180-гадовы юбілей "Літаратурнай газеты", заснаванай пры ўдзеце А.Пушкіна ў 1830 годзе, і ўзноўленай пры падтрымцы М.Горкага ў 1929, — падзея і для Беларусі.

І сёння "Літаратурка" сваім "беларускім" праектам "Лад", што выходзіць з падтрымкай Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы, засведчыла асабліваю ўвагу да сучаснай беларускай літаратуры. Надрукавацца ў "Ладзе" з вершамі, прозай стала гонарам, унутранай патрэбай для творчай самарэалізацыі. Беларускія аўтары ўважліва сочаць, ці рэцензуе іх кнігі "Літаратурка". Традыцый для "Лада" стаў расповед пра вядомых мастакоў Беларусі. Тут нельга не заўважыць, што гэты беларуска-расійскі праект у многім рэалізуецца дзякуючы настойлівасці, энергіі, мастацкаму густу пісьменніка, вопытнага журналіста-літгазетаўца Алеся Кажадуба. Таленавіты празаік, які ў свой час дэбютаваў сімпатычнай кніжкай "Гарадок" у выдавецтве "Мастацкая літаратура", ён выявіў сябе ўважлівым чытачом, добрым арганізатарам, сапраўдным сябрам беларускіх пісьменнікаў.

"Літаратурная газета" сёння з'яўляецца акном у вялікі мастацкі свет для тых, хто любіць, шануе рускую мову, разглядае яе

як інструмент у стасунках з постсавецкай літаратурнай прасторай. Дзе, як ні ў "Літаратурка", дзякуючы цэлым тэматычным старонкам ці разваротам, можна даведацца пра новыя здабыткі туркменскіх, таджыкскіх, армянскіх, грузінскіх, малдаўскіх, украінскіх пісьменнікаў. Газета не шкадуе месца для расповеда пра сучаснае кнігавыданне ў Расіі, расказвае пра многія выдавецкія, бібліятэчныя ініцыятывы, што дапамагаюць захаваць, утрымаць у грамадстве цікавасць да друкаванага мастацкага слова. І пра тое, што не ўсё яшчэ страчана, гаворыць сённяшні тыраж "Літаратурнай газеты" — без малага 150 тысяч экзэмпляраў.

З юбілеем, літгазетаўцы! З юбілеем, паважання чытачы "Літаратурнай газеты"!

Мікола МІРШЧЫНА

На здымку: рарытэты чатыры нумары "Літаратурнай газеты" з прыжыццёвымі публікацыямі А.С.Пушкіна (1830 год).

З-пад пяра

У Магілёўскай вобласці ўстаноўлены шэраг штогадовых прэмій раённых выканаўчых камітэтаў вобласці за развіццё і папулярнасцю беларускай мовы, літаратуры і культуры. Імёны знакамітых пісьменнікаў-землякоў Максіма Гарэцкага, Міхася Лынькова, Івана Чыгрынава, Аляксея Пысіна атрымаюць новыя прэміі адпаведна Горацкага, Бабруйскага, Касцюковіцкага і Краснапольскага райвыканкамаў. Імем народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова будзе названа прэмія Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, які ўжо колькі год з гонарам ісоць імя пісьменніка ў сваёй афіцыйнай назве. Гэтай прэміяй штогод будуць узнагароджвацца вучні, студэнты і выкладчыкі навуковых устаноў вобласці за дасягненні ў галіне беларускай мовы і літаратуры. З'явіцца абласная прэмія ў рамках конкурсу на атрыманне прэміі Магілёўскага аблвыканкама "Чалавек года".

Уладзімір ДУКТАЎ

Ох, і пагуляе ва ўсю моц шырокая Масленіца! З блінкамі, песнямі, катаннямі. Лепш за ўсё яе сустраць на прыродзе. А гэта магчыма зрабіць 14 лютага з 11.00 у Беларускаму дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту. Вас чакае незабыўнае свята: народныя забавы ля масленічнага слупа, цяганне "калодкі", катанне з горака, карагоды, віктарыны... І, безумоўна, гарачыя бліны ў сапраўднай "Карчме" канца XIX — пачатку XX стст., рытуальнае спальванне пудзіла паганскай Марэны. Пройдзе конкурс "Масленічная лялька-2010", так што рыхтуйцеся да яго. Дарэчы, на кірмаш з'едуцца лепшыя народныя майстры з усёй Беларусі.

Ларыса САЛОДКІНА

У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылася выстаўка "Думкі-чары як кветкі рассеяў..." народнага клуба аматараў фларыстыкі "Анюта" з Віцебска. Кампазіцыі створаны па матывах творчасці Янкі Купалы. "Спрашаванья кветкі", "кветкаскаданне", "кветкавы жываліс" — так сёння называюць фларыстыку. У руках майстра тонкая былінка ператвараецца ў разліпстае дрэва, насенне брызны — у чараду ітшак, лісце срэбранай вярбы — у мясяцовыя блікі на вадзе. Такія работы цікава разглядаць зблізу, і пры гэтым яны не страчваюць сваёй цэласнасці. Гэта магія, якую не знойдзеш у будзённым жыцці. Амаль за два дзесяцігоддзі члены клуба "Анюта" правалі больш як 70 выставак у Беларусі, а таксама ў Германіі і Расіі. Клуб — пастаянны ўдзельнік фестывалю мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску", лаўрэат двух Рэспубліканскіх фестывалей народнай творчасці "Беларусь — мая песня". Творы віячбан знаходзяцца ў прыватных калекцыях у Расіі, Германіі, ЗША... Для майстроў фларыстыка — не проста від мастацтва, а вобраз мыслення, філасофія жыцця.

Марына ПЛАЎСКАЯ

У Беларусі з'явіўся часопіс пра гарадскую культуру. FILET magazine знаёміць чытача з кіно, музыкой, модай, архітэктурай, дызайнам, фатаграфіяй. Выдаўцы вырашылі не абмяжоўвацца толькі беларускай культурай. Частка матэрыялаў у часопісе — пераклады артыкулаў і інтэрв'ю з замежных выданняў. Бо зрабіць айчынным журналісту, да прыкладу, гутарку з рэжысёрам Квенцінам Таранціна зусім не проста. Што датычыць беларускай тэматыкі, то ў першым нумары змешчана інтэрв'ю з рэжысёрам Андрэем Кудзіненкам, які зараз здымае айчыны фільм жахаў "Масакра". Прысутнічае ў часопісе і літаратура. Гэта вершы Арцёма Кавалеўскага і Волгі Гапеевай. Нельга сказаць, што FILET magazine арыентаваны выключна на моладзь ці на прафесіяналаў у пэўнай сферы. Новае выданне аб'ядноўвае куды больш шырокага чытача.

FILET magazine будзе выходзіць чатыры разы на год на беларускай, рускай, англійскай мовах.
Павел РАДЫНА

Спецыяльная прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва 2009 года за збор, адроджэнне і захаванне рэгіянальнага фальклору, далучэнне падрастаючага пакалення да нацыянальнай традыцыйнай культуры прысуджана калектыву Цэнтра культуры і народнай творчасці вёскі Вулька-1 Лунінецкага раёна.

Доўгага веку старажылам!

Многія вёскі нашага раёна багатыя на збіральнікі і захавальнікі фальклорнай спадчыны ды старажытных рамёстваў. Зазвычай яны гуртуюцца ў сельскіх дамах культуры. Калі стварыўся аграгарадок, згодна з дзяржаўнай праграмай адроджэння вёскі, у Вульцы-1 быў рэканструаваны Дом культуры. Будынак значна змяніўся. Выкоўцы падтрымалі ідэю аднаўлення народнай творчасці, падарылі цэнтру ткацкія станкі і дапаможныя прылады. Упраўленне культуры Брэсцкага аблвыканкама забяспечыла выдатным сучасным швейным абсталяваннем, што дазволіла выконваць нацыянальны мастацкія вырабы на высокім тэхналагічным узроўні.

Кросны і машыны ажылі ў здольных руках народных майстроў. Тут можна ўбачыць тканяныя вырабы Ніны Стасюк, прадзенне Надзеі Дуньчык, вышыўку Марыі Яраховіч. Майстрыхі вядуць цяпер гурткі для дзяцей. Іх захоплена наведваюць школьніцы Оля і Алесь Васілюк, Даша Гелец, Каця Мелюх, Аксана Яворская, Лера Стрэчань, Яна Багданец і Яна Герасімчук. Імкнуцца вышыць і хлопчыкі — Стас Корчык і Андрэй Багданец. Але асабліва папулярныя заняткі ў Ніны Васіленкі. Яна вучыць дзяцей ствараць мастацкае адзенне, спачатку спрабуючы пашыць яго для лялек.

Дырэктар Цэнтра культуры і народнай творчасці Вольга Мелюх лічыць, што да спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Беларусі яны ішлі больш як 20 год — з той пары, калі было створана аматарскае аб'яднанне "Жывіца":

— Людзі захоплена і мэтанакіравана збіраюць нацыянальную спадчыну нашага краю. Нам пашчасціла знайсці аднадумцаў, якія з'яўляюцца выдатнымі носьбітамі фальклору. Памяць аб продках — тых, хто закончыў зямны шлях, жыве ў песнях і абрадах, якія ў свой час, на шчасце, запісалі і цяпер выконваем. Заўсёды ўдзячны за ўдзел і парады, жадаем доў-

гага веку старажылам. Пра сямейны дуэт Шпакоўскіх — Ніну Сямёнаўну і Васіля Васільевіча — Беларускае тэлебачанне зняло відэафільм "З песняй па жыцці". Гаспадыня — да таго ж і выдатная ткачыца. Яны прымалі ўдзел і ў здымках на БТ у Мінску, дзе наш калектыў паказваў вясельны абрад, выпечку каравая і "дзювачы вечар". Шмат твораў выконвалі самадзейныя спявачкі Вольга Салуйчык, Ганна Калешка, Агаф'я Багданец. Перанятныя ад старажылаў спрадвечныя культурныя каштоўнасці і летась дапамаглі пацвердзіць "Жывіцы" званне народнага калектыву. Паказвалі абрад "Папрадухі" — гэта дзённыя жаночыя заняткі. А наогул у рэпертуары маем больш як сто самабытных песняў, стварылі гадавы цыкл народных абрадаў.

У Палацы Рэспублікі ў Мінску, дзе адбылася цырымонія ўзнагароджання, была адкрыта выстаўка твораў сёлетніх дыпламантаў. Увагу ўдзельнікаў урачыстасці прыцягнулі нацыянальныя сцэнічныя касцюмы і вырабы ткацтва, выкананыя майстрыхамі Вулькі-1.

Сваё захапленне працай залатых рук нашых землякоў выказалі многія, у ліку якіх міністр культуры Павел Лагушка, дэпутат парламента Ларыса Вершаловіч, святары. Падзячныя словы Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта прагучалі сапраўдным блаславеннем на далейшую працу.

Таццяна КАНАПАЦКАЯ

На здымку: разам з дырэктарам Цэнтра культуры і народнай творчасці вёскі Вулька-1 Вольгай Мелюх высокую ўзнагароду ў Палацы Рэспублікі атрымалі Наталля Дударга, кіраўнік гуртка габелена і баціка, і самадзейныя артысты народнага аматарскага аб'яднання "Жывіца". Таццяна Ільчук, Тамара Мікуліч, Ганна Лазько, Галіна Сыціна, Любоў Мельянец.

Фота аўтара

— Газета "Зорька" — па-сапраўднаму жывая газета. Дзеці ўспрымаюць яе і як старэйшага сябра, і як мудрага настаўніка, які заўсёды падкажа і дапаможа ў цяжкую хвіліну, і нават як добрую чараўніцу, што стварае сапраўдныя чуды. Журналісты рэспубліканскага выдання ў адказе за тое, "як наша слова адгукнецца". Якія б тэмы не ўзнімаліся на старонках газеты, чытачы заўсёды тэлефануюць у рэдакцыю па прамой лініі, высылваюць водгукі на электронную скрыню, выказваюць свае меркаванні ў лістах.

— Дзеці любяць і давяраюць газеце?

— Безумоўна! Кожны год мы атрымліваем больш як тры з паловай тысячы дзіцячых лістоў, малюнкаў, прыгожых вырабаў з саломкі, дрэва, паперы. У газеты з'явіўся сайт, на якім мы зможам у большай колькасці выстаўляць дзіцячыя працы, рабіць інтэрактыўнае галасаванне, онлайнавыя гутаркі.

Выданне "Зорька" выпускае насценгазету, якую малююць самыя маленькія наведвальнікі рэдакцыі. Сённяшні яе памер перавышае сорок метраў. Па пятніцах дзеці, аўтары шматлікіх публікацый, прыходзяць у рэдакцыю (бывае, што і па трыццаць-сорок чалавек), прыносяць свае малюнкi, вершы, апавяданні, гутараць з нашымі супрацоўнікамі. Калі ў кагосьці ўзнікаюць нейкія складаныя пытанні, ім заўсёды можа дапамагчы прафесійны псіхолаг, які працуе ў нас на дабрачынных пачатках.

"Зорька" — дзіцячая трыбуна для першых проб піра таленавітых школьнікаў. Творчыя конкурсы нязменна збіраюць вялікую колькасць удзельнікаў — і нібыта самі сабою з'яўляюцца выставачнымі экспазіцыямі дзіцячых шэдэўраў, якія падарожнічаюць па ўсёй краіне і за яе межамі. Напрыклад, цяпер у Мінску з поспехам праходзіць выстава "Святыні Беларусі" нашых юных мастакоў-выхаванцаў народнай студыі "Раніца" Шашкоўскай школы мастацтваў Стаўбоўскага раёна. Далей яна будзе падарожнічаць па раённых цэнтрах. Цудоўная экспазіцыя дзіцячых прац "Святыні Беларусі" ў мінулыя гады экспаніравалася ў выставачным павільёне аднаго з манастыроў вострава Кіпр. У

Жывая газета дзяцінства

"Зорьку" без перабольшвання можна назваць равесніцай Вялікай Перамогі. Яшчэ не скончылася Вялікая Айчыная вайна, як у разбураным Мінску ў студзені 1945 года пачала выходзіць дзіцячая газета. З першых дзён існавання крэда выдання — несці дабро, прывіваць любоў да Радзімы, павягу да бацькоў, а таксама заставацца верным спаконвечным беларускім традыцыям. Зусім нядаўна "Зорька" адзначыла свой 65-ы дзень нараджэння. Больш падрабязна пра газету карэспандэнт "ЛіМа" расказала яе галоўны рэдактар Людміла ГРАМОВІЧ.

Даніі, Германіі, Італіі, Швецыі падарожнічалі экспазіцыі дзіцячых малюнкаў і разнастайных, зробленых уласнымі рукамі вырабаў "Услаўляем любую Беларусь", і ў адрас рэдакцыі заўсёды прыходзяць шматлікія ўдзячныя водгукі ад прыхільнікаў самабытнай творчасці юных мастакоў, майстроў.

"Зорька" — гэта своеасаблівы масток паміж дзяцінствам і сталым жыццём. Мы вучым дабро не толькі дзяцей, але і ўсіх людзей. Наша газета быццам дапамагае свету дзяцінства ўступіць у свет дарослых, а свету дарослых — апынуцца ў свеце дзяцей.

Ёсць у нас і падпісчык, якому ўжо за восемдзесят! Гэта пастаянны аўтар нашага выдання, пісьменнік Уладзімір Мацвееў. На старонках "Зорькі" ён вядзе клуб "Літаратурная гасцеўня": піша на роднай мове гумарыстычныя апавяданні, цікавыя загадкі, дзіцячыя вершы, а таксама з задавальненнем сустракаецца са школьнікамі.

— Як змянілася газета за апошнія гады?

— "Зорька" — адна з нямногіх рэспубліканскіх газет, якая апчадна захоўвае традыцыі. Зразумела ж, выданне змяняецца з улікам патрабаванняў сучаснасці, але галоўная задача — прапаганда добра, міласэрнасці — застаецца нязменнай.

Напярэдадні юбілею рэдакцыя наладзіла 65 рознабаковых творчых праектаў, дабрачынных акцый, конкурсаў, выстаў. Кожны месяц праходзілі выязныя майстар-класы "Майстры чараўнікоў", шырокі грамадскі рэзананс атрымалі дабрачынныя акцыі — творчы конкурс у падтрымку дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця "Дабрыней напоўнім свет!" і I Рэспубліканскі баль для дзяцей-калясачнікаў, якія праводзіліся сумесна з дабрачыннай арганізацыяй "Свет без межаў". Ад-

былося адкрыццё выставы дзіцячай творчасці "Героі казак Астрыд Ліндгрэн" і яшчэ шмат чаго.

Сёння ў газеце — цікавыя старонкі і рубрыкі: фотарэпартажы з заняткаў, тэматычныя для дзяўчынак і хлопчыкаў, пазнавальныя праекты мастакоў-пачаткоўцаў, юных спартсменаў, аматараў прыроды.

— "Зорьку" выпісваюць толькі дзеці?

— Газета разлічана на школьнікаў 8 — 13-гадовага ўзросту. Але сярод нашых чытачоў няма юнакоў і дзяўчат, якія выпісваюць яе і ў адзінаццатым класе, і ўжо нават студэнтамі. Выданне з задавальненнем чытаюць настаўнікі, бацькі, бабулі і дзядулі.

Мы публікавалі вытрымкі з аповесці Андрэя Федарэнкі "Тры талеры". Дзецям таксама вельмі падабаюцца апавяданні Сяргея Бульгі, Івана Юркіна, каляровыя коміксы, якія малюе Аляксандр Каршакевіч.

— Людміла Мікалаеўна, колькі слоў, калі ласка, пра планы...

— Як і раней, будзем выдаваць газету не толькі па-сапраўднаму цікавай і насычанай карыснымі публікацыямі, але і ажыццяўляць шматлікія, значныя для дзяцей творчыя праекты. Ужо выконваюцца дабрачынныя мерапрыемствы, прысвечаныя 65-годдзю Вялікай Перамогі, юныя чытачы ўзялі пад апеку ветэранаў Вялікай Айчынай вайны. Дапамагаюць ім па гаспадарцы, рыхтуюць у падарунак паштоўкі і самаробкі. Хутка абвясцім новыя творчыя конкурсы, плануецца экскурсіі і паездкі па краіне юнкараў.

У рэдакцыі працуюць самаадданыя, таленавітыя і неардынарныя журналісты, якія з задавальненнем пішуць для юных чытачоў і арганізуюць шматлікія мерапрыемствы, акцыі.

"Зорька" — гэта своеасаблівы штаб добрых канкрэтных спраў і міласэрных пачынанняў.

Гутарыў
Уладзімір ПАДАЛЯК
Фота аўтара

Дзень пісьменства-2010: Хойнікі

У «Крылаў» — шырокі прасцяг «Зялёная вуліца» для творчых людзей

Людзям творчай думкі на старонках хойніцкай раённай газеты — "Зялёная вуліца": тут упершыню рабілі свае першыя крокі ў вялікую літаратуру Іван Мележ і Барыс Сачанка, паэты Мікола Мятліцкі і Ала Канапелька, паэт-песеннік Уладзімір Мазго.

На працягу больш як 20 гадоў рэгулярна, адзін раз у месяц, на старонках "Ленінскага сцяга", а цяпер "Хойніцкіх навін" выходзіць тэматычная старонка "Крылы". Рэдагуе яе журналіст з вялікім стажам работы, паэт, заслужаны журналіст Беларускага саюза журналістаў Уладзімір Далгалычанка. Праз яго душу і сэрца праходзяць вершаваныя і празаічныя радкі як пачынаючых, так і сталых аматараў слова, творчасць якіх даносіцца да шырокай чытацкай аўдыторыі.

Хараства роднай прыроды апявае ў сваіх вершах настаўніца Стралічаўскай сярэдняй школы Марыя Валасюк. Яна ж з'яўляецца тут кіраўніком школьнага гуртка "Паэтычнае

слова", далучае да свету паэзіі вучняў, якія жадаюць паспрабаваць свае сілы ў напісанні вершаў.

Протаіерэй Пакроўскай царквы Уладзімір Козак піша вершы на праваслаўную, патрыятычную тэматыку, пра славянскае братэрства. Дасылае лірычныя замалёўкі хатняга гаспадыня, шматдзетная маці Зоя Шлег з вёскі Вялікі Бор.

На суд хойніцкага чытача выносяць свае творы былы журналіст "Гомельскай праўды", цяпер пенсіянер Мікола Старчанка, выкладчык з Віцебска Канстанцін Карнялюк, былы будаўнік, таксама пенсіянер, Дзмітрый Вінарадаў, які пасля катастрофы на ЧАЭС пераехаў ва Узду Мінскай вобласці...

І гэта не поўны спіс аўтараў, творы якіх публікуюцца на літаратурнай старонцы раёнкі. Сапраўды, у "Крылаў" — шырокі прасцяг.

Клаўдзія БОСАК

“На ўсход ад ракі, на адлегласці двух лётаў стралы, ёсць месца, адкуль Ілья-прарок быў узнесены на вогненнай калясніцы на неба. Там таксама знаходзіцца і пяхора Іаана Хрысціцеля. Тут поўнай вадой цячэ крыніца, яна прыгожа цячэ па каменні і ўпадае ў Іардан. Вада гэтай крыніцы сцюдзёная і вельмі смачная. Гэтую ваду піў Іаан Прадзецца...”

Тут таксама ёсць і другая дзіўная пяхора, у якой жыў Ілья-прарок са сваім чалавекам Елісеям... Даў мне Бог тры разы быць на Іардане, нават у самае свята Вадохрышча. Бачыў я багадаць Божую, якая сыходзіць апоўначы на іарданскія воды. І калі скажуць: “У Іардане хрышчуся, Госпадзі”, то ўсе людзі кідаюцца ў ваду і хрэсцяцца апоўначы ў Іардане, як і Хрыстос хрысціўся...”

Усё гэта я бачыў вачыма сваімі грэшнымі...”

Так піша рускі манах Даніл, які ў 1106 годзе паломнічаў па Святых месцах Святой зямлі і Іардана.

Так, па волі лёсу і мы ўсёй сям’ёй стаялі ў спякотных жнівеньскія дні на Прэабражэнне на тым самым месцы, дзе і адбылося хрышчэнне Госпада Ісуса Хрыста...

І, калі цяпер успамінаюцца тыя хвіліны, ізноў ходзяць па спіне мурашкі, валасы на руках падымаюцца дыба, і нешта творыцца ў сэрцы, такое, што хочацца ўсім слова сказаць, каб паверылі...

У “Галубінай кнізе” — старадаўніх рускіх народна-хрысціянскіх паданнях так гаворыцца пра святасць гэтага месца:

*“Иордань-река
всем рекам мати.
Почему Иордань-река
всем рекам мати?
Окрестился в ней
сам Иисус Христос
Со силою со небесною,
Со ангелами со хранителями,
Со двенадцатьми апостолами,
Со Иоанном, светом,
со Крестителем, —
Потому Иордань-река
всем рекам мати”.*

Гістарычна месца Хрышчэння называецца Віфар ці Віфанія, ад яўрэйскага “Бет-Абара” — “дом на пераправе”, ці другі варыянт паходжання ад “Бет-Айнон” — “месца крыніцы”. А знаходзіцца яно на глыбіні каля 400 метраў ніжэй узроўню сусветнага акіяна, на адлегласці пяці кіламетраў ад паўночнага берага Мёртвага мора. І такога дзівоснага месца няма больш на зямлі. Сама рака пачынаецца на вышыні 320 метраў на гары Хемрон, што знаходзіцца паміж Сірыяй, Ліванам і Ізраілем.

Назва Іардана паходзіць ад слова “ярдэн”, па-яўрэйску “спадваючы”. І назва адпавядае рэчаіснасці. Іардан невялічкая рака: ад Ціберыйскага, ці Галілейскага, мора да Мёртвага мора пяцьдзесят кіламетраў. І на сваім шляху губляе амаль семсот метраў вышыні. Сапраўдны спадаючая горная рака. Але каля месца Хрышчэння на Віфары яна спакойная, ціхая, вузкая, шырынёй некалькі метраў. Ці можа стала такою Іардань-рака ад часу, ад разбуральнай дзейнасці чалавека за вякі?... А вада, зеленаватая, мо нават можна сказаць смарагдавая, як бываюць рэкі і азёры высока ў гарах.

Цяпер — яна мяжа паміж Іарданіяй і Ізраілем. Вакол ракі — горы. Тут, дзе хрышчэнне было, — Іарданскія горы, на тым баку, на захадзе, — Палесцінскія і Ізраільскія.

Гэта — другая святая зямля для вернікаў, зямля тысячагадовых гісторыяў, пра якія апавядаюць і ў Бібліі, і ў Каране. Абодва святых Паданні — пра іарданскія мясціны. І духоўная спадчына Іардана — найбагацейшая для хрысціян, мусульман, яўрэяў.

Па гэтых землях сорок гадоў вадзіў Майсей свае плямёны. І на святой гары Неба (Нева) скончыў свой жыццёвы шлях. Гэтая гара бачна з месца хрышчэння Ісуса, а таксама і з гары можна ўбачыць Зямлю абетаваную. Кажуць, што, калі празрыстае неба, то бачны залатыя купалы Іерусалімскіх храмаў.

З гары Неба, за Іарданам, Іерыхонская даліна і сам Іерыхон, сцены якога калісьці разваліліся ад трубных гукаў ізраільскага войска. Руіны старога Іерыхона сведчаць, што чалавек пачаў будавацца на гэтых землях каля васьмага тысячагоддзя да нашай эры. Сведкі таму — цэгла-сырэц, з якой будаваліся дамы, крэпа-

Промні над Іарданам

сці і тыя самыя сцены, якія не вытрымалі вібрацый “трубных гукаў”. На працягу сямі дзён гучалі трубы ў Іерыхонскай даліне, а па сутнасці ў яміне, бо вакол Іерыхона горы, горы і горы. І хто ведае, магчыма, дзякуючы рэху, якое набывала сілу ад такога магутнага трубнага гулу, утварыўся рэзананс, і рассыпаліся сцены.

Само паветра на гары Неба звініць горнай чысцінёй. З гэтай гары была паказана Майсею прастора, дзеля якой ён сорок гадоў вадзіў народ ізраільскі, каб выхаваць свабодных ад егіпецкага прыгнёту людзей. “І ўзышоў Майсей з раўнін Маавіцкіх на гару Нева, на вяршыню Фасі, што супраць Іерыхона, і паказаў Господзь яму ўсю зямлю”, “аб якой кляўся Аўрааму, Ісааку і Іакаву...” (Друг. 34:1-5) Там на гары Неба дзесці магіла Майсея, але нікому невядома дзе яна. “І пахаваны на даліне ў зямлі Маавіцкай насупраць Веф-фегора, і ніхто не ведае месца пахавання яго нават да цяперашняга дня”. (Друг. 34:6). Веф-фегор — месца каля гары Неба, дзе цякуць так званыя крыніцы Майсея. Гэта гара, дзе адбылася засведчаная Евангеллем спрэчка паміж Архангелам Міхаілам і д’яблам аб цэле Майсея. Увесь час тут будаваліся храмы, манастыры, ахоўвалі яго на працягу вякоў. Цяпер на гары аднаўляецца хрысціянская місія. Ордэн французсканцаў атрымаў дазвол на правядзенне рэстаўрацыйных работ на гары Неба ў 30-я гады XX стагоддзя. Цяпер адбудоўваецца манастыр, царква, пасаджаны сасновы лес.

Кіламетраў у трыццаці ад месца Хрышчэння, уздоўж Мёртвага мора, разваліны палаца Ірада Вялікага, які зваўся Махерус. Гэта было, па сцвярджэнні Плінія, другое па моцы і прыгажосці месца пасля Іерусаліма. Іосіф Флавій піша, што палац

Ірада ашаламляў сваімі памерамі і багаццем. У падземных кратах гэтага палаца сядзеў вязнем Іаан Хрысціцель. Як перадаць перажыванні ўсяго гэтага, калі стаіш паміж каменняў, якія помняць тыя падзеі?

Мы пабылі каля Галілейскага мора ў горадзе-музеі Гагары. Ён уваходзіў у рымскае Дзесціграддзе — дзесці гарадоў, якія аб’ядноўваліся ў адзіную абарончую сістэму на ўсходзе Рымскай імперыі. Рымскія каланады, якія цягнуліся некалькі кіламетраў, захаваліся вельмі добра. Брукаваная дарога. Амфітэатр з чорных камянёў, лазні, сады алівы і інжыру. Мы ішлі па цэнтральнай вуліцы ўздоўж калон, у садах зрываўлі спельныя смоквы (інжыр). Алівы яшчэ толькі наліваліся.

“Калі ўваскрэсну, буду раней за вас у Галілеі” (Мк. 14:28). Але да гэтага Ён хадзіў па гэтых во-

дах, лавіў з рыбакамі рыбу, вучыў апосталаў, і тысячы людзей ішлі за ім. І Ён прапаведаваў на адным баку мора, а потым перапылаў на другі бок, і там збіраліся людзі. Гэта тут адбылася гісторыя з беснаватым, які меў у сабе легіён бесаў. Калі пераплыў Хрыстос на другі бераг возера, то апынуліся ў краіне Гагарынскай. Каля горада Гагара. І там адбылося вызваленне хворага па слову Божаму.

Колькі разоў тут быў сам Настаўнік! Колькі разоў ад Іардана хадзіў у пустэчу, каб памаліцца ў адзіноце і набрацца моцы? Колькі разоў перапылаў Галілейскае мора? Гэта ўсё не толькі было, яно і засталося тут, насычана Яго словамі на арамейскай мове. Хто цяпер іх зразумеў бы, каб і пачуў з прасторы, ад каменняў, ад садоў Яго Голас?

“Адбывалася гэта ў Віфары за Іарданам, дзе Іаан хрысціў” (Іаан. 1:28). Заіарданне — там дзе цяпер Іарданія, там дзе і прапаведаваў Хрыстос, калі ішоў у Іерусалім. Тут Ён абвясціў пра вечнасць шлюбнага саюза, заклікаў шанаваньне бацькоў і любіць блізкага як самога сябе (Мф. 19:3-19). У гэтых мясцінах гучалі Яго прытчы, павучэнні і словы. (Мф. 19:24). І тут Ён перайшоў на Іерусалімскі бок, каб прыняць Свой Крыж. Але за тры гады да гэтага было Хрышчэнне ад Іаана.

Сапраўднае месца Хрышчэння было добра вядома ў першыя хрысціянскія вякі. У V стагоддзі пры візантыйскім імператары Анастасіі там была пабудавана царква.

Захаваліся звесткі, што каля месца Хрышчэння на Іардане пераходзілі паломнікі, і ад яго ішлі на каленях да пяхоры Ільі і далей на гару Майсея (Неба). На каленях... Па каменнай зямлі...

Але з цягам часу заціралася яно войнамі, перасяленнямі народаў, барацьбой за ўладу. Толькі пасля заканчэння вайны з Ізраілем у 1967 годзе стала магчыма даследаваць месца ля Віфара. У 1994

годзе пачаліся археалагічныя даследаванні. І было ўсё знойдзена. Усё з’яўлялася: і знаходкі, і сведчанні ў запісах сярэднявечных пілігрымаў. Знайшлася пяхора, дзе жыў Іаан. Яго царква, дзе хрысціў людзей. І тое, дзе пачалася Пропаведзь Збавіцеля, калі Ён прыйшоў да Іаана хрысціцца.

Усё тое месца — раўніна, выпаленая сонцам. Салёна на вуснах ад спякоты, самай зямлі, якая таксама салёная ад вод Мёртвага мора. Сама раўніна парослая тамарыскавымі дрэвамі (адзін з відаў кіпарысавых), пальмамі, зялёнымі кустамі. Спяваюць птушкі.

На камеры, якой мы здымалі, засталіся птушыныя спевы, расліны, гукі ад нашых крокаў, нашае дыханне, цішыня на месцы Хрышчэння і смарагдавая вада Іардана...

Багата Іарданская зямля на святых мясцінах. Тут, у Лісабе, месца нараджэння прарока Ільі. Тут у Анжары — месца ўшанавання Багародзіцы, царква і пяхора, дзе спыняліся Ісус і Марыя з вучнямі ў час падарожжа па Іарданскім Дэкаполлі. Тут гара Пенуэл, на якой Іакаў змагаўся з Ангелам (Быц. 32:22-31). Тут дамавіна Прарока Ісуса Навіна. Тут, каля Мёртвага мора, пад пелам і каменнем — Садом і Гамера. Тут салыныя слупы, сярод якіх адзін — жонка Лота, якая парушыла забарону Госпада не азірацца. Тут магіла Аарона, брата Майсея. Тут пяхора сямі отракаў, якіх абярог Гасподзь: яны заснулі, і праз некалькі вякоў Гасподзь іх разбудзіў.

Тут адзін з гарадоў Дзесціграддзя Джараш, у якім цалкам захавалася больш чым двухтысячагадовая архітэктурна. Храм Зеўса, храм Арцеміды, храм Дзіёніса, хрысціянскія цэрквы Св. Казьмы і Даміяна, Іаана Хрысціцеля, руіны синагогі. Усе разам.

Яшчэ адна асабліваць Джараша — Хрысціянскія цэрквы былі ўпрыгожаны мармуровымі мазаікамі. Мы хадзілі па руінах храмаў. У той час яны былі проста хрысціянскія, бо не было яшчэ ні каталікоў, ні праваслаўных, ні лютэранаў, ні гусітаў — усе жылі адной верай у Хрыста. Мы хадзілі па мазаічных падлогах. Дзе-нідзе прабівалася трава, высахлая ад спякоты. Паўразбураныя сцены, цэлыя і напалову паваленыя калоны...

Некалькі кубікаў ад разбураных мазаік я паклаў сабе ў кішэню. А потым, у Аманскім музеі старажытнага мастацтва, дзе разам сабраны прадметы каменнага часу, канца Рымскай імперыі, сярод амфар, мумій, мармуровых скульптур, якія былі выраблены Дэдалам(!), сярод соцен прадметаў даўніны, мы ўбачылі мазаіку з хрысціянскага храма ў Джарашы. Пяты век нашай эры!

Хто думаў, што будзем на Іардане?

І мы, беларусы, былі на гэтых землях, бачылі ўсё гэта сваімі вачыма. Трымалі сваімі рукамі цэрні, елі смоквы, якія Ева падавала Адаму ў райскім садзе. Разумелі, што праз гэтыя пяскі і горы ішлі валхвы, якіх вяла Новая зорка да Немаўляці. Абмываліся салёнай вадой Іардана, якая нясе ў сябе энергію Хрыста.

Там, на Іардані стаялі мы, а ў сэрцы гучалі словы малітвы: “Мы ідзем ў святле вогнішчаў, мы ідзем у зыні зор, мы дойдзем у маленні духу, калі золата сонца ўспхне ўнутры нас...” Ці не ад усходніх Мудрацоў, якія прынеслі дары Збавіцелю ідзе гэта маленне? Нішто святое не губляецца на зямлі. Іардан таму доказ. “Шукран табе, Іардан!” — Што па-арабску азначае: “Дзякуй”.

Уладзімір ЛОБАЧ

На здымках: Святы Феадосій. Фрэска V ст.; храм Геркулеса. Аман. II ст. да Р. X; месца хрышчэння Ісуса Хрыста на Іардане. Царква III ст.

Фота Алёны Ваўнейкі

У сапраўднага навукоўцы не бывае пенсійнага ўзросту. Прафесар Міхаіл Булахаў і сёння не пакідае думак пра навуковую справу, дбае пра выданне сваіх прац. Людзі навукі рэдка становяцца вядомымі шырокай аўдыторыі, і мы нават не заўсёды ўсведамляем, што сярод нашых сучаснікаў — сапраўды легендарныя асобы. Імя Міхаіла Булахава ведаюць філолагі, педагогі, гісторыкі не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі. Яго даследаванні, акрамя нашай краіны, публікавалі ў Расіі, Украіне, Польшчы, Балгарыі, Сербіі, ЗША і Германіі. Ён выступаў з навуковымі дакладамі на шматлікіх міжнародных канферэнцыях

і сімпозіумах, чытаў вучэбныя курсы ва ўніверсітэтах многіх краін. Міхаіл Гапеевіч — аўтар вышэй 300 артыкулаў у галіне беларускага і славянскага мовазнаўства, больш як 20 асобных выданняў, кіраваў падрыхтоўкай 15 калектыўных навуковых прац і вучэбных дапаможнікаў. У ліку яго самых вядомых дасягненняў такія працы, як "Прыметнік у беларускай мове", "Восточнославянские языковеды. Библиографический словарь в 3-х тт.", "Славянские языки: происхождение, история, современное состояние", "Опыт исторического словаря русской лингвистической терминологии в 5-ти тт." ды іншыя.

Лёсавызначальнае «Слова...»

Не люблю такіх "міжнародных" параўнанняў, але каб патлумачыць чалавеку, далёкаму ад мовазнаўчага асяродка, хто такі Міхаіл Булахаў, можна сказаць, што для Беларусі гэта велічыня не меншая, чым акадэмік Дзмітрый Ліхачоў для рускай навукі. Тым больш, абодва вучоныя доўгія гады даследавалі адзін з самых цікавых старажытных твораў — "Слова пра паход Ігара". Кароткі энцыклапедычны слоўнік "Слова пра паход Ігара" ў літаратуры, мастацтве, навуцы" Міхаіла Булахава паставіў Беларусь у першы шэраг краін, дзе глыбока даследуюцца гэты твор. Пра тое, як стваралася гэтая манументальная праца, і расказвае Міхаіл Гапеевіч у сваім інтэрв'ю "ЛіМу".

— Міхаіл Гапеевіч, як атрымалася, што гэты старажытны помнік літаратуры стаў галоўным "словам" вашага навуковага жыцця? Колькі гадоў вы займаліся яго даследаваннем? Якія адкрыцці былі зробленыя асабіста вамі?

— "Слова пра паход Ігара" належыць да ліку літаратурных твораў, цікавасць да якіх з часам толькі ўзмацняецца і паглыбляецца. Створанае ў канцы XII стагоддзя, апублікаванае ў 1800 годзе, "Слова пра паход Ігара" набыло славу аднаго з самых геніяльных твораў. За 200 год пасля з'яўлення ў друку яно разышлося вялікімі і малымі тыражамі па многіх краінах свету дзякуючы праўдзіваму адлюстраванню гістарычных падзей, незвычайна яскравай паэтычнай форме і багаццю моўна-стылістычных сродкаў. Пра вялізную папулярнасць "Слова" сведчыць тое, што яно са старажытнарускай мовы на новыя мовы народаў розных краін перакладалася каля 300

разоў, у гэты лік уваходзяць больш за 80 перакладаў на сучасную рускую мову, каля 30 — на ўкраінскую, 10 — на беларускую, каля 20 — на нямецкую і англійскую, больш за 10 — на французскую, польскую, 9 — на балгарскую, 7 — на чэшскую і іспанскую, 6 — на сербскую і харвацкую. Астатняя колькасць — гэта пераклады "Слова" на іншыя мовы народаў свету.

Са "Словам" я пазнаёміўся яшчэ ў даваенны час, калі быў студэнтам педагагічнага інстытута, а затым настаўнікам сельскай школы. Потым паступіў у аспірантуру МГП імя А. М. Горкага, спецыялізаваўся па гісторыі рускай мовы, і тады ўжо мне давалося чытаць лекцыі па гэтай дысцыпліне. Таму неабходна

было вывучаць розныя старажытнарускія пісьмовыя помнікі (летапісы, воінскія аповесці, дамовы, дзелавыя дакументы), у ліку якіх было і "Слова". У 1952 годзе газета "Советская Белоруссия" надрукавала мой першы артыкул, прысвечаны купалаўскім перакладам помніка на

На здымку: Міхаіл Булахаў з Мікітам Талстым, праўнукам Льва Талстога, заснавальнікам сусветна вядомай школы этналінгвістыкі (1965 г.)

Не люблю такіх "міжнародных" параўнанняў, але каб патлумачыць чалавеку, далёкаму ад мовазнаўчага асяродка, хто такі Міхаіл Булахаў, можна сказаць, што для Беларусі гэта велічыня не меншая, чым акадэмік Дзмітрый Ліхачоў для рускай навукі. Тым больш, абодва вучоныя доўгія гады даследавалі адзін з самых цікавых старажытных твораў — "Слова пра паход Ігара".

беларускую мову. Хтосьці з пісьменнікаў пазнаёміў мяне з Уладзіславай Францаўнай — жонкай трагічна загінуўшага ў чэрвені 1942 года народнага паэта Беларусі. Яна папрасіла мяне напісаць больш падрабязна пра гэтыя пераклады, што я з вялікім задавальненнем зрабіў, бо вельмі паважаў творчасць Янкі Купалы, ды і мая педагагічная і навуковая прафесія абавязвала працягваць лінгвістычнае даследаванне першадрукаванага тэксту "Слова" і перакладаў яго на ўсходне-, заходне- і паўднёваславянскія мовы.

Неабходныя матэрыялы я збіраў, працуючы ў бібліятэках, архівах, музеях Расіі, Беларусі, Украіны, знаходзячыся ў навуковых камандзіроўках у Балгарыі, Славеніі, Германіі, перапісваючыся з вучонымі Македоніі, Польшчы, Чэхіі, Славакіі, наведваючы майстэрні відных мастакоў-ілюстратараў помніка літаратуры ў Ленінградзе, Маскве, Кіеве, Мінску, рыхтуючы фота- і ксеракопіі яго выданняў, адшукваючы партрэты словазнаўцаў і перакладчыкаў. І такім чынам да сярэдзіны 70-х гадоў у мяне ўжо была назапашана значная колькасць каштоўных матэрыялаў, якія вырашыў сістэматы-

заваць і надрукаваць пакуль што на пішучай машыне. Параіўшыся з вучонымі ў Ленінградзе і Маскве наконт таго, што рабіць далей, вырашыў рыхтаваць нешта падобнае да энцыклапедыі "Слова пра паход Ігара".

У кастрычніку 1984 года я чытаў лекцыі па рускай мове і славістыцы ў Патсдамскай Вышэйшай педагагічнай школе (ГДР) і там арганізаваў канферэнцыю, прысвечаную 800-годдзю літаратурнага помніка. У верасні 1985 года мяне камандзіравалі на Усеагульную юбілейную канферэнцыю ў Яраслаўль. На ўсякі выпадак я захапіў з сабой машынапісны тэкст падрыхтаванага энцыклапедычнага слоўніка і ў вагоне цягніка Масква — Салікамск паказаў яго акадэміку Д. С. Ліхачоў, які таксама ехаў на гэтую канферэнцыю. Ён папрасіў пакінуць яму рукапіс на некаторы час для азнамялення з яго зместам. Калі я зноў падышоў да яго, пачуў: "Як мага хутчэй здавайце ў друк". Д. С. Ліхачоў парэкамендаваў звярнуцца да члена-карэспандэнта Акадэміі навук Л. А. Дзмітрыева, каб той пагадзіўся быць навуковым рэдактарам маёй працы. Вярнуўшыся ў Мінск, я адвёз у выдавецтва "Універсітэцкае" рукапіс энцыклапедыі, але друкаванне ішло марудна — не было высакакаснай паперы для шматколернага друку ілюстрацый. Нарэшце, праз чатыры гады кніга выйшла ў свет. Зразумела, гэта было для мяне радаснай падзеяй. Адрозна ў нашай краіне і за яе межамі сталі з'яўляцца станоўчыя водгукі на кнігу, што натхняла мяне на далейшае даследаванне розных праблем, звязаных з гэтым дзівосным літаратурным творам. Я рыхтаваў новыя працы, імкнуўся высветліць тое, што заставалася малаці зусім не даследаваным ін-

шымі вучонымі. Аналізуючы мову і стыль "Слова пра паход Ігара", мне ўдалося ўдакладніць значэнне лексем з зацеменным сэнсам *кнѣсь* і *цвѣлѣти*, якія атрымалі неадназначную інтэрпрэтацыю перакладчыкаў твора.

— У вашым слоўніку шмат матэрыялаў прысвечана менавіта перакладам твора. У чым спецыфіка перастварэння старажытнага тэксту? Сярод усіх перакладаў "Слова" на беларускую мову, які найбольш імпануе вам?

— Больш за ўсё мяне цікавяць семантычныя адрозненні лексікі славянскіх перакладаў параўнальна з лексікай арыгінала. Выбар лексічных сродкаў залежыць як ад нацыянальнай спецыфікі семантычных сістэм кожнай з сучасных славянскіх моў, так і ад індывідуальнага светапогляду і эстэтычнай арыентацыі таго ці іншага перакладчыка. Лінгвістычнае даследаванне перакладаў помніка на роднасныя славянскія мовы — задача вельмі важная, паколькі без гэтага немагчыма меркаваць пра ступень змястоўнай і мастацкай адэкватнасці перакладаў арыгіналу. Адзначу, што параўноўваць тэксты існуючых славянскіх перакладаў з дайшоўшым да нас спісам арыгінала помніка вельмі цяжка і адказна: цяжка з-за мноства перакладаў розных тыпаў — навуковых, літаратурных (празаічных і паэтычных), тлумачальных, вольных, стылізаваных. Адказнае — таму, што трэба кіравацца больш-менш строгімі прынцыпамі вызначэння ступені адэкватнасці намінальных і вобразных сродкаў моў, якія параўноўваюцца. Трэба тонка адчуваць семантычныя і экспрэсіўна-эмацыянальныя адценні лексікі славянскіх моў, якая выкарыстоўваецца пры перакладзе, на першы погляд, простаі, а на самай справе даволі складанай структуры старажытнага тэксту.

А адносна якасці існуючых беларускіх перакладаў помніка скажу, што перавага належыць празічнаму перакладу Янкі Купалы (1919 года), хоць у ім ёсць дробныя недахопы.

— "Слова пра паход Ігара" — загадкавы і шматпланавы помнік літаратуры. Сёння існуе некалькі версій пра яго аўтарства і час стварэння. Якія з іх вам блізкія, а якія, наадварот, падаюцца абсалютна неверагоднымі?

— Пытанні аўтэнтычнасці, часу стварэння і аўтарства "Слова" я асобна не разглядаў, паколькі віднымі вучонымі ўжо даказана, што твор гэты быў напісаны сучаснікам падзей на Русі канца XII стагоддзя, чалавекам, які не пабаяўся расказаць пра хцівасць "власть имущих", мысліцелем, які прадбачыў развал Кіеўскай дзяржавы з-за няспынай барацьбы князёў за ўладу.

P.S. Асабіста Славяна ў жыцці навукоўца працягваецца. Сёння Міхаіл Гапеевіч працуе над новай кнігай, у якую ўвойдуць першадрукаваны тэкст "Слова на старажытнарускай мове, рэканструкцыя старажытнага тэксту А.Патабні, а таксама пераклады твора на 12 славянскіх моў — рускую, украінскую, верхнелужыцкую, польскую, славацкую, чэшскую, балгарскую, македонскую, сербскую, славенскую, харвацкую. Па-беларуску твор будзе апублікаваны ў перастварэнні Янкі Купалы, Максіма Гарэцкага, Івана Чыгрынава. Да таго ж, плануецца падаць у кнізе тлумачэнні слоў і выразаў, аналіз перакладаў на новыя славянскія мовы асобных месцаў тэксту "Слова".

Письменніцкі вопыт Сяргея Трахімёнка, чалавека шматграннага і цэльнага, падаецца самадастатковым. Ягонья кнігі не растлумачваюць чытачу тыя ці іншыя рэчы — прэзаік, быццам прафесійны тапограф, дакладна і ў той жа час размашыста пазначае буйныя і дробныя, але характэрныя рысы свядомасці і дзейнасці нашых сучаснікаў. Адчуваецца, што аўтар многае ведае пра кожны прадмет, персанаж, месца, якія наносіць на сваю карту-тэкст. Чытач сочыць за сюжэтам, за прыватнымі рэчамі, пісьменнік жа глядзіць на падзеі ды асобы як бы зверху — не з прычыны пыхлівасці, а ў сілу адмысловай учэпістасці ды панарамнасці зроку.

Калонка
Алы Брадзіхінай

Паляванне
на апошнюю
жанчыну

Выхад новага твора нязменна выклікае шэраг рэфлексій, звязаных з (пера-)асэнсаваннем ранейшай мастацкай практыкі пісьменніка. Імя аўтара, як правіла, задае кантэкст успрымання кнігі, бо само па сабе з'яўляецца "брэндам" для дасведчанага чытача. Свядома ці не, ён разлічвае на ўжо знаёмы спосаб адлюстравання жыццёвых рэалій у адносінах да праблематыкі, жанравай структуры, стылёвага афармлення думкі і інш. У гэтым сэнсе новая аповесць Алеся Жука "Жанчына на пляжы" ("Нёман", 2009, №3) прыхільнікаў таленту пісьменніка, магчыма, пакіне ў разгубленасці.

Гаворка тут ідзе не пра эффект няспраўджанага чакавання. А.Жук у творы застаецца верным прынцыпам псіхалагічнага рэалізму, а таксама з ранейшым майстэрствам адцягнення дзеянне і характары персанажаў пейзажнымі элементамі, умела канкрэтызуе дэталізуе тэкставую рэальнасць. Здаецца, мастацкія дамінанты аўтара не змяніліся. Але...

Здзіўляе аповесць трактоўкай вобраза жанчыны. Яе непрывабнае аблічча не можа не ўразіць. Беларускае прыгожае пісьменства, прынамсі рэалістычнага напрамку, заўсёды вылучалася ўзвышэннем і нават іканізацыяй вобраза жанчыны. У гэтым сэнсе аповесць А. Жука супрацьстаіць як усталяванай нацыянальнай традыцыі, так і папярэднім творам самога аўтара. Нечакана не тое, што асобы слабога полу надзяляюцца негатыўнымі якасцямі — здзіўляе канцэпцыя. Сярод паўтара дзсятка жанчын у аповесці не знойдзецца, бадай, ніводнай станоўчай гераіні. Аднак значнасць феміннай тэмы засведчана ўжо ў назве твора.

Закручаны крымінальны сюжэт аповесці, у аснову якога пакладзены фінансавыя махінацыі на адным з заводаў, ускладняецца загадкавай смерцю жонкі і мужа Валогіных, разбэшчанымі любоўнымі ўцехамі п'янай кампаніі (якія, дарэчы, толькі сціпла ўпамінаюцца ў творы, хаця і становяцца пачаткам страшнага клубка падзей) і далейшым шантажом-стужкай з запісам оргіі. Галоўным злачынцам і ўвасабленнем самой заганаўнасці выступае буйнага Анюта Церахава. Яе воля, халодны розум у спалучэнні з поўнай адсутнасцю маралі дазваляюць гераіні лёгка кіраваць людзьмі дзеля наталення прагі нажывы. Яна рэгулярна здраджвае свайму "прідебіленному" палюбоўніку Фёдару Бурцаву, без усялякай рэўнасці дапамагае Валогінай пазбавіцца ад ненароджанана дзіцяці. Выкрыццё злачынцы агаліе яе злавесную сутнасць: "Она же Санько, а теперь Савина. Две судимости. Развратные действия против несовершеннолетних и шантаж". Фёдар, хоць напачатку ўспрымаецца адмоўным персанажам, хутчэй з'яўляецца шараговым антыгероем ці нават ахвярай. Гэты фізічна моцны і інтэлектуальна неразвіты, амаль непісьменны, чалавек на фоне Церахавай, якую, відаць, па-свойму кахае, выступае бляклым ценем (чым не новая інтэрпрэтацыя вобразаў гандляркі і паэта?).

Не менш экстравагантна выглядаюць у аповесці і дугарадныя жаночыя вобразы. Гэта і аматарка вышці і майстра мацоўкаца "бестолковая" Валогіна; і старая, на падпітку, прыбіральшчыца з вульгарнай ухмылкай; і абьякавая да праблем падначаленых Ларыса Анатольеўна; і бабуля-пляткарка, якую ўсё жыццё лупцаваў муж "за доўгі язык"; і лянівая "камандзірка"-буфетчыца, якая заняла месца Церахавай, ды іншыя. Нарэшце, былая жонка галоўнага героя Дэмаша Лена таксама характарызуецца не лепшым чынам: "Привыкла командовать и давать указания. Есть женщины, которые не могут, чтобы не командовать, хотя бы мужем и детьми. И они не будут счастливы, пока им будет казаться, что они не добились своего, что все в жизни вращается вокруг них". Яе прыход да хворага "экс-супруга" ў бальніцу трактуецца ім як паказнае высакарства, а другое замужжа — як жаданне ад новага шлюбу матэрыяльных выгодаў.

Дапушчэнне, што апісаньня вышэй жаночыя персанажы ў структуры твора выпадковыя, у адносінах да такога вопытнага пісьменніка, як А. Жук, не апраўдана. Улічваючы схільнасць аўтара да выкарыстання розных форм мастацкай умоўнасці (вобразы Апошняя Жураўля, Чорнага павоя), дапытлівы чытач лёгка расшукае раскіданыя па тэксце метафары і сімвалы. Да такіх абагульнена-абстрактных знакаў належаць вобразы, якія ўспрымаюцца героем з дыстанцыі і падаюцца, так бы мовіць, адным радком: вясёлы дзяўчынк-падлеткі на арэлях, тры юныя спартсменкі на байдарках, нарэшце, таямнічая незнаёмка на пляжы. Калі першыя два асацыятыўна звязаны з настальгіяй па маладосці, то апошняя з'яўляецца персаніфікаваным увасабленнем адзіночаты. Верагодна, галоўнае ў аповесці не дэтэктаўная інтрыга і не ідэя дэградацыі грамадства, а стомленасць і самота немаладога ўжо мужчыны, які пакутліва чакае апошняга шанцу знайсці такую ж, як і сам, адзінокую душу.

Гульні, памяць і веснавая вада

Аўтар сабраў вялікі фактычны (дакументальны) матэрыял, увёў у тэкст буйныя фігуры нядаўняй расійскай палітыкі, паказаў іх сістэму каштоўнасцей, выпісаў, па сутнасці, нейкае батальнае палатно (алюзія вялікай шахматнай гошкі), амаль сцэнарый палітычнага серыялу пра падзеі ў Расіі канца ХХ — пачатку ХХІ стагоддзяў.

Тэма гульні, бясспрэчна, ключавая для аўтара: часта згадваюцца "кар'ерныя гульні", "гульні-інтрыгі", "правілы гульні крыміналу", "элітарныя гульні ў праекты" і г.д. Нарэшце, "дыялектыка гульні вызначае самі правілы, а таксама час ад часу іх змену...Правілы гэтыя самі па сабе не разлічаны на абарону таго, хто гэтыя правілы не выконвае". Перыпетыі рамана выклікаюць у памяці серыю "Кап-рычас" Ф. Гоі: "Свет — гэта мас-

як і ў аповесці "Пятля Морбута, ці Спадар Ніхто", што нядаўна пабачыла свет.

Пры ўсёй вастрыні тэмы, адлюстраванай у "Дыялектыцы гульні", гісторыя пра знакамітага трэнера Івана Крыжа, які працуе ў жаночай гімнастыцы, падалася мне больш моцнай у эмацыйным сэнсе: кнігу прачытала залпам, хаця я зусім не належу да аматараў, так бы мовіць, спартыўнай літаратуры. Аднак, "Пятля Морбута" — твор не столькі пра спорт, колькі пра боль і пра лёс. Вобраз трэнера атрымаўся пераканаўчым таму, што паказаны ў надзвычай складанай калізіі, у момант здрады з боку партнёра, калега, жонкі, калі фальш адчуваецца асабліва востра. Гэтай кнігай С. Трахімёнак прыцягвае ўвагу да праблемы надобрасумленнай канкурэнцыі ў спорце, паказвае, што "тыя якасці, якія спорт выпрацоўвае і якія неабходныя на памосце, рынзе і г.д., у жыцці прыносяць выроdlівыя плады", што неабходна мяняць сітуацыю, дзейнічаць не толькі хутчэй, вышэй, мацней, але і больш сумленна, разумна, адказна. Пісьменнік, як і трэнер, ведае, што галоўнае ў аснове — гэта якасці, што пастаноўка мэтаў у значнай ступені вызначае характар і лёс чалавека. Фінал кнігі выкананы ў звычайнай для прэзаіка лакалічнай манеры: пакідаючы горад, Крыж бачыць, што "каля чыгуначнага палатна ўзвышаецца піраміда з юных гімнастак"... Перачытваеш гэтае месца ў кнізе і адчуваеш, як перахоплівае горла і доўга не адпускае. Таму што — праўда, таму што — пра сапраўднае.

Шчырае стаўленне С. Трахімёна да любімых заняткаў — даследчай практыкі, спорту, а таксама панарамнасць зроку забяспечваюць яму ўвагу чытачоў, прычым вельмі розных. Яго мову, графічную, лакалічную, разумеюць усе. Ад твора да твора аўтар шліфуе дакладнасць назірання, пры дапамозе лёгкага штрыха можа перадаць характар персанажа, напружанасць сітуацыі. Ён не схільны пафасна выкрываць навакольнае *бязладдзе*, але дакладна разумее пертурбацыі свайго часу, судносячы яго ўдачы і паражэнні са сваім унутраным культурна-генетычным кодам. Дзеля ўлучанасці чытача ў гэтую зону і працуе пісьменнік.

Думаю, патэнцыял творчага мыслення Сяргея Трахімёна такі, што не толькі нядаўня падзеі, але і будучыня (магчыма, праз дэталі, пакуль для нас незаўважны) прыадкрыюць для яго свае тайны. І хоцяцца спадзявацца, што наступныя сумленныя, рызкоўныя, прагматычныя, але захопальныя гульні прыносяць пісьменніку новыя выйгрышы пазіцыі, новыя вялікія, прыгожыя і мудрыя перамогі.

Імкліва цячэ абноўленая веснавая вада паўз высокі бераг.

"Пятля Морбута" — твор не столькі пра спорт, колькі пра боль і пра лёс. Вобраз трэнера атрымаўся пераканаўчым таму, што паказаны ў надзвычай складанай калізіі, у момант здрады з боку партнёра, калега, жонкі, калі фальш адчуваецца асабліва востра. Гэтай кнігай С. Трахімёнак прыцягвае ўвагу да праблемы надобрасумленнай канкурэнцыі ў спорце, паказвае, што "тыя якасці, якія спорт выпрацоўвае і якія неабходныя на памосце, рынзе і г.д., у жыцці прыносяць выроdlівыя плады", што неабходна мяняць сітуацыю, дзейнічаць не толькі хутчэй, вышэй, мацней, але і больш сумленна, разумна, адказна.

карад... Усе хочучь падавацца не тым, чым яны ёсць, усе падманваюць, і ніхто сябе не ведае". Гульні, ярмарка пыхлівасці, ба-язлівасць, двурушніцтва, жорсткасць, сумленнасць, годнасць — усё перамышанае, як у жыцці. Дэталі аповеда красамойныя, аднак рэзкіх, прамых ацэнак няма: аўтар не навязвае чытачу сваю ідэалагічна ангажаваную схему чытання. У гэтай кнізе С. Трахімёнак паказаў сябе пісьменнікам, здольным не толькі выбудаваць каркас тэксту, але і структураваць яго кампазіцыю, эфектна падтрымліваць напружанасць інтрыгі. Вядучыя лініі рамана — справядлівасць і нацыянальная бяспека. Яны псіхалагічна замешаны на пачуцці рэальнасці галоўнага героя. У памяці застаюцца хуткасць рэакцыі гэтага чалавека (альтэр эга аўтара), адсутнасць навязлівага пафасу, дыдактычнасці і дагматызму ў меркаваннях, жыццёвасць, унутраная сіла, стойкасць, пачуццё гісторыі. У шматслойным жанры "Дыялектыкі гульні" выяўляецца і пэўная доля рамана выхавання —

**Васіль
МАКАРЭВІЧ**

Зімовая сімфонія

Бяснежжа

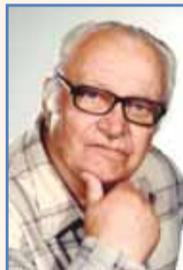
Шаноўны Ямал,
Як ад сполаху ўскрыкнуўшы,
У нябёсы, да зор, аблавушку падкінь!
І снегу, а хоць бы і нават у скрыначцы,
На аграс мой спешна па гружбе падкінь!

Не раз у тайзе
Я хадзіў з ураганамі,
Што толькі ўзвіхурыць магла Калыма.
А сёння запарыўся я на Сурганова, —
У сталіцы зімы не было
І няма.

Магчыма, жыццё
Больш не вабіць аседлае
Зіму, як гарэзу, што з вечных гарэз.
Хацеў матлянучы
я пад Вільню суседнюю,
Ды снегу з марозам і там —
У абрэз.

Гавораць, — парошы,
Як вапны, на Браншчыне.
І пробы высокай — упэўнены будзь!
Ды там жыхары яе шчыра аблашчылі,
І пільна, як скарб, кожны міг
Берагуць.

А ў нашых, як цеста,
Раздрузлых абэлатухаў —
Пра гробных чыяднікаў што і казаць! —
Не крылле мяцелі, а рваныя мэтлахі
Хапіла ўмення ў вятроў
Заказаць.

**Мікола
СІСКЕВІЧ-
НАРАЧАНСКІ**

Ахвяравальная замова

Да чаго дажыўся?
Лічбы сем і пяць,
Цяжка ўсе агразу
Гучна вымаўляць.

Каб не меў я сёння
Тых сямі, пяці, —
Плёўся б непрыкметна,
Сумна па жыцці.

Як збяруцца двойчы
Тыя сем і пяць, —
То мяне прыходзьце
Дружна віншаваць.

О-о-о! Тады, напэўна,
Будзе што сказаць!
Трэба мужа гэты
Ранак прычакаць...

Снежаньскае святло

Зіма за ноч вялізнай стала.
На жытніх гонях, на лугах
Бялюткіх васьмярнёў насала,
Якія патаемна ткала,
Каб упрыгожыць снежны шлях.
Жыццё натхнёна заспявала,
Прыемна з чысцінёй дружыць,
Бо новых дзён даўно чакала...
Зіма спагадна пажадала
Здзяйсненні светлымі зрабіць.

Намалюйце кут бацькоўскі

Не шкадуйце, не шкадуйце
Пекнай фарбы, мастакі.
Кужаль сінім загрунтуйце,
Дом сялянскі намалюйце
З весніцамі да ракі.

Намалюйце і лужочак,
Красак ліпеньскіх красу
І падстрэшкавы куточак,
Дзе пастушкаў малаточак,
Як кляпаў маю касу.

— Я думаў, губрова
Пад свята нядзельнае
На ветры не будзе нудзец сіратой.
Ды небам ізноў мы дарэшты абзелены
Каторы ўжо год на снягоў
Сырадой?

Жыву, як на звалцы,
Ці дымным пажарышчы,
Сярод галавешак, вуглёў, чарнаты.
А дрэвы галём, аж ад рання пужаючы,
Скрыпяць і гундосяць,
Нібы чараты.

У пушчы сава
Ці пугач негде вухае,
Сарокі трашчаць, бы спраўляюць імшу.
Так хочацца снегу птушынага, пухкага,
Што вока лагодзіць і студзіць
Душу.

Завяе, відно,
У Запаляр'і дзесь поўзае,
І тундру заносіць па бровы амаль.
А, можа, снягі ты адправіш, як з позваю,
У нашу сталіцу, шаноўны
Ямал!

Бліны

А ледзь запахне бліннаю —
І ўспомняцца млыны.
Ах, пухлякныя былінныя
На Масленку бліны!

Б'е параю пякельнаю
Ажно ў пагнэб'е столь.
Ляцяць амаль з патэльняю
Бліны на ёмкі стол.

Аг Мінска і да Харкава,
Ля сосен і бяроз,
Зноў з Масленкай-кухаркаю
Шчыруе дзед Мароз.

Каля Расіі з Латвіяй,
Дзе возера пітва,
Блінамі голад латала
Хіба адна Літва?

Бліны і мы раскатвалі.
Да Омскіх кеграчоў.
Зноў цеста рве экватары
Жалезных абручоў.

У парку а ці скверыку,
Дзе ў інеі кляны,
Сядай за стол, Амерыка,
Ды паспрабуй бліны!

Няхай без сваркі класавай,
Што коціць пад адкос,
З далёкім Санта Клаусам
Падружыць Дзед Мароз.

Для госця-парыжаніна,
Пад навяссю галін,
Усхопіцца, бы ўджалены,
З патэльні шустры блін.

Парк ажно ходзіць ходырам,
Глытае смакату.
Збівае з курсу водарам
Над ім у небе ТУ.

Тут з песняю, там з чаркаю —
Зімовы балаган.
Дзень, на бліны з мачанкаю,
Як трэба налягай!

А дзяцел барабаншчыкам
Б'е ў фракту нарасхліст.
Мароз цярнецца ў плашчыку,
Як сквапны аферыст.

Гракі ў сасне з каронаю
Тырчаць, бы калуны.
Як слаўна са скаронай
І ўсмак ідуць бліны!

Гадзіна дня з паловаю,
Бліноў вакол, бы крыг.
Сталіца запалонена, —
Бліновы ў нас бліц-крыг!

Нібы паперы лісіцікі, —
Хапай хутчэй, грабі! —
Танюкця наліснікі —
Дзяржаўныя гербы!

2009 год

Сябрам і аўтарам нашага выдання Мікола Сіскевіч-Нарачанскі з'яўляецца даўно, з 1958 года. Асобнымі выданнямі выйшлі зборнікі яго публіцыстычных нататак і нарысаў на культурна-асветніцкую тэматыку "Людзям — ад усёй душы", "Да нас прыходзіць свята", "У памяці народнай", "Парк над Бугам", "У святле народных традыцый". Рыхтуе да выдання кніжкі вершаў "Зорны сейбіт" і "Куслівыя прысмакі". 4 лютага Мікола Сіскевіч-Нарачанскаму споўнілася 75 гадоў. Рэдакцыя тыднёвіка "ЛіМ" зычыць паэту і публіцысту здароўя і творчых поспехаў.

Хай з пагорка б'е крынічка, —
Побач аднавіце храм
З прыдарожнаю каплічкай,
Ён пад божай зоркай-знічкай
Узвышаўся колісь там.

Краявід жывым малюйце
І світальнаю парой
Сэрцам радасна ачуйце,
На карціне адлюструйце,
Як азэрны б'е прыбой.

Промні сонейка злавіце
І пад пошчак салаўёў
Па мядовым аksamіце
На світанні пахадзіце
З поўным кошыкам грыбоў.

Ёсць блакіту шмат на небе,
Ды яго больш — на зямлі.
Маляваць пейзаж так трэба,
Каб цвіла ўраджайна глеба,
Роем лёталі чмялі.

У адной карціне гэтай
Увасобце лета пах,

Водар лугу, зорнасць кветак
І сунічны смак ранетаў,
Бохан хлеба на руках;

Як красуе ўлетку жыта,
Рыба лашчыцца ў вадзе.
Вам хачу сказаць адкрыта,
Што такога каларыту
Больш не ўбачыце нідзе.

Кроўны кут бацькоў шануйце,
З вамі ён няхай жыве,
Беражыце і шкадуйце,
Аднаму яму шчыруйце, —
Ён дагому ўсіх заве.

Трэба, каб настрой узняты
Для яго ўслаўлення быў,
Край наш лепшых песняў варты,
Вам пра гэта я не ў жарты, —
Клічам сэрца гаварыў.

Для Радзімы не шкадуйце
Ні жыцця, ні пекнаты.
Вобраз вы яе мілуйце,
З сонцам вечным асэнсуйце, —
Ён для нас — абраз святы!

Фота Наталлі Кандрасук

**Галіна
ЗАГУРСКАЯ**

* * *

Бывае, тое прамільгне,
Што ўжо здавалася забытым, —
Як бы маланкаю ў імгле
Асвеціць момант перажыты.

То апячэ-узварухне
І раны новыя залечыць,
То зноў напамінь аб віне:
Часцей — сваёй,
а часам — нечай.

То ўспыхне гзіўна неўпрыкмет
Хвіліна шчасця трапяткая,
Калі п'яніў мядовы цвет,
Калі не зналі, што спаткае...

Гады нястомныя ляцяць,
Ды толькі ўсё трымае памяць,
Каб успамінам апякаць
І павяртаць пачуццёў замець.

* * *

Апусціў вечар вейкі —
Засынае зямля,
Толькі птушачкі нейкай
Чуцен голас здала.

І скрыпіць яна доўга —
Можа, нешта баліць?
І яе голас стогнам
Знекуль стомна ляціць.

...Вечар вейкі замружыў —
У грымоце зямля,
І палоніць, і кружыць
Стомны покліч здала.

Пад белаю поўняй

Ноч серабрыцца
пад поўняю белай,
Што сярод воблакаў
сумна пльве.

Восень празрыстая
стала ўжо спелай
І на свае раздарожжы заве.

Як надалей ад таго,
што трывожыць,
Як надалей ад усіх і ўсяго...
Думкі ж пакутныя
вяжуць-трыножаць:
Многа сабраная
прад Небам даўгоў.

Ты не хвалой мяне,
белая поўня!
Лепш мы напішам
з табой палатно,
Дзе цёпрых фарбаў
у восені поўна, —
Будзь жа са мною
хоць ты заадно.

Слязінак сляды

У лесе асеннім ледзь чутна
Злятае ў грымоце лісцё.
Празрыста вакол і магутна,
А думкі бягуць пра жыццё.

Настаў, пэўна,
час для прызнання,
Што многае ў небець сплыло...
Час распачы і пакаяння:
Нямала памылак было...

Ігу па ледзь бачнай сцяжыне,
Ігу я цяпер, як тады...
Ужо і не коле ажына,
На твары ж —
слязінак сляды.

Я ўспамінаю...

Бершты — вёска на берагах ляснога возера і млява-спакойнай рэчкі Котры — мясціна надзіва прыгожая і багатая гісторыяй. Па афіцыйных звестках, ёй звыш пяці стагоддзяў (у 1496 годзе тут быў падпісаны прывілей аб наданні Гродну Магдэбургскага права), па некаторых усходніх гістарычных сведчаннях — звыш васьмі... Вядома, што тут некалі была паляўнічая рэзідэнцыя вялікіх князёў літоўскіх, і бліжнія хутары захоўваюць пра тое памяць: Зубраўка, Воўчыя Ямы, Засада... Праз лес, які тут кругом, — літоўскія Кабялі ("Кобеляй" афіцыйна); сорак кіламетраў, з якіх пятнаццаць бездарожжа, як да абласнога Гродна, так і да раённага Шчучына... Мясціна не сказаць каб глухая, але запаведная. Натуральна, што для мяне лепшай быць не можа: тут стагоддзямі жыў род майго бацькі — "чаваны" па-вясковому, тут і сёння стаіць будынак бальніцы, дзе я нарадзілася, тут прыгажэ стараннямі майго брата бацькоўская хата, у якой чакаюць мяне старыя тага і мама... У эйфарыі рэдкіх вяртаньняў з далёкай і халоднай Віцебшчыны мне ўсё здавалася непарушна шчаслівым, як у дзяцінстве, толькі зрэдку ў свядомасць заходзілі навіны: зачынілі бальніцу, хтось з суседзяў, настаўнікаў, а апошнім часам і аднакласнікаў, памёр... Але два гады таму адбылася падзея, якая і прымусіла мяне ўзіцца за гэтыя запісы, — закрылася Берштыўская школа, што верай і праўдай адпрацавала больш як сто сорак гадоў і месцілася ў шляхетным, амаль стогадовым будынку. І раптам стала ясна — вёска памерла. Не, тут нават павялічваецца колькасць жыхароў — за кошт дачнікаў і аселяч чужынцаў, але амаль няма тых, хто спрадвеку жыў родамі — "грэгераў", "еськавых", "храноўскіх", "матулецкавых", "парамкоў"... Яны ўсе "ёсць" у Гродне і ў вялікім свеце, а тут — у большасці жывуць чужыя. І раптам схаманулася не адна я — адзін за адным на ганку зачыненай школы сталі збірацца на сусрэчы выпускнікі ўсіх гадоў — нават пяцідзесцігадовай даўніны. Людзі пры пасадках і ўзнагародах, дзесяткі кандыдатаў навук... Нават

У нас такое прымавіско...

Вольга РУСІЛКА

сайт у Інтэрнеце адкрылі — выпускнікі Берштыўскай школы. Людзі, каму ў большасці не трэба тлумачыць тутэйшыя выслоўі, за якімі цікавыя гісторыі, зусім невядомыя для прышлых... Фразы, пра якія мая светлай памяці бабуля Гандзя гаварыла: "У нас такое прымавіско...". Каб гэтыя залацінкі не згубіліся, я іх проста павінна запісаць.

За такое калыханне...

Паважанай у вёсцы фельчарцы Арцэмаўне, якую і сярод ночы падымалі да хворых дзяцей, шчыра спачувалі: нашых малых лечыць, а ў самой сынок ці не нямы — у тры гады толькі "дай", "на", ды і то з вялікай неахвотай. Адночы стомленая маці за калыхвала малое — плечына з лазы люлька была пачэпленая да столі на крук. Ды, засынаючы, збілася з казкі і рэзка тарганула вירוўку. Малы "нямко" сеў і выдаў фразу сур'ёзна пакрыўджаным голасам:

— За такое калыханне лепш зусім не калыхай!

І з гэтай хвіліны пачаў гаварыць не менш і значна разумней за сваіх равеснікаў.

Файно, от файно

У дзядзькі Банэдыка талка — заканчваецца будаваць хату. Самы адказны момант — кроквы ставяць. Хлопцы наверх, а дзядзьку далі даручэнне: сачыць, каб было роўна. А ў суседскім гародзе

Мініцюры

цётка Марылька поле грады і, вядома ж, спінай да суседа. Хлопцы зверху з усёй адказнасцю пытаюцца:

— Ну, як дзядзька Банэдык?

А той неўласцівым для сябе мройлівым голасам:

— Файно, от файно...

Драстуйця, таварыш Шама!

Стары Ладзкі Паўлюкевіч, які "за польскім часам" быў у Берштых войтам (між іншым, род "войтавых" і сёння не зводзіцца), вызначаўся выключнай выхаванасцю і ветлівасцю. Вітаючыся першым з кожным, нават з п'яніцам ці лайдаком, заўсёды здымаў з сівенькай галавы шапачку і доўга глядзеў чалавеку ў вочы. Асабліва імкнуўся дагледзіць вясковай інтэлігенцыі, у тым ліку і новым, савецкім настаўнікам, такім, скажам, як не надта ласкавы да людзей Вашкевіч, якога дзеці баяліся і за дэфекты дыкцыі звалі "Шама". Ён, відаць, таксама баяўся, каб дзеці не смяліся з яго вымаўлення, таму і "ціснуў" іх вышэй меры. У час яго выхавальчых "наездаў" малыя маглі са страху міжволі і малую патрэбу справіць. "Шама-шама..." — шамацела па доўгім школьным калідоры, калі ішоў грозны Вашкевіч.

Пасля аднаго з асабліва ўдалых урокаў стомлены педагог выйшаў на вуліцу і сустрэўся з Ладзкім Паўлюкевічам, які ў звыклым паўпаклоне, цярэбячы шапку, ветліва і з выключна выразнай дыкцыяй выгукнуў:

— Драстуйця, таварыш Шама!

Шамавы вочы ажно пабале...

Давальны склон

Раённае начальства ў савецкія часы вельмі любіла быць у Берштых: і накормяць, і грыбоў, ягад, рыбы ў дарогу дадуць. Але бер-

штыўскі калгас, якога няма ўжо дзесяткі гадоў, заўсёды быў па ўсіх зводках на апошніх месцах: пры дзівоснай прыгажосці мясціны тут абсалютна неўрадлівая, курортная, пясок — як на прыморскіх балтыйскіх дзюнах. Таму начальства ездзіла звычайна ў школу, якая славілася сваімі перамогамі на рэспубліканскіх і ўсесаюзных алімпіядах і конкурсах. Настаўнікі, трэба сказаць, тут спрадвеку былі вельмі моцныя. Добрым словам можна ўспомніць многіх, але адзін прыклад самы яскравы — тут пачынаў сваю прафесійную і навуковую дзейнасць доктар філалагічных навук, выдатны мовазнаўца і выключнага таленту педагог Іван Якаўлевіч Лепешаў, стваральнік тутэйшага школьнага краязнаўчага музея. Словам, "праверкі" ў школе былі частыя і прымалі іх з правінцыйным размахам: банкет, канцэрт, танцы. Без канцэрта нельга — берштыўцы ўвогуле пывучыя, а жанчыны асабліва: жаночая група, якой кіраваў таленавіты музыкант яшчэ дарэвалюцыйнай высокай адукацыі Уладзімір Русілка, мела статус народнага калектыву і спявала а капэла творы дзівосна чыстага акадэмічнага шматгалоса. Каб такое паслухаць, і з рэспублікі прыязджалі, а ўжо для "праверкі" дык абавязкова... Але ж спявалі ў калектыве не адны настаўніцы, а ў вёсцы бабы занятыя — хто ў лесе, хто ў гародзе. Сабраць калектыву няпроста, а марку школы трэба трымаць. Выручала прыбіральшчыца Райка — жанчына моцнага аптымізму, пачуцця гумару і, нягледзячы на не вельмі строгія жаночыя паводзіны, адметнай душэўнай чысціні і чалавечнасці. Райка выдатна спявала, прычым рэдкім і прыгожым "чацвёртым" голасам (другім алтам). Перад прыездам загадчыка раённага аддзела адукацыі ёй было загадана называцца настаўніцай (ну не хіміі і не фізікі, каб не трапіць

у няёмкае становішча, а што прасцей — беларускай мовы). "Праверка" (у мяне асацыяцыя з Бядулевай "енаральнай парапіцай", калі хто помніць) адбылася на адкрытых уроках, на канцэрце, на банкете, і нарэшце — танцы. Падвесьлялелую Райку запрасіў на танец загадчык райана і, думаючы, што яна настаўніца роднай мовы, папытаўся:

— А чаму вы звязалі свой лёс з беларускай мовай? Што вам у ёй асабліва падабаецца?

Пасмялелая Райка падміргнула начальніку:

— Давальны склон!

Кілаграм пакуты

А гэта гісторыя часоў нашай апошняй гарапашнай беларусізацыі. У адзіным тутэйшым "універсаме" працавала, як заўсёды, заездная прадаўшчыца. Некалі былі тут асобна і прадуктовая, і прамтаварная, і гаспадарчая крамы, і закусачная — "гандэлак", паберштыўскае званка і ёміста, але магазіншчыцы заўсёды былі "чужыя", ехалі ў Бершты ахвотна, бо і месца цудоўнае, і замуж іх бралі чамусьці ў першую чаргу. Выйшаўшы замуж, дзяўчаты хутка станавіліся "сваімі" і гаварылі, як усе, па-беларуску. Але спярша, "да таго", вядома, філалагічнымі здольнасцямі мала хто вызначаўся. А ў пачатку 1990 гадоў было сказана ясна: цэтлікі на тавар напісаць па-беларуску. Адночы чы ранидай бабы з бліжніх хутароў у магазіне ледзь не абамлелі, прачытаўшы чорным па беламу напісанам: 1 кілаграм пакуты — 92 капейкі.

Толькі потым разабраліся — магазіншчыца хацела перакласці на беларускую мову "кілограм муку", глянула ў руска-беларускі слоўнік і вычытала: мука — пакута. Дзе ж ёй ведаць, што трэба звяртаць увагу на націск...

А "прымавіско" "кілаграм пакуты" і сёння па Берштых гуляе...

Алесь ПАПАЛАЎСКІ

Навошта людзям памяць? Навошта ім гэты цяжар, без якога можна абысціся? Навошта?...

Адказ на гэтае рыгарычнае дзіцячае пытанне ты шукаеш даўно, кожны раз, калі жыць робіцца немагчыма ад дакучлівых вар'яцкіх думак, калі сімбіёз мінуўшчыны і рэчаіснасці — існае пекла. Ты разумеш, што гэты "монстр" прысмактаўся да цябе неадчэпна, нібыта заразлівы энцэфалітны клешч; што пазбавіцца табе ад яго самастойна, без хірургічнага ўмяшання, немагчыма. Але ты ўпарта нечага чакаеш. Ты спадзяешся на цуд, ты баішся прызнацца сабе, што насамрэч табе падабаецца гэты духоўны мазахізм, што ты атрымоўваеш ад гэтага ўнутранага болю пэўную асалоду, без якой тваё жыццё — не жыццё...

— Навошта людзям памяць? — чапляешся ты са сваім наўным, дурным пытаннем да пракожых. На цябе пазіраюць скоса, як на вар'ята. Табе здэкліва ўсміхаюцца. Цябе абыходзяць бокам. І толькі адзін чалавек — п'янтос альбо бабыль з суседняй кватэры — сумна ўздыхае

Невымоўнае

і шчыра выказвае сваю вар'яцкую версію:

— Каб плакаць па начах... Ува сне. Ад пяшчоты...

Цябе не здзіўляе адказ гэтага сталага і стомленага жыццём чалавека. Ты пачуў тое, што хацеў пачуць. Верагодна, вам сняцца аднолькавыя сны. Бо ночы, перакананы ты, — час для таго, каб пазбаўляцца ад слёз. Уптай, каб ніхто не западозрыў у тым...

Табе было амаль пятнаццаць, калі ты ўпершыню закахаўся. Ёй — дваццаць адзін. І яна цябе не кахала. У яе быў хлопец і ты шчыра зайздросціў яму. Ён наведваў яе кожны вечар, прыязджаў на "Яве". А потым яны ехалі некуды ў ноч. Надоўга. А ты чакаў. Ты на нешта разлічваў. Пэўна, яе шматабяцальныя ўсмешкі, якімі яна цябе неаднойчы адорвала, і былі для цябе той моцнай п'янкай анестэзіяй. Скуль табе было ведаць тады, што ўсё гэта толькі гульня, у якую ты не ўмееш гуляць. Бясспрэчна, нашы ўяўленні — самая жахлівая рэч у свеце.

Але... Гэты ўтульны, дагледжаны дворык побач з домам, дзе яна жыла, быў для цябе сапраўдным рэанімацыйным пакоем. І ты быў стальым хранічным яго пацыентам. Ты жыў ілюзіямі. Табе здавалася, што яна пакідае расчыненым акно наўмысна, дзеля таго, каб ты мог забірацца ў пакой і чакаць. На што ты быў здольны яшчэ, акрамя як чакаць? Неаднойчы ўпотаў ты прабіраўся да яе дома і падоўгу сядзеў там, тупа ўслухоўваючыся ў навакольную цішыню. Іншы раз табе шанцавала. Сярод мноства вечаровых пахаў, ты лавіў і п'янікія пахі парфуму. Гэта былі яе пахі. Ты нутром адчуваў гэта. Ты быў перакананы ў тым. І аднойчы не стрымаўся. Залез да яе ў пакой, праз расчыненае акно. Пачынала світаць, і яна магла з хвіліны на хвіліну вярнуцца. Але цябе гэта не спыніла. Ты забраўся да яе ў ложка і доўга ляжаў там, занурыўшыся ў мяккую пярыну. Да рэчаіснасці цябе вярнула далёкае і агіднае вурканне матацыкла. Так, то былі яны. Ты дачакаўся. Ты пад-

хапіўся з ложка і, як ашалелы, кінуўся падбегам да вакна. Вярнуўся. На пісьмовым століку, ля радыёлы, ляжалі вінілавыя кружэлкі. Ты выбраў адну з іх. З яе здымкам. Такія кружэлкі былі модныя на той час. Іх можна было запісаць у любым салоне гуказапісу. Але цябе не цікавіла тое, што было на ёй запісана. Цябе цікавіў здымак. Яе здымак. Яго ты будзеш берагчы ўсё жыццё, як рэліквію. І гэты крадзёж, першы і апошні ў тваім жыцці, стане тым учынкам, за які табе потым ніколі не будзе сорамна. Табе пашанцуе. Ты выбярэшся з пакоя незаўважна. Проста ёй будзе не да цябе. Міне час. Ты перарасцеш гэтае сваё першае захапленне. І ўсё ж, усё астатняе жыццё так і будзеш слухаць адну і тую ж песню. Пакутліва-сапраўдны голас спявачкі будзе зноў і зноў вяртаць цябе ў тую далёкую мінуўшчыну:

*О, сизокрилий птах,
Згубився шлях
твій у житах.
Даремне вітер переймав —
тебе вже нема...*

Будзеш слухаць і плакаць у сне... Ад пяшчоты...

Працяг тэмы

На «Пажаданні ТЮГу» адгукнуліся...

Размова пра культурныя прырытэты нашага грамадства, пра перспектывы эстэтычнага выхавання новых пакаленняў беларусаў, пра набалелыя праблемы ў стасунках музыкантаў, дзеячаў тэатра, педагогаў, бацькоў з дзіцячай і маладзёжнай аўдыторыяй распачалася на старонках "ЛіМа" яшчэ пазалетась — палемічным выступленнем дацэнта кафедры філасофіі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Наталлі Сцепанцовай (гл. артыкул "Ад еўрапейскіх «тусовак» да любаснай правінцыі" ў нумары за 19. 09. 08 г.). І тэма не страчвае сваёй

актуальнасці: мы адчуваем гэта па тэлефонных водгуках нашых чытачоў, па іх пісьмах, па новых матэрыялах няштатных аўтараў. Ужо сёлета пад рубрыкай "Працяг тэмы" быў змешчаны ліст чытачкі "ЛіМа", прыхільніцы тэатра, педагога вышэйшай школы, цяпер пенсіянеркі Аляксандры Браценнікавай ("Пажаданні ТЮГу", нумар за 15. 01. 10 г.). Неўзабаве рэдакцыя атрымала водгалас на гэтую публікацыю. Вашай увазе — яшчэ два лісты...

Святлана Берасцень,
рэдактар адгзела

ПРАЧЫТАЛА АРТЫКУЛ «Пажаданні ТЮГу» у № 2 ад 15 студзеня 2010 г. і захацела паразмаўляць. Складася ўражанне, што аўтара артыкула не задавальняе ні кіраўніцтва калектыву, ні рэпертуар, ні афармленне праграмак да спектакляў. У артыкуле ёсць толькі крытыка і парушана галоўнае правіла: адпрэчваеш — прапануй.

Я шосты год працую намеснікам дырэктара па выхаваўчай рабоце СШ № 193. У сёлетнім навучальным годзе мы ўпершыню пачалі сур'ёзна супрацоўнічаць з Тэатрам юнага гледача: замацавалі пагадненне з адміністрацыяй тэатра, абумовілі формы работы. І трэба сказаць, што супрацоўніцтва стала добрай дапамогай у выхаванні нашых дзяцей. Ужо ўтварыўся непарыўны ланцужок у нашай ТЮГам сумеснай працы. Спачатку з вялікага рэпертуару тэатра выбіраецца спектакль, які хацелі б наведаць педагогі з вучнямі, потым лагічна супраць з дасведчаным і захопленым педагогам-арганізатарам, які вядзе гутаркі "Пра тэатр", "Культура паводзінаў у тэатры", "Кароткі тэатральны слоўнік". І толькі пасля гэтага падрыхтаваны да су-

стрэчы з Тэатрам вучань ідзе на спектакль. Тады ён не круціцца ў крэсле падчас маналогу герояў і не замінае артыстам і суседзям у зале, а думае, перажывае, рыхтуе пытанні да акцёраў. Лагічным працягам такой сустрэчы з'яўляецца "Ліцэйскі ўрок", на якім вучні маюць магчымасць падысказаваць улюбёнаму акцёру, распытаць яго пра тэатр, пра спектакль і пра яго самога, асабліва калі гэта заслужаная артыстка Беларусі Вера Ільнічэна Кавалерава. Але на гэтым работа над спектаклем не заканчваецца: дзеці абавязкова абмяркоўваюць яго з класным кіраўніком і напішуць водгук альбо зробіць адпаведныя малюнк і аплікацыі. Атрымліваецца, што дзеці тут — не простыя гледачы на адзін паказ, а ўдзельнікі тэатральнай створчасці.

За чатыры месяцы мы далучылі да тэатра 140 вучняў: падарожнічалі разам з героямі спектакля "Па зялёных гурбах акіяна" вучні 2 — 3-х класаў, суперажывалі дзятчынцы са спектакля "Шытая лямка Рэгедзі Эн" вучні 7-х класаў, шукалі даброў разам з Ослікам у спектаклі "Дарога на Віфлеем" вучні 5 — 6-х класаў. Дзеці знаёміліся з гісторыяй тэатра,

з акцёрамі і рэпертуарам. Спадзяюся, што да канца навучальнага года мы здолеем далучыць шэраг прыхільнікаў ТЮГа і старшакласнікаў. Хачу абавязкова паглядзець і абмеркаваць з імі спектакль "Бліндаж".

Я мяркую, што адной з задач дзіцячага тэатра з'яўляецца ўплыў на пачуцці і розум чалавека. І калі ніхто ў нашай аўдыторыі (а прысутнічалі і бацькі з дзецьмі) не застаўся абьякчавым, дык значыць ТЮГ у такі няпросты час маральнага вакууму з задачай эмацыйнага і маральнага ўздзеяння на гледача спраўляецца бліскуча. Я не проста на словах зычу ТЮГу квітнецца, але лічу неабходным дапамагчы яму, чым змогу, у працы з дзецьмі. Тады ніхто не будзе змагацца з хамствам і невуцтвам сярод школьнікаў у школе, з адсутнасцю глядацкай культуры ў тэатры. І тады кожны акцёр і гледач будзе пачуваць сябе камфортна, у тым ліку і шанюная Аляксандра Браценнікава.

Вольга КРАЎЧАНКА,
намеснік дырэктара па выхаваўчай
рабоце ДУА СШ № 193
Фрунзенскага раёна г. Мінска

Я ВЕЛЬМІ ўдзячная педагогу Аляксандры Браценнікавай за ўвагу да тэатра, за шчырую зацікаўленасць у поспеху нашых спектакляў, за ўсе выказаныя пажаданні і рэкамендацыі. Летаем нам мы намагаліся паразумецца па пошыце — пасля таго, як Аляксандра Мікітаўна даслала ў тэатр ліст з нагоды спектакля "Бліндаж" з заўвагамі, пажаданнямі і сваёй ацэнкай п'есы Алены Паповай і спектакля паводле гэтай п'есы. З той ацэнкай я не магу пагадзіцца, як не пагаджаюся і з тым, што спектакль супярэчыць нормам педагагічнай навукі.

Перадусім Аляксандра Мікітаўна наракала на тое, што героі звяртаюцца адно да аднаго па нейкіх мянушках. Насамрэч гэта імёны для зносінаў у Інтэрнеце, гэтак званыя "нікнеймы", альбо "нікі", па якіх звяртаюцца адно да аднаго людзі ў віртуальнай прасторы. Сучасныя маладыя людзі часціком ужываюць гэтыя імёны ў рэальным жыцці. А ў спектаклі "Бліндаж" няма можна не звярнуць увагу на тое, што яго гераіня Мара з цягам часу кажа свайму прыяцелю: "...у мяне імя ёсць, Марынай мяне зовуць".

Аляксандры Мікітаўне не спадабалася, што наша гераіня курчыць, калі ўсе педагогі змага-

юцца з курэннем. Але яна (будзем дакладнымі) кажа лейтэнанту Прохараву, што не курчыць, а так, сурчыцца (як большыя сучасныя дзятчаты), і дае слова, што больш курчыць не будзе. Яна ізноў закурвае толькі ў напружаны, пераломны момант: калі для сучасных маладых людзей з'яўляецца пагроза застацца ў вечнасці разам з байцамі Другой сусветнай. Шкоднай звычка нялёгка пазбыцца, але Марына намагаецца стрымаць слова, якое дала лейтэнанту Прохараву: была закурчыла ў сцэне вяртання ў лес з палкоўнікам Камаліцічам, але адразу ж скамечыла цыгарэту.

Гэтаксама Павел і Марына, героі спектакля, вызвалюцца ад моўнага смеціцця і пры канцы спектакля звяртаюцца адно да аднаго па імёнах. Напачатку іх гаворка складаецца са шматлікіх слоў-паразітаў, са слэнгавых выразі, з модных слоў інтэрнет-лексікі. Урэшце мова гэтых персанажаў робіцца прыстойнай і нават літаратурнай.

Змены ў паводзінах маладых герояў абумоўлены сустрэчай і зносінамі з людзьмі з 1941 года і, галоўнае, разуменнем і прыманнем матываў іх паводзінаў. Аляксандру Мікітаўну аб-

рыла, што персанаж Сяржант (які спіць і сніць будучыню) разважае пра бабёнку, якую добра было б пад бок пакласці: маўляў, гэтыя выразы не для падлеткавай аўдыторыі. Не будзем чытаваць Дастаеўскага альбо Льва Талстога, якіх тыя самыя падлеткі паспяхова чытаюць і нават мусіць пераклаваць у сваіх сачыненнях. Наш няпросты персанаж Сяржант вельмі хутка распаўвадае існую гісторыю свайго кахання: ягоная дзятчына, медсястра, загінула, і ён сам яе пахаваў. Пагадзіцеся, кожны персанаж мусіць мець развіццё ў спектаклі, і пераход ад бравады да ўспаміну пра сапраўднае пачуццё саздзейнічае развіццё нашага персанажа, забяспечвае кантраст, праз які расповед пра дзятчыну-медсястру набывае дадатковую эмацыйную афарбоўку.

Спадзяюся, шанюная Аляксандра Мікітаўна звачыць на мой допіс, а паразуменне забяспечыць нам далейшыя сустрэчы ў тэатральнай зале.

З павагай, кіраўнік літаратурна-драматургічнай часткі Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага гледача
Жанна ЛАШКЕВІЧ

Адрозніваецца, што над гэтым песенным зборнікам папрацаваў музыкант-практык з вялікім досведам педагога і харавога дырыжора.

Заспяваем?

Хрэстаматыя "Абработки і переложения белорусской музыки" (Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава", 2009), якую склаў дацэнт кафедры харавога дырыжыравання і вакалу ВДУ Барыс Кажэўнікаў, сведчыць пра яго зацікаўленасць не толькі ў падрыхтоўцы добрых прафесіяналаў, але і ў мэтанакіраванай папулярызацыі нацыянальнага рэпертуару.

Тут прадстаўлены дзевяць рознахарактарных і разнажанравых беларускіх песень — народных і аўтарскіх з беларускімі тэкстамі. Сярод іх ёсць і вядомыя шырока, і знаёмыя пераважна аматарам песеннага фальклору: "Купалле на Яна" (у запісе незабыўнага У. Грома), "Ой, ляцелі гусі з броду", "Чорна галка", "Ідуць жаўнеры-беларусы", "Вол бушуе — вясну чуе", "Белая Русь" У. Мулявіна — У. Скарыніна, "Красуй, Беларусь!" В. Раінчыка — Л. Пранчака... Амаль усе творы падаюцца ў двух-трох варыянтах: іх розныя апрацоўкі ды пералажэнні (большасць зроблена Б. Кажэўнікавым) даюць магчымасць і студэнтам, і выкладчыкам музыкі азнаёміцца з прынцыпамі харавой аранжыроўкі, паглыбіць прафесійныя веды, а хармайстрам дапамагаюць карыстацца нотамі творча, улічваючы склад галасоў, узровень падрыхтаванасці і манеру выканаўцаў, наяўнасць або адсутнасць фартэпіяна. Выданне вучэбнае, і яго аўтар-укладальнік дае кароткія практычныя рэкамендацыі для тых, хто звернецца да новай хрэстаматыі. Думаецца, яна будзе мець поспех і ў якасці арыгінальнай рэпертуарнай крыніцы для дзіцячых, студэнцкіх, жаночых і змяшаных харавых калектываў.

С. Б.

Першае ўражанне

Пра сабак: павучальна!

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі парадаваў юных гледачоў прэм'ерай спектакля "Гісторыя двух сабак". Напісаў п'есу Ягор Конев, а паставіла рэжысёр Святлана Навуменка. Жанр вызначаецца як спектакль для дзяцей і дарослых у дзвюх дзеях. І сапраўды, падчас паўтарагадзінай пастаноўкі дзеянне, прыцягвае ўвагу як маленькіх гледачоў, так і іх бацькоў.

Галоўныя героі спектакля лабратор Дунай і французская бульдожка Булька сустракаюцца ў гарадскім парку. У гэтых сабак падобны лёс: гаспадары з-за розных прычын не захацелі больш клапаціцца пра іх, таму палічылі за лепшае проста пазбавіцца сваіх выхаванцаў, пакінуўшы ў парку. Незайздорнае становішча і агульныя праблемы аб'ядноўваюць Дунаі і Бульку, яны пачынаюць свабодна брацца. Нягледзячы на ўчынак сваіх гаспадароў, сабакі шчыра вераць, што ёсць сярод людзей і тыя, каму патрэбныя іх адданасць, дабрыня і любоў. Шмат

пагроз і выпрабаванняў выпадае на лёс Дунаі і Булькі. Але скончыцца ўсё добра. Ідэя п'есы "Гісторыя двух сабак" актуальная, цікавая, набалелая. Спектакль захапіў і ўсхваляваў дзяцей. Падчас антракта яны абмяркоўвалі пабачанае, дзятліліся сваімі перажываннямі, выказвалі здагадкі наконт таго, чым скончыцца гісторыя ўжо ўпадабаных герояў — Дунаі і Булькі...

Як высветлілася, на прэм'еры было нямаля з тых, хто раней глядзеў тут жа, у РТБД, спектакль-казку паводле п'есы Ягора Конева "Дамавічкі". Можна ўпэўнена казаць, што ў драматурга з'явіліся свае гледачы. А вось што казалі мае суразмоўцы. Паліна Янчанкава: "Спектакль "Гісторыя двух сабак" вельмі праніклівы, павучальны, добры. І я, і мая васьмігадовая дачушка Насця ўсё яшчэ перажываем тое, што пабачылі на сцэне. Дома абавязкова ўсё абмяркуем, прааналізуем і зробім высновы". Надзея Саўчык: "Летась з унучкай Алісай глядзелі казку "Дамавічкі". Нам спадабалася. Сёння на прэм'еру прывяла дзесяцігадовую

Алісу і яе пяцігадовага браціка Андрэйку. Ён у нас такі непаседа — хвалывалася за тое, каб вытрымаў! Ды хвалывалася дарма. Дзеянне настолькі захапіла дзяцей, што паўтары гадзіны іх увага была звернута толькі на сцэну. Між сабой яны нават паспелі крыху абмеркаваць спектакль". Алена Чарнавец: "У Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі мы бываем даволі часта. Глядзелі з мужам амаль усё для дарослых, ды і дзяцей Марыю і Ганну сюды прыводзім. Мяркуем, што тэатр — лепшае месца, дзе можна выдатна ба-

віць час усёй сям'ёй. Глядзелі казку Ягора Конева "Дамавічкі", пабачылі прэм'еру "Гісторыя двух сабак". Творы зусім розныя, але абодва выдатныя". Ігар Чарнавец: "Хоць спектакль адрасуецца дзецям, але і дарослым цікава. Дарэчы, гісторыя Дунаі і Булькі падштурхнула паглядзець іншымі вачамі на нашых хатніх гадаванцаў". Юлія Бартнеўская: "Мой сын Даніла пасля прагляду спектакля папрасіў, каб мы падарылі яму сабаку. І не проста купілі яе, а знайшлі на вуліцы ці ўзялі з прытулку. Канечне, такое рашэнне не прымаецца хутка, без парады з іншымі членамі сям'і, але што да мяне, дык я згодная. На жаль, сапраўды шмат сабак і катой, якія раптам надакучваюць гаспадарам, апынаюцца на вуліцы, трапляюць у прытукі. Спектакль не вырашыць такія праблемы, але я ўпэўненая, што дзеці, ды і дарослыя, паглядзеўшы гісторыю Дунаі і Булькі, ніколі не зробіць так, як адмоўныя персанажы п'есы. Мабыць, кожны гледач задумаецца пра тое, што ж неабходна зрабіць, каб не было пакінутых не толькі сабак і катой, але і людзей."

На прэм'еры пабывала
Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ
Фота аўтара

Заслаўскія варыяцыі

Дзесяць гадоў таму ў старажытны і легендарны горад Заслаўе прыйшло свята, што вызначылася ў гісторыі айчыннай культуры як першы фестываль новага тысячагоддзя. Ініцыятарам яго правядзення стаў, як вядома, заслужаны калектыў Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі на чале з маэстра Міхаілам Фінбергам. Заслаўскае музычнае свята, падтрыманае мясцовай, раённай ды абласной уладамі, развівае свае традыцыі ды захоўвае галоўную ўласцівасць: здзіўляць новымі радаснымі ўражаннямі... Зноў зіма, і чыстае снежнае покрыва атуляе гэты запаветны гістарычны куток беларускай зямлі. І зноў, нібы радкі на чысты белы ліст, кладуцца на старонку новага дня свежыя ўражання, папаўняючы сімвалічны заслаўскі альбом, у якім назапашаны ўжо многія сотні радкоў фестывальнага летапісу, безліч фотаімгненняў... Што пакіне ў гэтым альбоме юбілейнае свята "Заслаўе-2010"?

І Дзень пачынаўся з музыкі. У зале Заслаўскай дзіцячай школы мастацтваў сабраліся юныя таленты Міншчыны, іх бацькі ды педагогі. Другі год запар тут ладзіўся канцэрт-конкурс, у назве якога сканцэнтраваны і высакародны сэнс, і глыбокае патрыятычнае прызначэнне гэтай падзеі: "Беларускі альбом". Самыя розныя па часе напісання, па жанры і стылі, але выключна беларускія інструментальныя творы гучалі ў выкананні навучэнцаў дзіцячых музычных школ сталічнай вобласці.

Як іграюць "заручоныя з музыкай" дзеці, які мастацкі вобраз імкнуцца яны стварыць, трымаючы ў памяці ўрокі настаўнікаў і пераадолюючы хваляванне падчас публічнага (ды яшчэ і конкурснага!) выступлення, — гэта заўсёды навіна і непаўторнасць. А вось пытанне "Чыя старонка ў сёлетнім "Беларускім альбоме" атрымалася найбольш яркай?" засталося рытарычным. Узнагароды атрымалі ўсе ўдзельнікі канцэрта-конкурсу, бо яго задача — не падзяляць юных выканаўцаў на лідэраў і аўтсайдыраў, а падтрымліваць іх цікавасць да роднай беларускай музыкі, заахвочваць любоўю да мастацтва, развіваць творчыя схільнасці.

І толькі ў кулуарных размовах з настаўнікамі дзіцяцей ці з іх бацькамі спрактыкаваныя спецыялісты раілі асабліваю ўвагу звярнуць на тых вучняў, чый відэаочны талент дае падставу для паглыбленых і ў далейшым прафесійных заняткаў музыкай.

II Як натхнёна, прачула граў Струнны квартэт Нацыянальнага канцэртнага аркестра: Алена Драко, Антаніна Казлова, Вялета Герман, Аляксандра Зебрына... Ва ўлонні чарадзейных мелодый арганічна ўспрымалася наступная падзея фестывальнага дня — прэзентацыя кнігі "У сядзібе Рагнеды". Нашы чытачы ўжо ведаюць, што яе аўтар і ўкладальнік, вядучая і каментатар фестывальных праграм доктар мастацтвазнаўства Вольга Дадзіёмава нагадала, сярод іншага, пра значэнне музычна-асветніцкага руху ў малых беларускіх гарадах, запаткаванага творчым калектывам пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга (гл. "ЛіМ" за 5 лютага 2010 г.).

Дарэчы, арганізатары, удзельнікі, госці свята "Заслаўе-2010", не згаварваючыся, пацвердзілі, што галоўны набытак фестывальнага дзесяцігоддзя ў гэтым горадзе — выхаваная, дасведчаная публіка. Многія, на той час даволі юныя, слухачы першых імпрэз цяпер прыходзяць у залу разам са сваімі маленькімі дзеткамі.

Усцешна, што знаёмства месцічаў з адраджанай беларускай музыкай даўніной, са спадчынай айчыннай кампазітару ХХ стагоддзя, заходнееўрапейскай і рускай класікай, з узорами сучаснай акадэмічнай творчасці працягваецца, робіцца традыцыяй для маладога пакалення і добрым знакам пераемнасці ды высокай культуры. І асяродкам гэтай пераемнасці з'яўляецца Заслаўская дзіцячая школа мастацтваў, якая адзначае сёлета сваё 50-годдзе. Таленавіты калектыў педагогаў на чале з дырэктарам Валерыем Шкурскім узгадаваў сотні выпускнікоў, многія з якіх сталі прафесійнымі музыкантамі. Адметная школа і сузор'ем разнажанравых выканальніцкіх калектываў, у складзе якіх — і выкладчыкі, і навучэнцы...

III Паслухаць, як спяваюць і граюць заслаўскія таленты, маглі ўсе, хто завітаў на фестывальны вернісаж. У фае школы мастацтваў (а часткова — у мясцовым палацы культуры "Світанак") разгарнулася маляўнічая экспазіцыя "Заслаўскія краявіды" — выстаўка пейзажаў Віктара Данилава, жывапісца і педагога, які пару гадоў таму пакінуў сталіцу і перасяліўся ва ўлюбёныя заслаўскія мясціны. У яе адкрыцці ўдзельнічалі старшыня Заслаўскага гарвыканкама Ніна Бухавец, колішні мэр гэтага сляннага мястэчка, натхняльнік першых фестываляў Валянцін Сітнік, прафесар БДУ культуры і мастацтваў Уладзімір Рынкевіч, дырэктар гісторыка-культурнага музея-запаведніка "Заслаўе" Мікалай Паграноўскі... А яшчэ — дырэктар аб'яднання "Свет фота", стваральнік першага ў гісторыі Беларусі музея фотаапаратаў і кіраўнік (таксама першага ў нашай краіне) Міжнароднага маладзёжнага фотапленэру ў Заслаўі Віктар Суглоб, які падараваў музею-запаведніку падрыхтаванае ім унікальнае выданне — "1200 савецкіх фотаапаратаў".

IV Цэнтральнай святочнай падзеяй стаўся вялікі канцэрт, які ўспрымаўся як своеасабліва жывая анталогія беларускай музыкі XVIII — XXI стагоддзяў. Толькі ўявіце: праграма складалася з твораў Станіслава Манюшкі, Напалеона Орды, Міхала Клеафаса Агінскага, Мечыслава Карловіча, Міхала Ельскага, Міхала Аладава, Анатоля Багатырова, Яўгена Глебава, Генрыха Вагнера, Льва Абеліёвіча, Пятра Падкавырава, Дзмітрыя Смольскага, Уладзіміра Саўчыка... Падрыхтавалі яе камерныя калектывы, што

працуюць у складзе вялікага аркестра (ці, як яго вобразна называюць, "малой філармоніі"): Ансамбль кларнетыстаў на чале з Генадзем Забарам; Ансамбль салістаў на драўляных духавых інструментах (кіраўнік Іван Брыгчыкаў); трубацы "Інтрады" (кіраўнік Мікалай Волкаў); рамантычныя флейты (кіраўнік Раман Ветраў); Струнны квартэт, вакальны ансамбль з дырыжорам Наталляй Міхайлавай, Струнны аркестр і яго маэстра Валерыя Сарока.

Для слухачоў гэты канцэрт быў як падарунак з мноствам сюрпрызаў, сярод якіх — і выступленне артыстычнага кантрабасіста-віртуоза, музыканта аркестра Дзмітрыя Саўчыка ў тандэме з выдатным канцэртмайстрам, піяністкай Дашай Мароз, і сола скрыпачкі Алены Драко з родным аркестрам, і акапэльнае гучанне раманса Міхала Клеафаса Агінскага...

Увечары Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі ды яго салісты — эстрадныя спевакі падаравалі жыхарам Заслаўя праграму "Лепшыя песні". За дырыжорскім пультам быў натхнёны чараўнік — маэстра Міхаіл Фінберг...

Распавядаць пра музыку можна доўга, ды лепш яе слухаць. Думаю, у гэтым пераказанні ўжо ўсе, каму пашчасціла спрычыніцца да штогадовых і непаўторных заслаўскіх святаў.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: уручэнне мастацкаму кіраўніку свята, народнаму артысту Беларусі Міхаілу Фінбергу прэміі Мінскага аблвыканкама; Струнны аркестр і салістка Алена Драко; "Інтрада" буйным планам — трубац Міхаіл Казлоў; заслаўскія музыкі.

Фота Віктара Кавалёва

Радуюцца разам

Джаз без межаў

Тры зімовыя мінскія вечары ў кампаніі Біг-бэнда Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга і з удзелам замежных музыкантаў — традыцыя даўня. Сёлета яна пацвердзіла сваю папулярнасць ужо 21-ы раз! Зладкаваны калектывам званнага аркестра пры падтрымцы Мінскага гарвыканкама ХХІ міжнародны музычны праект "Мінскі джаз-2010" парадаваў публіку разнастайнымі ўражаннямі. На працягу двух вечароў Біг-бэнд з вакалістам Юрыем Селязнёвым прадстаўляў прэм'ерную праграму "Джаз ХХІ стагоддзя". Вялікая імпрэза пад назвай "Джаз без межаў" уключала выступленні зорак з Расіі (гітарыст Аляксей Кузняцоў, піяніст Леанід Вінцкевіч, саксафаніст Мікалай Вінцкевіч) ды ЗША (ударнік Джозэл Тэйлар ды бас-гітарыст Кіп Рід). Падчас фестываля прайшла і штогадовая цырымонія ганаравання намінантаў на прэмію "Лепшы джазмен года".

Улюбёнца публікі

З аншлагам прайшла ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М.Горкага вечарына "Сунічная паляна Расціслава Янкоўскага". Імпрэза прысьвячалася 80-годдзю Расціслава Іванавіча — улюбёнца публікі, выдатнага майстра сцэны, народнага артыста СССР. У гэты вечар элагантны, маладжававы, натхнёны юбіляр паўстаў перад публікай самім сабою, але... трошачку ў вобразе настальгічна і па-філасофску настроенага прафесара са спектакля "Сунічная паляна" паводле І. Бергмана. Маналог Акцёра праціналі ўспаміны, развагі пра тэатр і чалавечы жыццё; гучалі ўзнёслыя словы афіцыйных і сяброўскіх віншаванняў, адрасаваных герою вечарыны, а ў зале сярод захопленай публікі прысутнічалі вядомыя прадстаўнікі творчай дынастыі Янкоўскіх, якія з'ехаліся ў Мінск на свята свайго шапоўнага і роднага чалавека.

Новы вернісаж

Здаецца, зусім нядаўна пісалі мы пра выстаўку "Зачараваныя...", што праходзіла ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча і прадстаўляла серыю партрэтаў, створаных Аксанай Аракчэвай. І вось — новы вернісаж мастацкі: у будынку Пасольства Чэхіі ў Рэспубліцы Беларусь адкрылася экспазіцыя "Між Мінскам і Прагай...", якая ўключае каля 20 графічных і жывапісных выяў вядомых людзей нашай краіны ды замежных, у тым ліку чэшскіх, дыпламатаў. Усе гэтыя партрэты-вобразы А. Аракчэва стварыла за апошнія тры месяцы. Паглядзець выстаўку можна да 8 сакавіка.

Прэм'ера «забытых» твораў

Сёння а 14-й гадзіне ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў адбудзецца прэм'ера канцэртнай праграмы з твораў заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, кампазітара і педагога Пятра Падкавырава. Гэтая імпрэза, прымеркаваная да 100-годдзя з дня яго нараджэння, працягвае цыкл праграм Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі, скіраваных на вяртанне ў нашу музычную прастору забытай творчасці айчынных кампазітараў ХХ стагоддзя. Музыка П. Падкавырава прагучыць у выкананні камерных калектываў Нацыянальнага канцэртнага аркестра. З асветніцкім каментарыем выступіць доктар мастацтвазнаўства В. Дадзіёмава.

Падрыхтавала Лана ІВАНОВА

Стогадовы каляндар

У навагодні час у любой кнігарні знойдзеца цэлая "выстаўка" календароў і каляндарыкаў. Такі шырокі асартымент абумоўліваецца вялікім перадсвяточным попытам на іх.

Слова краязнаўцы

Ілья Лапато з Мінска разважае над праблемай аднаўлення архітэктурнай спадчыны:

Краязнаўствам займаюся ўжо не першы год. Пачыналася ўсё яшчэ са школьных гадоў. Якраз тады на летніх вакацыях у бабулі (в. Засвір Мядзельскага раёна) я пачаў збіраць звесткі пра руіны каталіцкага кляштару. Кармеліты "абутыя" ўваходзілі ў чацвёрку буйнейшых манаскіх ордэнаў, якія пражывалі ў Вялікім княстве Літоўскім. На беларускіх землях было 22 сядзібы гэтага ордэна, Засвірскі кляштар у тым ліку. Сёння кармеліты старажытных правіл у Беларусі не працуюць, пра іх нагадваюць закінутыя і нікому не патрэбныя руіны.

Увогуле, пра ўсю беларускую гісторыю варта было б распавядаць з большым запалам, чым гэта робяць цяпер. Спытайцеся ў любога беларуса пра Мірскі замак, Палац Радзівілаў ці Сафійскі сабор. Пра гэтыя помнікі архітэктуры, хоць і не шмат, але ведаюць хоць нешта. Нават калі і не бываў там ні разу, дзякуючы газетам і Інтэрнету пазнаць гэтыя помнікі на фотаздымках не цяжка. А як быць з руінамі замкаў, цэркваў, касцёлаў і кляштароў, якія не прыведзены да належнага стану — не адрэстаўраваныя? Чаму ў большасці выпадкаў яны застаюцца занябанымі як знешняе, так і інфармацыйнае?

Турыст ніколі не даведаецца пра іх, калі мы самі не будзем займацца папулярызатарыяй гэтых ведаў. Паглядзіце навокал — у Беларусі такіх гістарычных каштоўнасцей ледзь не ў кожнай вёсцы. А ці ведаем мы пра іх хоць што-небудзь? Выключна краязнаўцы робяць вялікую працу, па крупінах вяртаючы старонкі, на якія ўсе забыліся.

Стаіць сёння ў руінах і Засвірскі кляштар. Глядзіш на іх і здаецца, час спыніўся. Нібыта сама гісторыя падказвае табе — пакуль не стала зусім позна — шукай, даследуй, распавядай. Каб не паўтарылася такая самая гісторыя, як з кляштарам у Бяроза-Картузскай, каб не сталася так, што гісторыю сваёй радзімы нашыя праўнікі будуць вывучаць толькі па малюнках і дакументах. І не сталеца! Бо пакуль будуць існаваць такія Бяроза-Картузы, датуль краязнаўцы будуць ведаць, што перад імі ганаровая місія — захаванне гісторыі.

Ілья ЛАПАТО

Светлае імя настаўніка

Выйшла кніга "...Пачуць, як лёсу вяліца мур: Памяці Генадзя Кісялёва". Кніга прысвечана памяці даследчыка літаратуры XIX стагоддзя Генадзя Васільевіча Кісялёва, які памёр 14 лістапада 2008 года. Пад адной вокладкай сабраны поўная бібліяграфія літаратуразнаўца, успаміны пра яго і артыкулы на тэмы, якія ён распрацоўваў. Для кнігі напісалі тэксты Адам Мальдзіс, Арсень Ліс, Міхась Тычына, Віталь Скалабан, Мікола Хаўстовіч, Язэп Янушкевіч, Сяргей Запрудскі і іншыя. Уладзімір Мархель друке пакаянны ліст Адама Кіркора да Аляксандра Мураўёва. Зміцер Магвейчык — лісты Міхала Ходзькі. Але галоўнае, відаць, адкрыццё — дакументальнае пацверджанне сапраўднага імя Каліноўскага. Калі раней беларускага кіраўніка паўстання 1863 года называлі Кастусём, а частка даследчыкаў выказвалася за Вінцэнта, то гісторык Аляксей Смалянчук паставіў кропку ў гэтым супрацьстаянні. Ён прыводзіць лісты сваячок да Каліноўскага, у якіх яго называюць Канстанцінам.

Выданне выйшла дзякуючы пасольству Літоўскай Рэспублікі ў Беларусі і Польскаму інстытуту ў Мінску.

Павел РАДЫНА

Часцей за ўсё календары выпускаюць тэматычныя. У доме садавода заўсёды прысутнічае каляндар "Садавіна і гародніна". Калі сям'я вернікаў, то на відным месцы — "Хрысціянскі каляндар". У таго, хто хіліцца бліжэй да прыгожага слова, як правіла, свой, літаратурна-творчы, каляндар...

Мяркую, пра сучасныя календары няма патрэбы раскаваць падрабязна. А вось каляндар векавой даўнасці трымаў у руках не кожны. Мне пашчасціла дакрануцца да такой рэліквіі і ўсвядоміць яе каштоўнасць.

Неацэнны скарб мае Людміла Аляксандраўна Баброўская, карэнная жыхарка Стоўбцаў. Настольныя календары за 1906 — 1909 гады дасталіся ёй у спадчыну. Пяць мініяцюрных кніжачак у цвёрдым пераплёце добра захаваліся і памятаюць цяпло рук яе матулі, таты. Бацька, між іншым, набываў лес у графа Чапскага і адпраўляў яго па Нёмане на англійскую біржу. Старыя фотаздымкі ў сямейным архіве сведчаць, што Аляксандр Баброўскі і яго брат Уладзіслаў былі ўдзельнікамі з'езда купцоў Польшчы ў 1937 годзе. Бясспрэчна, што календары, якія Баброўскі набываў на пачатку стагоддзя для сваёй сям'і, маглі дазволіць сабе толькі людзі заможныя. Як прыкмета

іх элітарнасці — і трохмоўе. Старарускую мову дапаўнялі нямецкая і французская. На замежных мовах друкаваліся назвы месяцаў і дзён тыдня.

На вокладцы аднаго з календароў згадваецца, што выпускала яго выдавецтва І. Сыціна, якое дзейнічала ў Маскве. На пачатку XX стагоддзя гэта выдавецтва лічылася найбуйнейшым у Расіі. Паралельна з народнымі календарамі тут выдаваліся энцыклапедыі, падручнікі, зборы твораў рускіх класікаў. Іншы каляндар выпушчаны Ота Кірхнерам. У 1871 годзе 23-гадовы немец пераехаў у Расію і ў Пецярбургу добра развіў выдавецкую справу.

Каляндар — рэч штодзённая, пастаянна навідавоку і

пад рукой. Гэта добра разумелі стваральнікі і напаялі яго не толькі практычным зместам, але і глыбокім сэнсам. Літаральна на кожнай старонцы побач са звычайнымі карыснымі парадамі сустракаюцца думкі наконт змянога чалавечага існавання. Мудрыя цытаты прыведзены з твораў Пушкіна, Дастаеўскага, Сервантэса. Усмешку і добры настрой дорыць "кактыль" з прыказак і прымавак. Уяўленні пра жыццё і яго вартасці за 100 гадоў не змяніліся!

Усе даты месяца ўказаны з улікам існуючай тады традыцыі — па новым і старым стылях. Адрэзаная інфармацыя падабрана для кожнага сезона. Напрыклад, на пачатку лета, калі вабяць паходы і

падарожжы, каляндар раіць, як пазбегнуць стомленасці і болю ў нагах.

Сто гадоў таму людзі былі больш набожнымі, спавядалі хрысціянскія каштоўнасці. Нормай было, што багатыя людзі ездзілі ў царкву ў адмысловых святочных строях, прытрымліваліся ўсіх канонаў. Таму каляндар служыў ім яшчэ хрысціянскім даведнікам. У ім падрабязна падамаляецца, якое свята адзначаецца ў той ці іншы дзень, служыцца літургія ці не.

Усмешку выклікаюць прыведзеныя ў календары абедзённыя меню. Тыповы абед складаўся, як і сёння, з трох страў. Але якіх! Бульён з іспанскім паштэтам, асятрына з хрэнам, запечаная рэпа з цукрам і шмат якія іншыя прысмакі. У багатых сем'ях, як прыгадвае са свайго дзяцінства і Людміла Баброўская, таксама адчувалі меру. Паснымі днямі абмяжоўваліся рыбай, ягадамі, садавінай і мёдам.

Гартаючы сучасны каляндар, аздоблены стракатай вокладкай, і стогадовы, падкрэслена стрыманы і вытанчаны, можна прасачыць вужае адрозненне. На маю думку, ранейшыя складальнікі найперш скіроўваліся не да вока, а да душы чытача, яго клопатаў і запытаў. А таму і сёння, у век камп'ютэрных тэхналогій, здаецца, яны выйграюць негаласнае саперніцтва. Цягне перачытаць выдадзенае раней. Мудрасць, выхаванасць, пачуццё густы ў нашых продкаў адкрываю для сябе за кожнай каляндарнай старонкай.

Вікторыя ПЯТКЕВІЧ, вучаніца гімназіі № 1 г. Стоўбцы.

Фотакалаж аўтара

Не сячыце, мужыкі!

Адзвінелі навагоднія і калядныя святы. Краіна вярнулася ў звычайную працоўную каляіну. І толькі выкінутыя ялічкі, якія за два тыдні з лясных прыгажунь ператварыліся ў высахлыя шкілеты нагадваюць пра нядаўняе святкаванне...

насць была звязана з абыходам калядоўшчыкамі з казой, жоравам і канём двароў; з гульнямі, ігрышчамі, варажбой. У феномене Каляд прысутнічае сінкретызм супрацьлеглых традыцый, язычніцтва і хрысціянства, язычніцкай эратычнай шлюбнасці і святога Раства. І народная язычніцкая плынь, і хрысціянская ў нашым стагоддзі значна паступіліся сваімі заваёвамі на карысць запазычаных дэсакралізаваных атрыбутаў навагодняга святкавання. Святочная ёлка прыйшла да нас з Нямеччыны, з Эльзаса. Там быў звычай ставіць на Каляды малую ёлачку і ўпрыгожваць яе пернікамі, яблыкамі, аблаткамі (свечкі з'явіліся пазней, пад уплывам царкоўнай сімволікі). Вобразы Дзед Мароза і Снягуркі таксама прыйшлі з Еўропы і існуюць асобна ад традыцый калядна-навагодніх святкаванняў беларусаў. Заўважце, што ў нашых калядных традыцыях быў закладзены звычай дзяліцца апошнім з беднымі і ўбогімі, каб у гэты дзень кожны адчуў свята. Зараз жа Дзед Мароз са Снягуркай ператварыліся ў камерцыйны брэнд і дапамагаюць гандлярам зарабляць грошы. Балышавікі лічылі ёлку атрыбутам багаццяў і ненадоўга забаранілі выкарыстоўваць яе ў час навагодніх святаў, але потым забарону адмянілі, і з цягам часу праз клубы і школы ёлка ўвайшла ў хаты людзей. Для многіх, у тым ліку і для мяне, гэта традыцыя лічыцца экалагічна непрыемнай. Чаму?

Ёлка — гэта дрэва, якое найбольш востра рэагуе на змяненне клімату. Гарачыня і недахоп вільгаці прыводзяць да засыхання дрэў з паверхневай каранявой сістэмай. На ослабленыя дрэвы нападае караед-тыпограф і мароны. Дрэва скідае ігліцу і засыхае. Ці даводзілася вам быць у ельніку, які памірае? Гэта страшнае відзішча. Там нават птушкі не спяваюць, а трывожна крычаць. У Беларусі высаханне ельнікаў прыняло маштабы экалагічнага бедства. Елкі гінуць у 63 лясгасах краіны. Толькі на Магілёўшчыне з 1996 па 2003 гады засохла 10,5 працэнта агульных запасаў лясоў усёй вобласці. Такія лясы

чакае санітарная высечка. Іншых "лекаў" яшчэ не прыдумалі. Бяда ў тым, што ёлка "спее" толькі ў стогадовым узросце, і толькі з дрэў такога ўзросту можна рабіць верхнія дэкі для скрыпак, віяланчэляў, гітар і іншых музычных інструментаў. Дрэвы такога ўзросту — на вагу золата, але ў нашых лясах іх амаль не засталася...

Пацяпленне клімату на адзін градус адрэзае арэал росту ёлак на 150 кіламетраў на поўнач. Можна здарыцца так, што праз два-тры пакаленні гэта прыгожае дрэва назаўсёды знікне з нашых лясоў. Як гэтаму перашкодіць? Справа ў тым, што маладыя дрэўцы лягчэй прыстасоўваюцца да змянення клімату і нядрэнна растуць у змешаных лясах разам з дубам, сасной, ясенем, клёнам і іншымі дрэвамі. А што робіцца ў нас? Напярэдадні Новага года ў беларускіх лясах высакаецца больш як 200 тысяч (!) маладых, у асноўным, шасцігадовых ёлачак. Няўжо асноўная задача Міністэрства лясной гаспадаркі — зарабіць хуткія і лёгкія грошы? Калі мы пачнем думаць пра будучае, пра экалогію? Тых чыноўнікаў, якія сцвярджаюць, што падобныя варварскія акцыі не наносіць шкоды прыродзе, трэба 1 студзеня правесці па месцах ёлачных базараў, дзе горы знявечаных дрэўцаў нагадваюць пра нашу "любоў" да прыроды. Чужыя нам традыцыі, якія прыносяць смерць жывому, трэба мяняць. Хачу нагадаць, што калісьці лясы займалі 70 працэнтаў усёй тэрыторыі Беларусі. Цяпер ад іх засталася палова, прычым — не лепшая, значную плошчу займаюць хмызнякі, якія застаюцца пасля бяздушной дзейнасці чалавека. Будучыя пакаленні нават цяжка будзе ўявіць, што дзеля забавы ў нас кожны год высакалася больш двухсот тысяч маладых дрэўцаў.

Перафразуючы Джона Дона, хочацца нагадаць усім: я з прыродай паяднаны, і смерць усяго жывога забівае і мяне, таму ніколі не пытайся, пра што шуміць снежаньскі лес, — ён шуміць і па табе...

Аляксандр ВАШЧАНКА
Фота аўтара

Пётра Просты спачывае ў Іўі

2010 — юбілейны год для многіх беларускіх пісьменнікаў.

Пятрусь Броўка, Пятро Глебка, Францішак Багушэвіч, Кузьма Чорны, Уладзімір Караткевіч, Андрэй Макаёнак і іншыя. Гэта волаты слова. Але былі і не настолькі вядомыя асобы, ад гэтага, праўда, не менш значныя. Да іх ліку адносіцца Ільдэфанс Бобіч (літаратурны псеўданім Пётра Просты).

Нарадзіўся ён 22 студзеня 1890 года ў вёсцы Дзедзіна Міёрскага раёна. У сваіх нешматлікіх творах, якія друкаваў у газетах "Наша Ніва", "Беларус", "Наша думка", "Беларускія ведамасці", паказваў дабрадушнасць, шчырасць, сумленнасць людзей.

Пётра Просты вучыўся ў Ковенскай гімназіі. Затым скончыў Віленскую каталіцкую духоўную семінарыю. Працягваў вучобу быў накіраваны ў Рым у Папскі ўніверсітэт. Там ад Папы Рымскага ён атрымаў бласлаўленне на выданне першай беларускай каталіцкай газеты ў Вільні — "Беларус". А ў 1914 годзе Пётра Просты выдаў невялікую кніжку пад назвай "На што беларусам газеты", у якой пісаў пра значнасць друкаваных выданняў. Ён лічыў, што газеты з'яўляюцца не толькі крыніцай ведаў, інфармацыі, парадаў, але і школай выхавання і асветы.

Атрымаўшы ў 1915 годзе павячэнне ў ксяндзы, І. Бобіч працаваў у розных парафіях, а з 1930 года стаў пробашчам у Іўі. У 1921 — 1922 гадах былі выдадзены яго кнігі-пропаганды на беларускай мове "Нядзелішнія эвангеліі і навукі". Пазней свае багаслоўскія працы І. Бобіч пісаў на польскай мове і канчаткова адышоў ад актыўнай беларускай дзейнасці. Як лічаць даследчыкі, жыццё і творчасць

пісьменніка і святара ў Іўі былі самымі спакойнымі. Але гэты спакой у 1942 годзе быў парушаны — ксяндза арыштавалі гітлераўскія ўлады і пасадзілі ў лідскую турму. За кратамі ён знаходзіўся на працягу дзевяці месяцаў, а затым быў выпушчаны на волю. Казалі, што за яго свабоду заплаціла сястра. Іншыя яго вызваленне прыпісваюць беларусам, якія жадалі, каб ён свае казанні, напісаныя раней на польскай мове, пераклаў на беларускую. Апошняя версія здаецца найбольш верагоднай.

Нядоўгім было жыццё І. Бобіча на волі, 28 красавіка 1944 года ён памёр. Пахаваны каля касцёла побач з іншымі святарамі. Пяру І. Бобіча належаць два тамы беларускамоўных казанняў, напісаных у гады працы ў Іўі. Гэта "Роднае слова ў касцёле" і "Навучайце ўсе народы". Некаторыя творы не ўдалося надрукаваць, і яны засталіся ў рукапісах, як і п'еса "Свякроўка" (1917).

У год юбілею, мне думаецца, варта было б аднавіць надмагілле і паставіць новы помнік пісьменніку і святару. І няхай ён не хапаў зорак з неба, чыгачы і вернікі запамнілі яго шчырым і сумленным чалавекам.

Іван ГОВАР

На здымку: ксёндз Ільдэфанс Бобіч (злева) з невядомым святаром.

Пягартышы часопіс, я даведалася, што ў маі 1925 года было створана Чашніцкае раённае краязнаўчае таварыства. На пачатку яно налічвала 14 чалавек. У той час, час беларусізацыі і пашырэння цікаўнасці да вывучэння гісторыі роднага краю, таварыства разгарнула актыўную працу, кіраўніком якога быў нехта Х. Іваноў. Пры ім была заснавана бібліятэка, у якой да 1928 года налічваліся звыш 100 экзэмпляраў рознай краязнаўчай літаратуры, а членамі таварыства з'яўляліся 53 чалавекі, у асноўным настаўнікі. У чашніцкай сямігадцы (цяпер сярэдняя школа № 1) быў створаны краязнаўчы гурток, які наведвала 35 вучняў. Гурток падзяляўся на тры секцыі: прыродна-геаграфічную, грамадска-эканамічную і культурна-гістарычную. Краязнаўчае таварыства вяло актыўную працу па збіранні слоўнікавага матэрыялу. Так, толькі ў 1926 годзе членамі таварыства і школьным краязнаўчым гуртком было сабрана 2800 мясцовых дыялектных слоў. Усе яны былі адпраўлены ў Слоўнікавую камісію пры Віцебскім акруговым адзеле народнай асветы і ў Слоўнікавую камісію пры Інбелкульце. Сабрана і апрацавана 900 вусных народных твораў. Пры таварыстве дзейнічала музейная секцыя, якая сабрала значную колькасць экспанатаў. На жаль, нягледзячы на захады таварыства па пошуку памяшкання для музея, ён так і не быў створаны. А лёс экспанатаў застаецца неведомым.

Якім яшчэ тэмам краязнаўчае таварыства надавала ўвагу? У часопісе "Наш край" можна знайсці іх пералік: папяровая фабрыка "Чырвоная Зорка", 400-гаддзе беларускага друку і Васіль Цяпінскі, краязнаўства і школа, Чашніцкі канал Бярэзінскай сістэмы, арганізацыя радзімазнаўчага музея, агранамічная праца ў Чашніцкім раёне, гісторыя мястэчка Чашнікі, Пачаеўская племянная гаспадарка, гадоўля жывёлы ў Чашніцкім раёне, Іванская камуна "Чырвоны барацьбіт" ды іншыя.

Повязі пакаленняў не парываюцца

Краязнаўства на Чашніччыне мае даўнюю гісторыю і трывалыя карані. У гэтым я пераканалася, гартаючы падшыўкі часопіса "Наш край", які выдаваўся ў Беларусі ў 20-я гады мінулага стагоддзя.

Ужо з гэтага няпоўнага пераліку відаць, што краязнаўчая праца вялася па розных кірунках. Некаторыя з гэтых распрацовак былі надрукаваны ў выглядзе артыкулаў у мясцовым друку, а таксама ў часопісе "Наш край". Гэта каштоўны матэрыял, які можа пашырыць веды пра гісторыю нашага краю.

Так, у № 4 часопіса за 1926 год змешчаны вялікі матэрыял пра фабрыку "Чырвоная зорка". Аўтар артыкула К. Арол, сцвярджае, што прадрывемства спачатку мела назву "Скіна". А названа было так ад імені пляменніцы заснавальніка Вінцэнта Валадковіча — Скіны. Аўтар піша, што на месцы, дзе зараз стаіць папяровая фабрыка, знаходзіўся вадзяны млын. А ў 1883 годзе Вінцэнт Валадковіч выкупіў млын і заснаваў папяровую мануфактуру, на якой выраблены картон сушыўся на сонцы. І толькі пазней Валадковіч пабудаваў фабрыку. Рабочымі былі мясцовыя жыхары, галоўнымі майстрамі — немцы, служачымі — палякі. Усё справаводства вялося на польскай мове. Непадалёк, у вёсцы Вішкавічы, з 1902 па 1915 працаваў завод, на якім выраблялі драўляную масу, што потым па рацэ дастаўлялася на фабрыку. У артыкуле таксама падрабязна апісаны працэс тагачаснай вытворчасці паперы, яе гатункі. Для спецыялістаў фабрыкі, магчыма, цікава будзе параўнаць тагачасныя стадыі вытворчасці паперы з сённяшнімі. А выглядала гэта так.

У аддзяленні сарціроўкі макулатуры абрэзкі паперы збіралі па колеры і ачышчалі ўручную ад смецця. Потым паперу размолвалі.

Сюды ж для размолу паступалі пакупная цэлюлоза і дакументы з архіваў (немагчыма нават уявіць, колькі ж каштоўных гістарычных дакументаў было знішчана такім чынам). Клеяварня рыхтавала раствор клею і хімічны раствор. У роўным аддзяленні размолвалася валакно, даваліся хімічныя растворы і атрыманая маса рыхтавалася для адліву папернага ліста. Паперная машына адлівала і сушыла тры лісты. У апаратным аддзяленні адлігата і высушаная папера ішла ў далейшую апрацоўку на каландрах. Затым папера разразалася на лісты патрэбнага памеру. У асноўным выпускалі шпалерную паперу, якая потым накіроўвалася на расфарбоўку ў Мінск на фабрыку імя Вароўскага.

На 1 студзеня 1926 года ў вытворчасці паперы было занята каля 300 рабочых. У той час пры фабрыцы дзейнічала амбулаторыя, якая прымала да 4000 хворых штомесяц. Працавалі дзве школы для дзяцей рабочых: беларуская (два настаўнікі) і польская (адзін настаўнік). А ў 1928 годзе нават ставілася пытанне аб стварэнні краязнаўчага гуртка на папяровай фабрыцы.

Краязнаўчая праца ў Чашніцкім раёне ў 1920-х вялася вельмі актыўна. Шкада, што далейшыя падзеі (адмова ад палітыкі беларусізацыі, рэпрэсіі супраць нацыянальнай інтэлігенцыі) прывялі да згортвання краязнаўчага руху. Але, на шчасце, застаўся багаты архіў нашых папярэднікаў. А таму повязі паміж краязнаўцамі ўчарашнімі і сённяшнімі не парываюцца.

Ганна ГРЫБКО

Старабарысаўская выцінанка

Ірына Міхайлаўна Гіль родам з Лагойшчыны. Разам з маці ў дзяцінстве пераехала на Барысаўшчыну. Закончыла Старабарысаўскую сярэднюю школу, Мінскі тэхналагічны тэхнікум па спецыяльнасці "мадэліраванне і канструяванне жаночага верхняга адзення". Была накіравана ў абласную швейную лабараторыю ў Барысаў, дзе займалася падрыхтоўкай мадэлей модных жаночых сукенак, касцюмаў для дэманстрацыі мод. Толькі справа гэта аказалася непрыбытковая. Ірына Гіль давялося змяніць месца працы: стала выкладаць урокі дамаводства, малявання ў сярэдняй школе. Аднак хацелася пашырыць свае пазнанні. Ірына Міхайлаўна з задавальненнем займалася на абласных курсах удасканалення майстэрства настаўнікаў. Першы раз навучылася самапляценню, другі — аплікацыі скурай, трэці — рабіць выцінанкі, прыгожыя рэчы з прыроднага матэрыялу.

Жыхарка вёскі Старабарысаў Барысаўскага раёна Ірына Гіль з задавальненнем расказвае пра гурток "Беларускі сувенір", якім яна кіруе. Нядаўна гурток быў адзначаны граматай упураўлення адукацыі Мінскага аблвыканкама на выстаўцы прыкладнога мастацтва школ-інтэрнатаў і дзетдамоў у намінацыі "аплікацыя скурай". Хто яна, гэтая жанчына, што далучае дзяцей да народнай творчасці?

лейшым не толькі змяніць работу. Шосты год Ірына Міхайлаўна працуе выхавателем Старабарысаўскай школы-інтэрната, паралельна кіруе гуртком "Беларускі сувенір" пры мясцовым СДК. Ірына Гіль імкнецца рабіць занятыкі разнастайнымі: учора вышывалі гладзю і крыжыкам, сёння займаюцца аплікацыяй

саломкай, заўтра складаюць аб'ёмныя кампазіцыі з кветак, раслін. Прыемна зайсці ў залу, дзе вучацца майстэрству народных рамёстваў дзеткі: утульна, на сценах і сталах шэраг цікавых кампазіцый.

Яшчэ адно спараджэнне Ірыны Міхайлаўны — "Беларуская хатка". Яна знайшла свой "прытулак" у былым пакоі для

вучнёўскіх заняткаў у СДК. Тут сабрана больш як 50 цікавых экспанатаў. Сярод першых трапілі рэчы Леанарды Пятроўны Гіль — 78-гадовай маці Ірыны Міхайлаўны. Усё сваё жыццё (а працавала яна санітаркай у санаторыі "Бярэзіна") займалася ткацтвам, вышыўкай гладзю. Пасцілкі, ручнікі, створаныя працаві-

тымі ўмельымі рукамі прастай сялянскай жанчыны, цяпер упрыгожваюць ложак "хаткі". Тут жа незвычайна нават для сельскага жыхара рэчы: драўляная прылада з элементамі жалеза для вырабу хатніх каўбас, спецыяльная сякера для падрыхтоўкі шчапы. Іншыя рэчы сялянскага побыту сабралі гурткоўцы ў сваіх бацькоў, бабуль, суседзяў: касцюмы, суценкі з беларускім арнамантам мясцовых майстэрстваў і г.д.

Ірына Міхайлаўна звяртае маю ўвагу на карціны — першыя свае работы са скуры. На адной з іх — "Захавальніцы горада" — тры зграбныя жанчыны ў выглядзе дрэўцаў; на другой, створанай фантазіяй гэтай цікавай маладой майстрыхі, — дзясучына, якая ўвабляе сабой Беларусь. Тут жа кампазіцыя-калажы "Дажынкi" і "Памінальная вячэра". Іх прыгажосць, адпаведны настрой надаюць спалучэнні элементаў вырабаў са скуры, саломкі і вышыўкі крыжыкам.

Анатоль БАРЫС

На здымку: Ірына Гіль з вырбамі з прыроднага матэрыялу.

Фота аўтара

Гусіным пяром

Надзея ПАРЧУК. Нарадзілася ў палескай вёсцы Ладараж Пінскага раёна Брэсцкай вобласці. Скончыла Пінскі ўлікова-кредытны тэхнікум. Працавала ў банкаўскай сістэме. Друкавалася ў шмат якіх газетах і часопісах ды калектыўных зборніках. Мае тры ўласныя кніжкі вершаў. "Раскрыліўся бусел над хатай" (2009) — чацвёртая. Жыве ў Брэсце.

Вершы па кроплі

Генадзь Коўш падышоў да выдання свайго новага зборніка адказна і свядома. То бок: не проста вырашыў выдаць тое, што за апошнія колькі гадоў напісалася, а прадумаў канцэпцыю, кампазіцыю і нават абгрунтаваў гэту выданню кнігі, звароту да чытачоў.

Пра ўсё гэта — у лаканічным "Уступе": "У сваіх вершах я імкнуся паспрыць задумайца над гэтым душэўным холадам, перагледзець адносіны да наваколя, да іншых людзей, дапамагчы зрабіць патрэбныя высновы. Некаторыя свае вершы я прыпадобняю вогнішчу... Мне будзе вельмі прыемна, калі хто-небудзь зможа для сябе распаліць хоць адно з маіх маленькіх вогнішчаў і гэтым самым трохі сагрэць сябе". Крыху дыдактычна. Але як жа цешыць і нават уражвае тое, што паэт сапраўды думае пра свайго патэнцыйнага чытача!

Кніга складаецца з дзвюх частак "Вершы" і "Разважанні", якія, па праўдзе кажучы, паводле свайго мастацкай якасці не раўназначныя. Калі б зборнік складаўся толькі з вершаў, то гэта не зрабіла б яго няпоўным і непаўнавартасным, а хутчэй, наадварот, — больш цэласным і гарманічным. У "Разважаннях" усё ж многа трывіяльнага, таго, што не здольна ўразаць і запомніцца.

Зусім іншае можна сказаць пра вершы. Усе яны глядзяцца як частачкі адной паэмы — у іх адна танальнасць, адзін настрой і адна стрыжнявая, галоўная думка. Г. Коўш нібы малое радкамі, і параўнаць яго манеру можна з імпрэсіяністычным жывапісам. Уражанне такое складаецца з першага змешчанага верша:

Туман.
Стары
Адзінокі
Закінуты
Будынак.
Трэск.
Гул.
Будынак
рухнуў.
Мінулае
Ператворылася
ў туман.

Спачатку крыху расчароўваешся — не знаходзіш у гэтых радках нічога асаблівага. Але спакваля, чытаючы наступныя вершы, складаючы ў сваім уяўленні агульную карціну паэтычнага свету аўтара, пачынаеш разумець, што ў гэтых вершах — сапраўдная прыгажосць, сціпаная, лагодная ў сваіх паўтонах:

Хутар.
Хата.
Ганак.
Дзверы.
Клямка.
Замка няма.
Парог —
Тонкі псіхолаг.

Г. Коўш выглядае ў новых вершах і тонкім псіхолагам. Толькі не на ўзроўні мыслення, а на ўзроўні назірання за найменшымі праявамі шматколернай рэчаіснасці. Асобна вылучаюцца на фоне агульнага настальгічна-імпрэсіяністычнага (нібы другая частка паэмы) фону вершы з публіцыстычным пафасам. Праўда, яны вылучаюцца толькі тэматычна, але не настраёва:

Мае прадкі,
Калі сушылі яблыкі,
Рэзалі іх на долькі.

Калі засушваюць памяць людзей,
Пачынаюць
з зярнятцаў —
З дзяцей.

Ёсць і не вельмі ўдалыя вершы, якія, не маючы паэтычнай прыцягальнасці, выглядаюць наборам выпадкова прысуседжаных слоў. Часам, дарэчы, яшчэ і не вельмі дайна падобраных слоў — і ў стыльвым сэнсе, і ў моўным. Аднак аўтар перакананы, што "сабраныя камяні яднаюць".

Думаецца, спадзяванне Генадзя Каўша на тое, што "хто-небудзь зможа для сябе распаліць хоць адно з маленькіх вогнішчаў і гэтым самым трохі сагрэць сябе", апраўдаецца. Новы зборнік вершаў "Вершы па кроплі" — па вершыраду, па радку, па староначцы сапраўды здольны распаліць невялічкае цяпелы адчування паэзіі.

Жанна КАПУСТА

«Свой лёс дарэмна не клянi»

Нясі мяне туды, Пегас,
Дзе не бывае адзіноты.

Гэтак піша ў адным сваім вершы Н. Парчук. І яе, як чалавека і жанчыну ў складаных жыццёвых варунках, зразумець можна, а вось, як паэта, — не так проста. Таму мае рацыю берасцейскі пісьменнік Мікола Сянкевіч, які ў прадмове да зборніка нашай паэтэсы піша, што "паэзія — з'ява інтымная, а тое, што напісана з душою, для душы, для некага абавязкова стане паратункам у гэтым не заўсёды ласкавым свеце. У вершах Надзеі Парчук жыве сум, народжаны адзінотай лірычнай герайні (чытай: аўтара зборніка). Гэта яна, адзінота, бесцырымонна, нязванаю госяцінай заходзіць у жытло, сядзе ў ганарнай куток і патрабуе слухаць ёй. І не пазбавіцца, не выпхнеш за дзверы... Лейтматыў чарговага зборніка вершаў Надзеі Парчук — імкненне лірычнага героя на волю..." Да зямной і чалавечай прыроды, дадаў бы я. Бо прастата, логіка, правільнасць і прагматыка — не сёстры сапраўднага творцы і мастака. Можна, таму не асабліва ўражваюць мяне статэчна-шараговыя радкі паэткі, да якіх і прыдрацца цяжка:

Вучыся ў сонца дабрыні —
Твары і ты дабро патроху,
За ўсё — удзячнаю будзь Богу,
Свой лёс дарэмна не клянi.

І зусім іншая амплітуда душэўнага ўспрымання наступнага верша, дзе ўсё, можна сказаць, адбываецца інстынктыўна і па натхненні:

Калі ў нябеснае прасторы
Парою цёмнаю, начной
Пазвоньваюць трымакліва зоры
Над нашай сутнасцю зямной —
Усведамляю — гэта вечнасць
З нядрэмнай пільнасцю глядзіць
На наш прытулак чалавечы
Праз залатое дно начніц.

Створанае — як нечаканае здарэнне, як знак паэтычнай азоранасці і адметнасці. Зрэшты наша зямное існаванне, часцей за ўсё, сутыкаецца з "нізменнымі стражамі", змушае жыць па законах большасці, дзе патрэба "хлеба і зрелищ" пераважае жаданне меншасці ў "хлебе духоўным". Таму на першы план выносяцца пытанні грамадскага і культурна-нацыянальнага жыцця. А так як паэтэса піша на роднай беларускай мове, то і занепакоенасць яе палягае менавіта ў праблемах, звязаных з нацыянальным самапачуваннем. Яна, як кожны паважаючы сябе творца, хоча

Каб засталася,
што душой стваралася,
Пасля мяне на доўгія часы,
Каб між маіх нашчадкаў
паўтаралася
І не губляла існае красы.

Скажаце, не кожны жывы класік спадобіцца на такое прыжыццёвае прызнанне... Але хіба гэткае жаданне паэтэсы вымагае ад мяне чытацкага асуджэння? Абсалютна не. Больш за тое, я з Надзеяй Парчук тут абсалютна салідарны. Не буду асабліва крытыкаваць і такую яе праявітую фармуліроўку цяперашняга стану грамадскай думкі, няхай да паэзіі і мала датычнаю, аднак, выбалеўшую да эмацыянальнага трыбуннага ўсплэску (глядзіш, нехта пачуе, і ў ім працнецца родавае сумленне):

Калі табе "істэнна" скажучы,
Што моў не бывае чужых,

Дык ведай: раднейшай за нашу
Не стане ніводная з іх.

Гэта што датычыць мовы, якая ў нас пакуль толькі лунае ў вышэйшых сферах духу і адсопваецца на вясковых падворках. Н. Парчук усё гэта добра ведае і адчувае. Хацелася б, каб урэшце спраўдзілася яе заветнае жаданне, выказанае ёю ў простых і зразумелых радках:

Мне б адметных слоў знайсці
На сваёй палітры,
Да лодзей з імі прыйсці,
Як святар з малітвай.

Паэт, вядома, чалавек страсны і зямны і самае святае для яго — гэта слова. Як ні вульгарна прагучыць, але — найперш сваё ўласнае, а не Боскае, і, шчыра кажучы, гэтая грахоўная прэтэнзія на вечнасць сучаснага паэта мала бянтэжыць. Што ж, такім ужо міфалагізаваўся ў часе і ўпісаўся ў грамадскі канон вобраз Паэта (творцы і прарока). І дзякаваць Богу. Значыць, быць прарокам на нашай грэшнай зямлі яшчэ дазволена. І — магчыма...

Паважаючы літаратурныя здольнасці Н. Парчук, не думаю, што яна асабліва пераймаецца падобнымі пытаннямі. І правільна робіць. Яна піша як можа.

Напрыканцы зборніка сабраны ў невялікі цыкл афарызмы аўтаркі. Адзін, дарэчы ў русле нашай гаворкі, працягую:

"Калі гучыць паэзія —
нікакее ўсякая пошласць".

Што праўда, то праўда.

У асобны цыкл сабраны Н. Парчук яе пераклады з рускай мовы такіх вядомых і не вельмі паэтаў, як І. Ларын, Б. Спрычан, Э. Асадаў ды І. Дацкевіч (апошні з цыклам вершаў, прысвечаных памяці сябра В. Гадулькі).

Шчыра кажучы, апроч некаторых твораў, адзначаных вышэй, у гэтым зборніку мяне найбольш уразіў раздзел "Постаці зямлі беларускай" (ад Прадслава, Рагнеды, Еўфрасіні Полацкай да М. Багдановіча, В. Быкава, Л. Геніюш, Я. Янішчыц ды Н. Мацяш). Трапляецца тут шмат уражлівых па мастацкіх якасцях строф і асобных вершаў. Да прыкладу, у творы, прысвечаным Ніне Мацяш, ёсць такая даволі глыбока-філасафічная страфа:

Зноў лета выпіта нагбом,
Паўсюду восень гаспадарыць,
А Вы дадайце ў свой альбом —
мой верш, як ліпеньскі гербарый.

Твор напісаны яшчэ пры жывой Ніне (датаваны 20 верасня 2008 года). Пэўна, паспела дадаць, бо ўсё сваё свядомае і творчае жыццё збірала да свайго душэўнага цяпелы, любіла і зберагала як магла для нашчадкаў усе вядомыя ёй берасцейскія таленты. Прыдалася ёй і Надзея...

Не хацелася б наастатку цытаваць верш Н. Парчук, напісаны ў інерцыйна мінорным тоне, але лепшых радкоў для завяршэння гэтай гаворкі я ўсё-ткі не знайшоў. Што ж, няхай будзе так, як жадае сама паэтка:

Зямліца, родная зямелька,
Калі памру, сканаю я —
Абывеш ты свайо Надзейку,
Нібы святое немаўля.
Атуліш шчыра так, бы маці, —
Я растваруся ўся ў табе...
Хай прарасту не благадаццю,
Але хоць кветкаю ў траве.

ЛеГАЛ

Дзіўная рэч — чалавечы лёс. Як да каго ён паварочваецца... Ёсць шмат людзей, на прыкладах якіх можна прааналізаваць складнікі чалавечага жыцця і падзвіжца на тыя ўнутраныя духоўныя сілы, якія нярэдка паўстаюць над іх фізічнай немаччу. Вельмі часта тыя з нас, што займаюцца творчасцю, найперш паэты, казыраюць сваім талентам як дарам Божым. Як быццам дар адмысловага тэхнара ці хірурга — гэта звычайная яечня. Так пішу адштурхоўваючыся ад вядомай прымаўкі ("не бытаць дар Божы з яечняй"). Аднак, пры бліжэйшым разглядзе аказваецца, што і дар Божы дарма не даецца. Яго трэба заслужыць. На ўзгадку два прыклады. У мінулым нумары "ЛіМа" былі выдрукаваны вершы Анатоля Галушкі з Івацэвіцкага раёна. Чалавек скончыў школу і здаў экзамены ў мараходку. І тут на голым, як кажучы, месцы траўма пазванка. І вось сёння, маючы 46 гадоў, ён выдатна малое карціны і піша вершы. Зубамі. На зубах... Карціны выстаўляюцца і купляюцца ў нас і за мяжой. Анатоля — сябра Міжнароднага саюза мастакоў-інвалідаў. Не маю сумненняў, што неўзабаве будзе прыняты і ў пісьменніцкую суполку. А мог жа быць проста марскім афіцэрам... А мог і нікім не быць. Дагледзь як шмат хто, прабачаюся, чалавечым абрубкам, на руках у гаротнай маці... Гэта значыць, што найперш чалавек павінен мець альбо развіваць у сабе талент Чалавека. І, магчыма, толькі тады ў вас, як напісаў у адным сваім вершы А. Галушка:

На попеле спаленых мараў
Пракінецца новая рунь.

Другі прыклад амаль асабісты. Жонка ў свой час скончыла эканамічна-фінансавы тэхнікум. Аднак рамантычная цяга да неба (займалася парашутным спортам) і да паэзіі (пісала і друкавала вершы) перамагла статычную натуру. Паступіла ў Літаратурны інстытут. Праўда, не скончыла па сямейных прычынах, але працягвала займацца творчасцю. Жыццё тым часам змушала шукаць кавалак хлеба. І — тут прыдалася набытая колісь прафесія. Дзеля дабрабыту сям'і яна, пэўным чынам, паступілася прагай высокага. І сёння праца кваліфікаваным бухгалтарам анік не прыніжае ў маіх вачах жончына прызнанне. Найперш Чалавечы. Ды і не вечар яшчэ, і неба над галавой тое ж — уздымайся...

Таму казаць, што наша жыццё Некім канчаткова спрагназаванае ад самага свайго пачатку, я паспярога б. Чалавек і сам здольны ўплываць на ход свайго лёсу.

Вось і герайні сённяшніх маіх нататак Надзея Парчук — таксама чалавек незайздроснага выраку. Працавала ў банкаўскай сістэме. Ды здарылася непапраўнае, і яна апынулася ў цяжкім фізічным становішчы. І ў гэтым выпадку зноў спрацавала моц чалавечай натуры — яе ўнутраны дух. Творчая праца для Надзеі стала панацэяй для душэўнага і духоўнага прасвятлення. Урэзаліся мне ў памяць, можна сказаць, яе класічныя па сваёй мастацкай вартасці радкі:

Як тая здань, сяджу адна
І раптам чую: "Хто ты, хто ты?"
Пытае голас адзіноты
Ў мяне праз шыбіну акна.

Такім чынам, падчас зусім нечакана, адных паэзія выраतोўвае (нямоглых фізічна, зводзіць нароўных з людзьмі і навакольным светам), а другіх — губіць, канчаткова знявольваючы іх у самотнасці і адзіноце ажно да згубы. Гэта парадакслына, калі Паэт (ад Бога) упіваецца хмелем пакутлівай адзіноты, як напоем з цыкутай, а паэт (ад выраку), які, вылузваецца з засценкаў асуджанасці, прагне натуральнай людскай "суеты сует":

Я чую голас твай адрэччы,
Мая зямля, мая ралля.
Мне сорак год... І я не вечны...
Вось

і ўсё,
што знаю
я.

Л. Дайнека

Адвечны голас зямлі

Меў гонар з Леанідам Дайнекам у адзін год (1963) паступіць у БДУ, сустрэкацца нават не раз на дзень, чужы яго басавіты голас у хоры студэнцкай літбратыі. Перапынак у сустрэчах быў у 1968 — 1973 гадах. Каля 10 гадоў (1979 — 1989) разам працавалі ў часопісе "Маладосць". Адпаведна, маю смеласць меркаваць, якія былі яго эвалюцыя ў мысленні і творчасці, мастацкія здабыткі на той перыяд — яшчэ з двума кніжкамі паэзіі і з чатырма раманамі. Тым больш, што і пазней мы часта суразмоўнічалі ў "Мастацкай літаратуры", куды ён перайшоў на працу, у Саюзе пісьменнікаў, на лепшчы. Карацей, ведаю яго болей за 40 гадоў.

ста я не змагу паўней сказаць пра іх, чым гэта зрабілі такія майстры паэтычнага слова, як Н. Гілевіч, С. Грахоўскі, Ю. Свірка, К. Цвірка, С. Законнікаў і іншыя.

У біябібліяграфічным слоўніку "Беларускія пісьменнікі" слухна напісана, што Л. Дайнека "з 1976 аддае перавагу прозе". Але для многіх, у тым ліку і для мяне, гэта было нечаканасцю. Яго энергія, а ў пэўных выпадках і тагачасная выбуховая натура, здавалася, не зусім прыстасаваная для заняткаў такой марудлівай, карпатлівай справай, як проза. Але вось выйшла, што яна, яго натура, шматмерная. Хоць, зрэшты, можна было здагадацца, што ён імкне ў прозу: у "Маладосці" ён заўсёды меў у шэфлядзе пісьмовага стала "тросбух", куды акуратна занатоўваў усё самае цікавае, што мілыгала ў сьведомасці альбо што чуў ад шматлікіх наведвальнікаў рэдакцыі, сярод якіх ня мала было выдатных расказчыкаў. У анатацыі да першага зборніка прозы з сімвалічнай назвай "Бацькава крыніца" пазначана і такое: "Герой апавяданняў жывуць паўнакроўным, шматгранным жыццём (вылучана мной. — Г. Д.), актыўна ўдзельнічаюць у камуністычным будаўніцтве". Што да нявылучанага ў цытаце, то гэта, мабыць, не столькі аўтарскае азначэнне, колькі тагачасная рэдакцыйная падстрахоўка. Аўтар, як і многія з нас, быў членам КПСС, часамі ў вершах аддаваў даніну і чырвонаму сцягу, Вялікаму Кастрычніку (не ён тут быў першы і не апошні; я таксама грэшны, ухваляў кастрычніцкі пераварот 1917-га: будзьма рэалістамі, без яго магло б не быць ніякай гаворкі пра Беларусь, як без БНР магло не быць БССР, Рэспублікі Беларусь), але не падхарошваў рэчаіснасць. Яго героі — рабочыя, сяляне, інтэлігенты, якія спраўды хочучы жыць так, як пазначана вышэй вылучаным тэкстам; яны без гучнай ідэйнасці любяць працу, хочучы мець сям'ю, дастатак і часамі церпяць ад грамадства і ад сваіх нястрыманых учынкаў. Калі раней, напрыклад, пісалі, што выдатны рускі пісьменнік В. Бялоў стварыў надзвычайны яркі партрэт

рускіх "вологодских мужиков", то можна лічыць, што ўжо ў першай празаічнай кнізе Л. Дайнека паспрабаваў стварыць абагульнены вобраз сучаснага "простага" Янк-беларуса — вясцоўца ці былога селяніна. З яго адвечнай моцай і слабасцю.

Л. Дайнеку да раманнай прозы спачатку паклікала не такое ўжо і далёкае адвечнае, але асабліва аберагальнае многімі беларускімі савецкімі гісторыкамі — часы ўтварэння БНР і БССР. У 1977 годзе ў "Польмі" пабачылі свет "Людзі і маланкі", у 1979-м — "Запомнім сябе маладымі". Я тады працаваў там у адзеле прозы, дык адзін з першых пабачыў, як аўтару нялёгка: патрабавалася ў абмалеўцы гэтак званых нацыяналістаў, якія жыццё сваё прысвяцілі справе нацыянальнага і дзяржаўнага свярджэння Беларусі, ужываць пераважна чорныя фарбы, а інтэрнацыяналістам-

зноў часта бачыцца з Л. Дайнекам, знаёміўся з яго новымі шматлікімі паэтычнымі публікацыямі, нарысамі і рэцэнзіямі, але прызнаюся: не зусім здагадаўся, пра што будзе яго новы празаічны твор. На пытанне пра гэта ён толькі хітравата пасміхаўся. Прадчувалася толькі, што "апусціцца" ў сіваю гісторыю: вельмі ж цікавіўся летапісамі і хронікамі, былымі і новымі даследаваннямі, часта заводзіў гутаркі пра старажытную Полацкую зямлю, а ў 1982-м надрукаваў шэраг вершаў з цыкла "Постаці гісторыі Айчынай".

Галоўныя рэдактары "Маладосці" В. Зуёнак, а потым А. Грачанікаў давяралі мне, намесніку, "весці" ў часопісе прозу, нарысы ды артыкулы. Можна, улічваючы і гэтую акалічнасць, нашу зацікаўленасць гісторыяй, Л. Дайнека новы твор на гэты раз прапанаваў прачытаць нам. Бачна было,

У 1969-м А. Жук дасылае мне ў армію пасылачку новых кніг. А ў ёй — і невялічкі зборнічак беларускамоўнай паэзіі "Галасы" Л. Дайнекі. Ён здаўся мне ў многім новым для тагачаснай творчасці — найперш паэтычнай свежасцю і вобразнасцю. Дайнека тут яскрава пацвердзіў думку геніяльнага Ф. Дастаеўскага наконт таго, што "ёсць такая тайна прыроды, закон яе, па якім толькі той мовай можаш валодаць у дасканаласці, з якой нарадзіўся..."

яснікоўцам, іхнім паслядоўнікам, якія словам і зброяй былі супраць Беларусі як такой, падшукваць таны светлыя і бадзёрыя. Зразумела, сёння ён пісаў бы тыя творы інакш, з пазіцыі новаўведзенага ва ўжытак і новаацэненага, і, галоўнае, без звышкантролю цензуры. Ды, як кажуць, справа была выканана ўжо і тым, што было завострана нацыянальнае пытанне. За гэтым быў новы роман "Футбол на замініраваным полі" (1981) — пра значна бліжэйшы час, пра лёсы людскія ў гады страшных ліхалеццяў. Гэты твор засведчыў, што аўтар расце творча — умее вальней будаваць сюжэт, карыстацца мастацкімі дэталямі, ствараць вобразы герояў. З 1979 года я апынуўся ў "Маладосці", пачаў

што хваляваўся (а хто будзе зусім спакойны за вынікі і ацэнку працы, якой аддаў не адзін год!). Праз пару дзён я працягаў роман і, як прасіў аўтар, загаварыў пра яго сам-насам. Выказаў і сваё захапленне, і пэўныя парады, якія, па-мойму, маглі ўзмацніць твор. У прыватнасці, наконт падкрэслівання ролі старажытнага Полацка. "Падтрымаеш?" — недаверліва запытаў ён. "Падтрымаю". — "А Грачанікаў?" — "Думаю, падтрымае і ён". Да парад маіх прываслухоўвацца было неабавязкова, але аўтар патрымаў яшчэ месяці два-тры твор, а потым прынёс яго значна дапоўненым. А. Грачанікава вельмі ўразіў гэты "Меч князя Вячкі" — і зместам, і канцэпцыяй, і мастацкім выка-

наннем; галоўліт насцярожваўся, але мы, спажываючы тагачасную тэрміналогію, пераконвалі яго, што тут "ніякай пагрозы нацыяналістычнай няма: найперш адлюстравана барацьба славянскіх і прыбалтыйскіх народаў супраць крыжакоў, Захаду, што і цяпер вельмі актуальна". Публікацыя (1985) выклікала шырокі рэзананс з ухвальнымі рэцэнзіямі. Гэта давала і чытачам, і калегам новую надзею на плён у гістарычнай прозе пасля таго, як у папярэдні год раптоўна не стала У. Караткевіча на 54-м, росквітным годзе жыцця. У 1987-м Л. Дайнеку за роман "Меч князя Вячкі" была прысуджаная Літаратурная прэмія імя І. Мележа.

Пасля Л. Дайнека "агледзеў" эпоху Міндоўта (пачатак — сярэдзіна XIII ст.), калі нашым продажам трэба было працягваць барацьбу з крыжакамі і калі ва ўмовах ацалення ад татара-мангольскай навалы ім выпаў шанец адрадыць дзяржаўнасць з цэнтрам у сённяшнім Навагрудку (раман "Жалезныя жалуды", 1990), паспрабаваў сілы ў жанры фантастычнай прозы (раман "Чалавек з брыльянтавым сэрцам" (1992)). І, безумоўна, новага бліскучага поспеху дасягнуў у рамана "След ваўкалака" (1988), дзе вывёў яркі вобраз слаўтага Усёслава Чарадзеля, які Полацкае княства зрабіў найбольш квітнечным і магутным, дзея чого па логіцы свайго ды і пазнейшага часоў вёў не толькі абарончы, але і захопніцкія войны. Разам з рамана "Меч князя Вячкі" гэты твор быў утанараваны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі (1990). Гэта яшчэ больш узвысіла аўтарытэт Л. Дайнекі як майстра гістарычнай прозы. Падмацаваў ён яго і ў самым новым рамана "Назаві сына Канстанцінам", апублікаваным не так даўно ў часопісе "Маладосць". Гэта, бадай, адзін з самых складаных па структуры, інтэлектуальных празаічных твораў у беларускай прозе, ён патрабуе асобнай і ўважлівай размовы.

...Пераходзячы з маладосці ў сталасці, Л. Дайнека ў баладзе (ці ў невялікай паэме) "Я жыў у дваццатым стагоддзі. Размова з будучыняй" вітаў новыя пакаленні, у думках пытаўся ў іх: "Не позна прыйшоў я? Не рана?" У час, Леанід Мартынавіч! І шчасліва пазбег быць "мохам між бяровеннямі", а напружанай, годнай працай (у чым была і вялікая падтрымка вернай, кляпатлівай жонкі і маці трох сыноў) Зінаіды Міхайлаўны) свечасова сказаў важнае слова пра тое, што цярыліва чакала свайго часу, блукала ў сьведомасці многіх пакаленняў, заняў пачаснае месца ў нашай літаратуры.

Генрых ДАЛДОВІЧ

Шчырасць пачуццяў

Людзі рэдка звяртаюць увагу на асобу аўтара вершаў. Улюбёная ў прыгажосць жыцця школьніца, закаханы студэнт ці вясковая настаўніца-прыгажуня?

Мой дасціпны сябра Мікола працягнуў:

— У вершы ўсё ж галоўнае — думка і яе накірунак, аптымізм. Добрыя вершы ў таго, хто навучыўся пастаць асэнсоўваць жыццё, абагульняць і развіваць сваё мысленне. Памятаеш, як у Грыбаедава: "Пофілосафствуй, — ум вскружыцца".

Я з удзячнасцю глядзеў на сябра, які ўжо пазнаёміўся з новай кнігай Юрыя Гусева "Беларусь — любовь мая" і падвёў размову пра яе. Спатрэбілася сее-тое дапоўніц:

— У анатацыі сказана, што Юрыя Гусевы вядомы ў рэспубліцы аўтар зборнікаў вершаў, але не сказана, што ён доктар філасофскіх навук, прафесар. У ліку шматлікіх філасофскіх прац у яго ёсць вельмі цікавая кніга "Пазнанне і творчасць" (аб праблемах мастацкай творчасці), прызначаная для маладых пісьменнікаў і студэнтаў гуманітарных універсітэтаў. Навука не толькі веды, кругагляд, але і сьведомасць, якая ўзвышае дух і волю асобы. Мне вельмі падабаецца яго сьвярджэнне, што патрэба чалавека ў творчасці не толькі адна з самых высакародных, але і адна з самых першасных, глыбокіх і невычэрпных.

— Я зачараваны аўтарам, — не ўтрымаўся Мікола. — Вучоны-філосаф, чалавек шанюўнага ўзросту, і не згубіў інтарэсу да людзей, да беларускага грамадства і праблем выхавання. У юнацтве пісаў вершы і цяпер піша, асвятляе і ўпрыгожвае вобраз жыцця. Улюбёны ў край.

Развітаўшыся з сябрам, я зноў паглыбіўся ў кнігу Ю. Гусева, знаходзячы ў ёй шмат цікавых сюжэтаў, думак, імён, многія з якіх мне добра вядомы. Пісаць пра яе — значыць удзячна сказаць пра аўтара, які мае дзіўную здольнасць натхняцца ўсімі гранямі духоўнага жыцця Беларусі і адлюстроўваць іх амаль ва ўсіх жанрах сучаснай літаратуры. У яго новай кнізе змешчаны вершы, паэма "Беларусь — любовь мая", нарысы, аповесць "Материнское сердце" і нават пераклады на рускую мову духоўных вершаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, М. Танка, Л. Яўменавы і іншых. Не будзем перакладаць змест кнігі. Галоўнае ў ёй — шчырасць пачуццяў, роздум, заклапочанасць працэсам выхавання, адданасць роднай зямлі, патрыятызм, дачыненне да ўсяго, што адбываецца ў рэспубліцы. Гэта найбольш выразна паказана ў нарысе "Дарогу осилит идущий".

Чытач заўважыць нарысы пра выдатных людзей, якіх называюць гонарам і славай краіны. Гэта — фізік з сусветным імем, лаўрэат Нобелеўскай прэміі Жарэс Алфёраў; народны мастак СССР, акадэмік, Герой Беларусі, лаўрэат многіх прэмій Міхаіл Савіцкі; беларускі пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Уладзімір

Ліпскі, які стварыў і здзяйсняе праграму "Дзеці Беларусі"; неўрапаталаг, народны ўрач Беларусі, акадэмік Ігнація Антонаў, у якога дзвізам жыцця было і застаецца: не браць, а аддаваць...

Чым жа вызначаецца сацыяльная значнасць пісьменніка? Сёння гэта, бадай, самае балочнае пытанне, якое лепей не чапаць. Ад яго хаваюцца задужа абачлівыя і хцівыя. А філосаф і паэт Юрыя Гусевы не пабаяўся ўзняць гэтую значнасць на грэбень сучаснага заблытанага жыцця, прыстойна апісаўшы грамадзянскі подзвіг Уладзіміра Ліпскага. Каго сёння ў рэспубліцы можна паставіць па творчай актыўнасці побач з Уладзімірам Ліпскім, у якога дзіцячая праблематыка праходзіць чырвонай ніткай праз усе яго творы? А дзеці — гэта жывая плынь пераемнасці пакаленняў, якую трэба дабрачынным накіроўваць, гэта будучае нашага грамадства. Паглядзіце ў вочкі маленькай сіроткі — ці ўбачыце ў іх радасць заўтрашняга дня? Ліпскі ж вядзе да сумленнай працы і творчасці.

Раней Ю. Гусевы выдаў незвычайную кнігу "Вундэркінды Беларусі", прыхільна сустрэтую настаўнікамі. Вундэркінды (дзеці з выключнымі здольнасцямі) — надзея нацыі, якія ствараюць вершы, песні, малюнкi, музыку і г. д. Можна сабе ўявіць, як разумее Гусевы дзейнасць Уладзіміра Ліпскага, які выпягвае дзетак-сірот з цемры, небяспечнай зоны.

Параўноўваць — справа няўдзячная. Але ж нельга не заўважыць, што ў кнізе Ю. Гусева выразна адчуваецца духоўны каштоўнасці, ідэі, сімвалы выдатных беларускіх пісьменнікаў: любоў да радзімы, да людзей-творцаў, наша спадчына, захаванне прыроды, павага да сваіх бацькоў і дзядоў, шчымы і трывога пра дзяцей. Усё ў ёй значна і прыгожа з пункта гледжання не толькі пісьменніка, але і філосафа, сацыёлага, педагога, гісторыка.

Эдуард КАРНІЛОВІЧ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета ўзнагароджана ордэнам Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі"

РВУ "Літаратура і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціноў
Мікола Станкевіч
(намеснік галоўнага рэдактара)
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 284-84-61
намеснік галоўнага рэдактара — 284-66-73

Адрасы:
публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
навін — 284-82-04,
284-66-71

бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба спасылца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасьцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі, асноўнае месца працы, зваротны адрас. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацыі.
Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтру РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства "Выдавецтва "Беларускі Дом друку" г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3104
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк 11.02.2010 у 11.00
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 7
Заказ — 609

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 0006

Мястэчка Ула Лепельскага павета (цяпер Бешанковіцкага раёна) Віцебскай губерні. На зыходзе першага месяца 1810 года ў сям'і уніяцкага святара Фамы Іванавіча Хруцкага нарадзіўся сын. 27 студзеня (8 лютага паводле новага леталічэння) яго пахрысцілі ды мірапамазалі — гэтую дату прынята лічыць і днём нараджэння Івана Хруцкага. Сёлета, праз 200 гадоў, міжнародная культурная грамадскасць ушаноўвае імя нашага выдатнага суайчынніка, адзначаючы яго юбілей, уключаючы ў календар памятных дат ЮНЕСКА.

Хруцкі паедзе ў Парыж!

І ў культурнай сталіцы Еўропы яго творчасць будзе прадстаўлена як менавіта наша, беларуская, мастацтва

А пры канцы 1980-х пачалося асэнсаванне яго творчасці як абсалютна самабытнага феномена традыцыйнай расійскай школы жывапісу. У 1986 г. часопіс "Мастацтва Беларусі" змясціў грунтоўную публікацыю Ірыны Панышынай ды Алены Рэсінай, на аснове якой быў падрыхтаваны і артыкул для V тома "ЭліМБел", выдадзенага праз год. У 1990-м выдавецтва "Беларусь" выпусціла альбом-каталог "Іван Хруцкі (1810 — 1885)", укладзены тымі ж аўтарамі. Іх гісторыка-мастацтвазнаўчы тэкст, дапоўнены рэпрадукцыямі нацюрморту, партрэтаў, пейзажаў, інтэр'ернах кампазіцый са збораў Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі, музеяў Польшчы і СССР, і сёння чытаеш як драматычную дакументальную аповесць. І ўяўляеш таленавітую, апантаную творчасцю асобу, якую ўзгадвалі, фарміравалі ды выпрабавалі на трыбушчасці рэаліі менавіта беларускага жыцця.

Атрымаўшы адукацыю ў Полацкім калегіуме на факультэце вольных мастацтваў, І. Хруцкі мусіў шукаць творчае асяроддзе і ўдасканалвацца ў прафесіі за межамі

радзімы. Уладкаваўшыся вольным слухачом у Пеціярбургскую акадэмію мастацтваў, браў урокі ў мэтраў, займаўся капіраваннем узораў еўрапейскага жывапісу ў Эрмітажы. Сваімі нацюрмортамі хутка набыў папулярнасць. У 1836 г. за карціну "Глады і кветкі" атрымаў вялікі срэбны медаль і званне вольнага мастака (аднак працягваў вучыцца ў акадэміі). Праз два гады за палатно "Кветкі і садавіна" ды за партрэт бабулькі атрымаў ад ака-

дэміі малы залаты медаль, а яшчэ праз год быў ганараваны званнем акадэміка.

У 1839-м памёр бацька Івана Фаміча, і мастак мусіў вярнуцца на радзіму, дзе засталіся маці, два малодшыя браты і тры сястры. Дакумент 1844 года сведчыць пра набліжэнне Хруцкім маёнтка Захарнічы за 20 км ад Полацка, на возеры Шчалапок. Тут паводле ўласнага праекта ён пабудаваў дом, разбіў сад, і ажаніўся з Ганнай Бямбноўскай, дачкой суседзяў (між іншым, яго цесць, уладальнік фальварка Навагуршчына Полацкага павета Ксаверы Бямбноўскі, быў капітанам арміі Касцюшкі). Важная акалічнасць — складаньня стасункі

мастак з мітрапалітам літоўскім і віленскім Іосіфам Сямашкам, старшынёй беларускай кансісторыі, які шчодро замаўляў І. Хруцкаму самыя розныя і выгядныя работы: ад уласнага партрэта да храмавых роспісаў для Вільні, Коўна. Вядома, што Сямашка, выконваючы загад імперскай улады, "змагаўся" з уніяцкімі святарамі, не грэбуючы нават метадамі паклёпу. Праз гэта пацярпеў і Фама Хруцкі, бацька мастака, урэшце змушаны змяніць веравызнанне, але пры гэтым да скону жыць з кляймо "из новообращённых"...

Фотаздымак 1910-х захаваў сціплае аблічча сядзібы Хруцкіх пад Полацкам. Сёння Захарнічы — проста вёска. Марнымі аказаліся мае спробы распытаць у кампетэнтных палачан, як жа захоўваюць там памяць пра славаўтага земляка, як будуць ушаноўваць яго вялікі юбілей. А мой прыяцель, наведваўшыся ў Полацк, спрабаваў дамовіцца наконт саматужнай экскурсіі ў Захарнічы, дык пачуў: "Лепей вам туды не ездзіць". Яно і не дзіўна, бо ўжо 20 гадоў таму пісалі пра тое, што згінулі старыя прысядзібныя ліпы, а на лясных могілках, дзе пахаваны мастак і яго сямейнікі, стаяць крыжы, надпісы на якіх знішчыў час. Толькі возера засталася. Месцічы і завуць яго — "Хруцкае"...

А вось і мажорны акорд: восенню карціны Івана Хруцкага паедуць у Парыж! Выстаўка пройдзе ў штаб-кватэры ЮНЕСКА, затым будзе экспанавана ў зале Ёўра. Але пра гэта — у бліжэйшых нумарах "ЛіМа", з нагоды сталічнага мастацкага свята, якім 8 лютага пачаўся Год Хруцкага.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: аўтапартрэт Івана Хруцкага і яго "Партрэт І. Булгака (уніяцкі мітрапаліт)", "Кветкі ды садавіна", "Дзеці пераг мальбертам".

У біяграфіі Івана Хруцкага дагэтуль нямала "белых плямаў", але сёння ўжо відавочна галоўнае: ён — славуты беларускі жывапісец XIX стагоддзя, чый лёс тыповы для многіх нашых таленавітых землякоў, воляю гісторыі змушаных напоўніць раскрываць свой талент за межамі радзімы і там атрымліваць прызнанне.

Савецкім культурологам нішто не замінала называць яго безразважна проста: рускі мастак. Ніхто не вымушаў іх дакопвацца да каранёў, і доўгі час на паверхні заставалася інфармацыя пра пеціярбургскі перыяд навучання, творчасці ды славы жывапісца — як вызначальныя "анкетныя звесткі". На жаль, гэты безаплячыйны падыход укараніўся нават у сучасным сёціве, таму дзеля аб'ектыўнага знаёмства з майстрам не варта давараць інтэрнет-пошукам: віртуальным даведнікам бракуе карэктнасці ў падачы фактаў і акалічнасці яго жыцця...

Шыкоўныя, пышныя ружы ды махровыя макі ў адмысловай вазе; пруткія ад салодкага соку жаўтавата-зялёныя ягады на вінаграднай гронцы ў вышеставаных ручках светлавокай паненкі; жывая вада з тонкім скрылікам лімона між празрыстых "берагоў" звычайнай шклянкі; ілюзорны панадны водар пачатага перскага, расплавінага апельсіна, місы спелых малін; лазовыя ды лубяныя кошыкі з прамытай "бясхвостай" морквяй, кучаравай капустай, крамянымі гуркамі, маладымі цыбулінамі; ядраныя баравічкі, упалаваныя ітшкі; немудрагелістая срэбная чайная лыжачка... Усё гэта помніцца з маленства, як маляўнічыя рэпрадукцыі ў часопісе "Огонёк" на прадзедавым пісьмовым стале, як загадкавая музейная цышыня і цёплы пах алейных фарбаў у карціннай галерэі. Дасканала дэталёвы, рэалістычны да неверагоднасці, свет нацюрморту І. Хруцкага нязмушана ўваходзіў, пэўна, не толькі ў маю свядомасць адным з яркіх уражанняў дзяцінства. І потым доўгія гады ўспрымаўся як узор акадэмічнага рускага мастацтва.

У наступным нумары

Напрыканцы мінулага года "ЛіМ" прэзентаваў рубрыку "Абмеркаванне", мэтай якой з'явілася адлюстраванне некалькіх поглядаў на адзін літаратурны твор. "Прадметам" двух першых абмеркаванняў сталі аповесць Валерыя Гапеева "Першы боль, альбо Доказ законаў прыгажосці" і акварэльныя малюнкі Уладзіміра Сцяпана "Дзед". У абмеркаванні бралі ўдзел Л. Алейнік, Ц. Чарнякевіч, Ж. Капуста, А. Паплаўскі, І. Шаўлякова, С. Грышкевіч і А. Грыбоўскі. Мы палічылі неабходным даць магчымасць выказацца і самім аўтарам "паддоследных" твораў, таму звярнуліся да іх з прапановай выказаць згоду ці нязгоду з ацэнкамі крытыкаў і патлумачыць асабістую творчую пазіцыю... Чытайце адказы В. Гапеева і У. Сцяпана ў наступным нумары тыднёвіка.

З глыбінкі

«Добрых рук чараўніцтва»

На адно з пасаджэнняў з такой назвай жаночага клуба "Ляльчанка", створанага пры цэнтральнай раённай бібліятэцы, былі запрошаны жыхаркі Лельчы Ірына Варановіч і Алена Крупнік, якія займаюцца рукадзеллем. За кубачкам гарбаты яны распавялі пра тое, як і калі сталі займацца рукадзеллем.

Ірына Варановіч авалодала сакрэтамі вязання і вышыўкі па кнізе, прысвечанай дамаводству, якая была ў маці. Прачытала, паспрабавала — атрымалася. Ужо з шостага класа навучылася і шыць. Пазней, будучы студэнткай, перакройвала матуліныя сукенкі з прыгожых натуральных тканін і шыла сабе ўборы. Бо вельмі хацелася, каб такія рэчаў, як у яе, ні ў кога не было. Потым вырашыла навучыцца ў машыны. Ізноў на дапамогу прыйшлі кнігі. Шмат што са сваіх вырабаў Ірына Фёдаравіч падаравала ўнучкам і сваякам. А ў яе марах — навучыцца саломалляцтву і вышыўцы на машыны. Аказваецца, творчая жылка І. Варановіч перадалася па бацьку, які займаўся скульптурай. Гледзячы ў лостэрка, ён вылепіў з гліны свой бюст. Цяпер работы майстра захоўваюцца ў музеі. Да слова,

пляменніца Ірына Фёдаравіч, таксама Ірына, па-майстэрску вяжа спіцамі і кручком, займаецца бісералляцтвам.

Алена Міхайлаўна таксама з дзяцінства захаплялася вышыўкай, вязаннем, макраме, шыла мяккія цацкі. Усяму гэтаму яе навучыла настаўніца Любоў Астаповіч, якая кіравала ў школе гуртком "Умелья рукі". Алена Крупнік працавала ў школе, музеі, аддзеле культуры, але калі з'явілася магчымасць пайсці ў Дом рамёстваў майстрам-метадыстам, адразу ж пагадзілася. Яго дырэктар Валянціна Жураўлёва, са слоў Алены, навучыла яе ўсяму, што ўмее сама. Тут жа авалодала вырабам лялек з пап'е-машэ, навучылася шыць на машыны. А цяпер з задавальненнем навучае гэтаму дзяцву.

Алена Крупнік правяла майстар-клас па саломалляцтву. Прысутным цікава было даведацца, што для пляцення выкарыстоўваюць пераважна жытняно салому, паколькі яна доўгая і трывалая. Яе нарыхтоўваюць уручную, прычым у розныя тэрміны — тады яна будзе мець розныя адценні. Сцябліны зразаюць каля самай зямлі і адразу завязваюць у снапы. Затым сцябліны дзеляцца на некалькі частак, адбеляваюцца перакісам вадароду і высушваюцца. А калі трэба з саломкі нешта змайстраваць, то яна вымочваецца ў кіпені, пасля чаго робіцца гнуткай.

Прыемна, што на Лельчыкай зямлі ёсць майстры, якія ствараюць і шануюць прыгажосць, перадаюць свой талент, любоў да нацыянальных рамёстваў маладому пакаленню.

Святлана ЛПСКАЯ